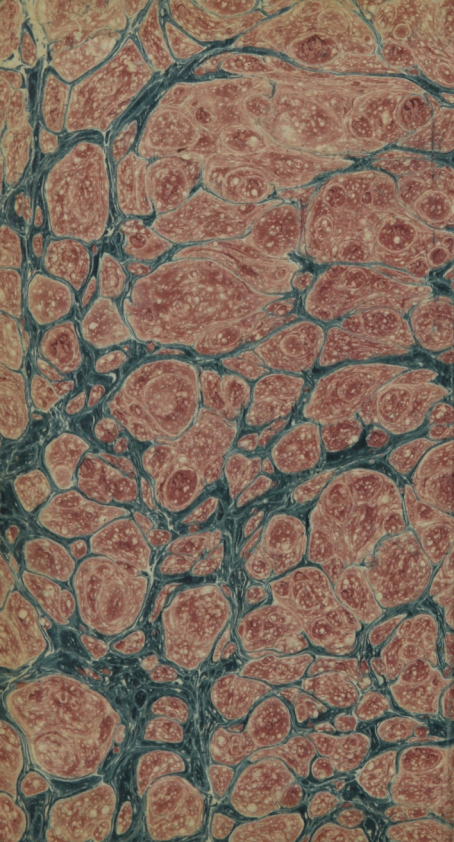
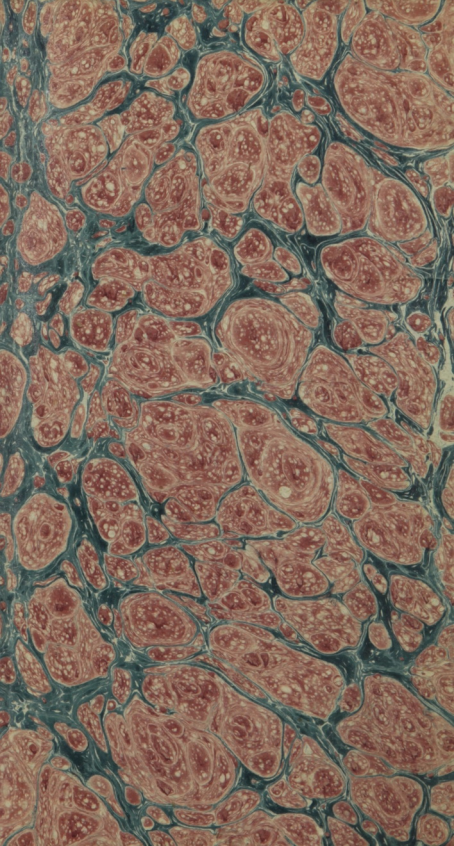

808

3-70

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

ԱԶԳԱՐԱԿԱՆ-ՄԱՐԴԱԲԱՆԱԿԱՆ
ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ-ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

ԱՂԷՔՍԱՆԴՐ ՄԵԼԻՔ-ԱԶԱՐԵԱՆԻՅ

11 3

ԱՌՁԵՌՆ

ՃԱՐՏԱՆՍՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱՅԻՆ

ՀԱՅԿԱՅԻՆ ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

808

48.

30 MAY 2005

Հ-70

ԱՌՁԵՌՆ

ՃԵՐՏԱՄԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԱՌՕՏԵԱ

Ի Հ. ԵԴՈՒԱՐԴԱՅ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

ՀԻՐՄԻՋԵԱՆ ՄԻԹԱՐԵԱՆՑ

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի ՍՈՒՐԲԵ ՂԱԶԱՐ

1922

1859

Имени А. Мясникова

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐՕՏԵԱ

6026

2654-42

100

Յ Ա Ռ Ա Ջ Ա Ր Ա Ն

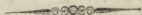
Որ մինչև ցայժմ հստակորականին կանոնաց կացին աւանդիչք յազգիս, քանզի կէտ առաջի եդեալ էր նոցա 'ի ծայր արուեստին ածել զհամբակս, ոչ էր մարթ նոցա 'ի սուղ մատենի վարժապետել:

Այլ քանզի ստուարութիւն գրոց խրտուցանէ զբազումս՝ որք ոչ 'ի գագաթն արուեստին վերանալ ցանկան, ոչ անօգուտ թուի զկարևորագոյնս 'ի կանոնաց նորա համառօտել: Որով կիսոց դիւրեացին վերելք բարձր տաճարին, նախ 'ի գիրս յայս կրթեալ, և աստի ապա 'ի վարժս բարձրագոյն դասուն անցեալ. իսկ այլոց, որք առ ստորոտովքն և եթ գեգերել կամին, մարթ իցէ դէթ աղօտաբար զգեղեցկութիւնս նորա նկատել: Նմին իրի որպէս զքերականութեանն, նոյն փոյթ եղև մեզ և զգուռն ճարտասանութեան կազմել գիւրամտանելի ամենեցուն Առձեռն մատենիւս, առ հեշտի համբակաց և վարժապետաց:

Վասն որոյ մի ոք մեղադրեացէ զմեզ իբր
օտարին վատաւոց յափշտակող, առ սանելով ՚ի
սմա բազում ինչ յերկուց առաջնոցն մերոց
հռետորաց ժողովեալ, քանզի մեզէն իսկ
խոսատւանիմք, զի գրեթէ զնոյն նոցին բանս
հոգացաք համառօտել. և զքերթողականին
իսկ կանոնս ՚ի գաղղիական քերականէն ՚ի կիր
առեալ, որ նախ առաջին զայնցանէ գրեաց:
Զի ոչ ինչ ամօթ համարիմք զհոգեկցորդ և
զուսումնակից եղբարցն մերոց և զլարժասել
տաց ճոխութիւնս ՚ի կիր առնուլ, զմատենա
գրի անուան ոչ թեկն ածելով:

Ազաչեմք ևեթ զուսուցիչս մանկուոյ, ընուլ
զթերին համառօտութեանս, և վերլուծանել
համբակաց զօրինակս ձևոց ածեալս այսր առ
՚ի նախնեաց, և տալ նոցա ՚ի միտ առնուլ՝ թէ
որակէս մարթէր զնոյն բանս պարզաբար առանց
ճարտասանական ձևոց ասել, և թէ յորում
օրինակացն իւրաքանչիւր իցեն գեղեցկու
թիւնք, զոր ոչ էր մարթ առնել մեզ առանց
ստուարացուցանելոյ զմատենաս:

ՃԱՐՏԱՄԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՍ Ա

Ընդհանուր գիտելիք շարտասանութենէ :

Հ. Օր^նն է ճարտասանութիւն .

Պ. Ըրուեստ բարւոք խօսելոյ :

Հ. Քանի՞ ինչ կարեոր են առ բարւոք խօսել .

Պ. Երեք, պարզութիւն, վայելչութիւն, զօրութիւն :

Հ. Օխորդ յօրինի պարզութիւն 'ի խօսս .

Պ. Պարտ է զսեփական զազգային ըզնախնի ընտիր մատենադրաց զբառս ըստ բնիկ նշանակութեան , և զնոցին եղանակս բանից 'ի կիր արկանել , և մի՞ զեկամուտս , զնորահնարս և զանսովորս :

Վ,մին իրի պարտ է ճարտարախօսի յաճախել 'ի վերծանութիւն քաջաց մատե

նագրաց, և ներկուռ 'ի բնիկ բարբառն գոր:
Հ. Ապա ուրեմն ոչ է մարթ ճարտա-
րել բառս արտաքոյ այնոցիկ՝ որ առ մա-
տենագիրս գտանին .

Պ. Արթ իսկ է ըստ պատշաճի յօրի-
նել ածանցականս և բարդել, այլ խնայ-
ելով և բազում զգուշութեամբ ըստ քե-
րականական խիստ կանոնաց :

Հ. Աւ իցէ բաւական առ 'ի պարզու-
թիւն երկիւղած նմանութիւն նախնեաց
'ի բառս և յեղանակս բանից .

Պ. Ամենեւին ոչ, զի այդ նիւթական և
եթ է պարզութիւն, այլ կարեորագոյն ևս
խնդրի պարզութիւն իմաստից, վասն որոյ
սլարտ է ճարտարախօսին քաջ երկնել 'ի
մտի զիմաստս, ապա ծնանել : Այլ եթէ
որ խօսին՝ ոչ քաջ ըմբռնիցէ զիմաստս, ան-
հնարին է թէ պարզ իմացուցէ զայն ո-
րում խօսին :

Առ այս կարեոր է զգուշանալ և 'ի կա-
րի համառօտութենէ 'ի բացատրելն զի-
մաստս, և 'ի հակառակէն այնորիկ յաւե-
լորդ շատախօսութենէ :

Հ. Կարիցես օրինակաւ պարզաբանել
ինձ զվարդապետութիւնդ .

Պ. Բուզանդայ կամելով ասել և եթ
վասն եպիսկոպոսին Ղանիէլի, թէ յա-
ւուրս ձմերայնոյ խորհէր զնալ ուրեք ընդ

ձիւնախաղաղ լերինս , այսպէս բազմաբա-
նութեամբ անիմանալի առնէ զբանն .

« Յաւուրս ձմերայնոյն՝ յորժամ կուտեալ
« դիզեալ մեծութիւն բազմութեան թանձ-
« րութեան ձեանց , կուտակեալ հիւսեալ
« ձեանց 'ի վերայ ձմերային լերանց , յայն-
« պիսի լերանց վերայ , ընդ այնպիսի ժա-
« մանակի կամէր ուրեք երթալ 'ի պէտս
« ճանապարհի » :

Հ. Օ. ինչ թերութիւն գտանես 'ի բա-
« նիս . « Եւ հանգեան ընդ վարսագեղ ծա-
« ոռմն , որ շուք մեծ 'ի սլարտիղի անդ գոր-
« ծէր » .

Պ. Մարթի բառիցն ընտիրս գոլ և զբը-
նիկ նշանակութիւն իւրեանց պահել , և
իմաստիցն յերկաքանչիւրոց ևս ծայրայեղ
խոտորմանց հեռի կալ՝ յաւելորդաբանու-
թենէ և 'ի կարի համառօտութենէ , այլ
երկդիմութեամբ միոյ 'ի բառիցն կորու-
սանել զպարզութիւն . որպէս բառդ շա-
տատանօր՝ զվայելչութիւն և զհովանի ան-
խտիր նշանակելով :

Մարթ է յաճախագոյն ևս 'ի յոռի շա-
րագրութենէ բառից կորուսանել բանին
զպարզութիւն . վասն որոյ պարտ է ճար-
տարախօսի յիշել միշտ զառ 'ի նախնեացն
աւանդեալ սահման քերականութեան , զի
« Քերականութիւն է հմտութիւն , որք 'ի

« քերթողաց և 'ի շարագրաց իբրու բա-
 « զումանդամ ասացելոց » . այսինքն է զի
 ոչ զամենայն եղանակս բանից նախնեաց
 օրէն է 'ի կիր արկանել, այլ զյաճախագոյն
 առ 'ի նոցանէ 'ի կիր արկեալս :

Հ. Օխմորդ վայելուչ և զօրաւոր յօրի-
 նին ճառք .

Պ. Ոչ է մարթ համառօտիւ զպատաս-
 խանի առնել հարցուածոյդ . զի դա հարկ
 առնէ ինձ զամենայն ազգս ազգս հանդի-
 սից ճարտասանութեան առաջի առնել, և
 զիւրաքանչիւր նոցա սլատշաճեալ ձևս առ
 'ի զարդ և զօրութիւն, և զքերթողակա-
 նին իսկ փոքր 'ի շատէ տալ զկանոնս :

ԴԱՍ Բ

Երեք ազգք ճարտասանութեան : — Յա-
 աջաբանութիւն . — Առաջարկութիւն .
 — Բաժանումն :

Հ. Բանի ազգ են ճարտասանութեան .

Պ. Երբեակ . կացրդական, բաղխոհա-
 կան, ատենական :

Հ. Օրնչ է կացրդականն .

Պ. Պարսաւ կամ գովեստ զիրաց ինչ .
 վասն որոյ կացրդականք են ներբողեան և
 դամբանական ճառք, և որ 'ի ծնունդս և

’ի հարսանիս , կամ որ ’ի շնորհակալութիւն և յուրախակցութիւն յօրինին :

Հ. Օրինչ է բաղխոհականն .

Պ. Համոզել զոք յօղտակարն և խորշկացուցանել ’ի փնասակարէն . վասն որոյ բաղխոհականք են ամենայն խրատական և յորդորական ճառք , և որովք ճարտարախօսք երբեմն վարէին յատեանս տեսչութեան իրաց աշխարհին :

Հ. Օրինչ է ատենականն .

Պ. Ըմբաստանութեան կամ ջատաղութեան ճառ , որպէս որ յատենի ’ի լուր դատաւորաց ճառին :

Հ. Ըս ինչ զանազանութիւնս այս է պիտանի .

Պ. Ըս ’ի սահմանել զկէտ նպատակի ճարտարախօսին , զի ’ի կացրդականն և ’ի բաղխոհական առաւել ջանալի է նմա ըդկամսն և զսիրտ շարժել , իսկ յատենականն հաւանեցուցանել զմիտս . և ըստ այնմ պատշաճի զձեռն ճարտասանականս ’ի կիրարկանել , և համեմատ առաջարկութեան զոճ ճառին յերիւրել :

Հ. Իցէն ինչ որ այս ամենայն ազգի ազգի ճառից անխտիր պատշաճիցին .

Պ. Ըստ ամենայն իրօք . և այսոքիկ են վեցեակ մասունք ճառին , որ են՝ յառաջաբանութիւն , առաջարկութիւն , պատ-

մութիւն , ցուցումն , յորդոր , և վերջաբանութիւն :

Իբր ոչ եթէ այս ամենայն մասունք յամենայն ճառս անհրաժեշտ կարեւորք իցենայլ 'ի կարգաւոր ճառս այսոքիկ առաւելագոյն մասամբ մտանեն :

Հ. Օրինչ է յառաջաբանութիւն .

Պ. Պատրաստել զմիտս ունկնդրաց 'ի լուր բովանդակ ճառին :

Հ. Օրինչ կարեւոր է յառաջաբանին .

Պ. Նախ զի անդստին 'ի բնէ ճառին առեալ իցէ , և քաջ ընդ նմա կցորդեալ . վասն որոյ խրատէ Աիկերոն՝ խորհել նախ զբովանդակութիւն ճառին , և ապա յօրինել զյառաջաբանն :

Նրկորդ՝ առաւելագոյն զցուշութեան պէտք են 'ի յառաջաբանին առ 'ի քաջբացատրութիւն իմաստից և 'ի բարւոք շարադրութիւն . զի 'ի սկզբան անդ ունկընդրացն միտք և լսելիք դեռ անխոնջք՝ դիւրաւ ստղտանիցեն զթերութիւն : Դարձեալ և 'ի հակառակէն առաւել քան ամենայն ուրեք 'ի յառաջաբանէն խուսելի է 'ի պաճուճանաց . զի ինքնազարդ պարզութիւն կարեւոր հանդամանք են յառաջաջաբանութեան :

Նրբորդ՝ սրարտ է յառաջաբանութեան լինել հանդարտ և մեղմ , եթէ ոչ դէպք

ինչ անակնկալ պատճառս տացեն յանկար-
ծական յառաջաբանութեան . այլ յայն-
ժամ պարտ է զընթացս բովանդակ ճա-
ռին պատշաճել նմին , ապա թէ ոչ նուա-
ղեալ անկանի բանն :

Չորրորդ՝ մի ինչ 'ի զօրաւոր փաստից
յիշատակեսցի 'ի յառաջաբանին . զի այն
ապա 'ի բնիկ տեղւոջն ոչ ինչ ազդեսցէ :

Հինգերորդ՝ պարտ է յառաջաբանին
համեմատել չափոյ երկայնութեան ճառին
և գեղեցկութեան . որպէս զի մի դուռն քա-
ղաքին գեղեցկագոյն քան զքաղաքն իցէ ,
կամ քաղաքին վտանգ առաջի կայցէ փախ-
չելոյ 'ի բաց , ըստ ծաղրական Ղիողինեայ
առակին :

Հ. Օ ինչ է առաջարկութիւն .

Պ. Պարտ է ճարտասանին յաւարտ յա-
ռաջաբանութեանն առաջի առնել զպատ-
ճառս ճառիցն , և այն կոչի առաջարկու-
թիւն :

Եւ պարտ է առաջարկութեան զոլ բա-
ցայայտ և ճիշդ , որովհետեւ իմացուած բո-
վանդակ ճառին յայն հաստատեալ է :

Եթէ պատճառք ճառիցն քաջածանօթք
իցեն , մարթ է նորաձև իմն զառաջարկու-
թիւնն առնել առ 'ի զարթուցանել զլսե-
լիս . զոր օրինակ Սէնիէրի 'ի ճառել զաս-
տուածութենէ Քրիստոսի , այսպիսի յօրի-
նէ առաջարկութիւն .

« Եթէ Քրիստոս չէր աստուած, ամպա-
« րըշտագոյն քան զամենայն մարդիկ զը-
« տանէր » :

() Գնէ բազում ուրեք և բաժանումն 'ի
սլարդութիւն առաջարկութեանն և ճառին :
Հ. Ո՞ր իցեն կանոնք բաժանման .

Պ. Նախ՝ զի մի մին 'ի մասանց բովան-
դակեսցի 'ի միւսն , այլ իսկապէս զանա-
զանեսցին 'ի միմեանց :

Երրորդ՝ զի մասունքն 'ի միասին բո-
վանդակեսցեն զառաջարկութիւնն :

Երրորդ՝ զի մի բազմամասն իցէ բաժա-
նումն , այլ դուն ուրեք աւելի քան զերիս
մասունս :

Չորրորդ՝ զի մի արուեստակեալ իցէ
բաժանումն , այլ 'ի բնէ առաջարկութեանն
յառաջ ածեալ :

Այս ամենայն սլայմանք քաջ սլաճին 'ի
բաժանմանն՝ զոր Մասիլիոն առնէ 'ի ճա-
ռին չարչարանաց փրկչին . զի զքնաբանն՝
« Ամենայն ինչ կատարեալ է » , բաժանէ
յերիս այսպէս . քանզի կատարեցաւ ար-
դարութիւն առ 'ի յԱստուծոյ, չարութիւն
առ 'ի մարդկանէ, և սէր առ 'ի Քրիստոսէ :

ԴԱՍ Գ

Պատմութիւն . — Յուցումն 'ի ներքին տեղեաց . — Սահման . — Թուումն մասանց և Ստուգաբանութիւն :

Հ. Օրինչ է պատմութիւն , զոր երրորդ մասն ճառի ասացեր :

Պ. Պատմութիւն 'ի դատասացութիւնս առաւելապէս ունի զտեղի , և է մի 'ի կարեորագոյն և 'ի դժուարին մասանց ճառին , զի պարտ է անդ ճարտասանին զամենայն ինչ ասել ճշմարտութեամբ , և մի ինչ յեղծումն իւրոյ դատին :

Պարտ է նմա անդստին արկանել զհիմունս ցուցակութեանց ճառին , պարզելով զհանգամանս նպաստամատոյցս իւր , և տկարացուցանելով զհակառակորդին :

Ի բացայայտութիւն պատմութեան ընդ նախասացեալ պայմանս խնդրին և առաւելագոյն խնամք 'ի ճշգրտապատում առնել զանձինս , զժամանակ , զտեղի և զայլ կարեոր հանգամանս :

Պարտ է դարձեալ հաւանական յօրինել զպատմութիւնն , և համառօտ՝ առանց աւելորդ հանգամանաց :

Ի վարդաստեղական ճառս զտեղի պատ-

մութեանն ունի բացատրութիւն իրացն ,
զորմէ ճառքն են :

Հ. Օ՞րինչ է ցուցումն, զոր չորրորդ մա-
սըն ճառի ասացեր :

Պ. Հերքել ինչ կամ հաստատել փաս-
տիւք: Քանզի պարտ է ճարտասանին յետ
'ի ներքս ածելոյ զառաջարկութիւնն՝ ցու-
ցանել զայն , գտանելով փաստս զօրաւորս,
և բարւոք կարգաւորելով զգտեալսն :

Հ. Ուստի ինդրելի են փաստք .

Պ. Տեղեաց , ուր փաստիցն գիւտք են ,
կէսք կոչին ներքինք և կէսք արտաքին ,
ոմանք հասարակք և այլք յատուկք :

Հ. Ո՞ր իցեն ներքինք .

Պ. Ներքին տեղիք են , որ 'ի բնէ ա-
ռաջարկեալ իրացն տան ապացոյցս . որպի-
սիք են՝ սահման , թուումն մասանց , ստու-
գաբանութիւն , լծորդք , սեռ և տեսակ ,
պատճառ և դործ , նմանութիւն և աննմա-
նութիւն , բաղդատութիւն , հակադրու-
թիւն , նախընթաց և հետևորդ և յարակից
հանդամանք :

Հ. Օ՞րինչ է սահման .

Պ. Սահմանն է բան բացայայտիչ բը-
նութեան իրին . որ ըստ իմաստասիրաց
համառօտ կազմի՝ բաղկացեալ 'ի սեռէ և
'ի տեսակէ . որպէս սահման մարդոյ՝ Ան-
դանի բանական :

Բայց ըստ ճարտասանից ոչ 'ի սեռէ և
'ի տեսակէ՝ այլ 'ի գործոց և 'ի պատճա-
ռաց և յայլոց հանդամանաց կազմի ընդ-
արձակագոյն , և կոչի ստորագրական սահ-
ման :

Այսպէս Ասկերբերան ստորագրէ զար-
ժաթասէրն .

« Զիք և չիք ինչ անիմաստագոյն քան զըն-
« չիցն ծառայ . թուի թէ իշխեսցէ , և իշ-
« խան 'ի զլուխ ունի . թուի թէ տէր իցէ ,
« և ծառայութիւն հարկանէ . կապանս վա-
« րակէ զանձամբ , և ուրախ է . զրգէ զգա-
« զանն , և բերկրի . 'ի գերութեան վա-
« րեալ , ցնծայ և խայտայ . շուն կատաղի
« տեսանէ 'ի վերայ դիմեալ ոգւոցն , և
« յանհոգս է . զոր պարտ էր խառանել և
« սովամահ առնել , առատացեալ յանխը-
« նայ՝ շանի առ կուրծսն կուտէ զի ևս
« քան զկս 'ի վերայ խաղայցէ և ահա-
« գինս լինիցի » :

Հ. Օ՛ի՜նչ է թուումն մասանց .

Պ. Չե բանի՝ որով ճարտասանն զիւ-
րաբանչիւր մասանց իրիք ասէ որ ինչ ըզ-
բոլորէն է իմանալ : Արպէս՝ Նարեկացւոյն
գեղեցիկ հատուածն , յորում զհոգւոյն նա-
ւակոծութիւն այլաբանաբար նկարագրէ .

« Աւստի նաւն 'ի բաղիմանէ վայրենիա-
« լեացն խորտակեցաւ . թւոցն ձեռնար-
« կութիւն քայքայեցաւ . կայմն ամբարձ-

« ման 'ի կայից իւրոց խլեցաւ . առապաս
 « տին թռչարան յանկարկատելի ծուէնս
 « պատառեցաւ . շինուածոյն շուք անզար
 « դեցաւ , առասանք ձգողականացն խը
 « դեցաւ , տեսարան գլխոյն դիտակի խո
 « նարհեցաւ , ապաւանդակին պարան կըտ
 « րեցաւ , ապաւինու[թիւն խարսխին լու
 « ծաւ , լուծք ստուարք ամուլիցն կցորդու
 « թեան բաժանեցան , սամիք ուղղչացն
 « հետոց դաւարեցան , լատտ հիմանն հաս
 « տարանի ընկղմեցաւ , դեկացն կառուց
 « մունք անդրէն սուզան , չուոցն յարմա
 « րու[թիւն պակասեցան , ողնափայտին
 « պատսպարան իսկոյն բեկաւ , կապարանք
 « զստին հաստուածոյ յօշոտեցաւ , դոզք
 « ամփոփման ծոցոյն կազմածոյ անարդե
 « ցան , խելք շրթանցն եզերաց խախտեալ
 « ոտեաւ , պաղպաջունք բազմականացն
 « անկեալ բարձաւ , վանդակասպատին վայ
 « ելու[թիւն յատակեցաւ , գահաւորակին
 « հանդստարան շփոթեցաւ , մածմունք
 « տախտակաշարք 'ի միաբանու[թեանց մի
 « մեանց անջատեցան , հեղոյսք սնդման
 « բեւեռացն քարշեցան . արդասիք իրին յի
 « շատակարան ողբոց ինձ նմանեցաւ :
 « Աւուղիղն հանդէս նաւին գեղերեալ
 « ողբայ , ձեռն 'ի ծնօտի եղեալ՝ արտա
 « սուաց դետս իջուցանէ » :

Հ. Օ. ինչ է ստուգաբանութիւն .

Պ. Ստուգաբանութիւն է , ըստ ճարտասանից , 'ի նշանակութենէ անուան ածել զհաստատութիւն . զոր օրինակ՝ Պարտ է իմաստասիրի սիրող գոլ իմաստութեան :

Ըստ այսմ է և Աբեղեայ ստուգաբանութիւն անուան առն իւրոյ պարսաւելն զնա .
« Ս'ի գիցէ տէր իմ զսիրտ իւր 'ի վերայ
« առն ժանտի՝ Աբաղայ , զի ըստ անուան
« նորա և ինքն է . Աբաղ անուն նորա ,
« և անզգամութիւն ընդ նմա » :

Եւ Ոսկերերան այսպէս պարսաւէ ըզխեղկատակութիւն .

« Եւ զի ուսանիցիս , միտ գիր . և անուն
« իսկ խեղկատակութեանն յանդիմանիչ է
« կատականացն . յայտ է թէ չէ առողջ և
« կատակն . նախ ինքն իսկ 'ի յանձնէ կա
« տակի , զի հարկ լինի և զերեսն ծռել ,
« և զքերանն և զաչսն այլայլել : Օ՛ի հարկ
« է նմա այնուհետև և զկերպարանս և
« զծաղր և զգնացս փոփոխել , և հտպտել ,
« և ամենեցուն նմանել , և ազգի ազգի
« պարսաւանս հնարել իմանալ . և հեռի
« են 'ի բրիստոնէից գուսանական բանք » :

ԴԱՍ Դ

Լծորդք. — Սեռ և տեսակ. — Պատճառք և
գործք. — Կմանութիւն և աննմանութիւն .
— Բաղդատութիւն :

Հ. Օ՛րինչ են լծորդք .

Պ. Լծորդք են՝ որք անդստին 'ի նմին
բառէ ածանցեալ իբր թէ լծորդին ընդ
արմատոյն : Լքդ որպէս 'ի ստուգաբանու-
թենէ անուան , այսպէս և 'ի լծորդ բա-
ռից կամ յածանցականաց առնուն ճար-
տասանք զհաստատութիւն . զոր օրինակ՝
« Սարդ եմ , և զմարդկայինս յինէն ոչ օ-
տար համարիմ » :

Ըստ այսմ և Ոսկեբերան ասէ .

« Եւ քանզի սրբութիւն արար զնա մե-
« ղաց մերոց , կացցուք մնասցուք սուրբք , և
« մի ինչ կալցուք աղտ յանձինս . այլ ըզ-
« գեղն և զվայելութիւնն զոր զգեցոյց
« մեզ՝ պահեսցուք անարատ , զի ոչ ինչ
« գտանիցի աղտ և խորշ կամ թէ այլ ինչ
« այնպիսի » :

Հ. Օ՛րինչ է սեռն և տեսակ .

Պ. Սեռ կոչի բոլոր ինչ , որ պարու-
նակէ ընդ իւր և բազում մասունս այլատե-
սակս . և տեսակ , որ պարունակէ ընդ

իւրեւ բազում անհատս : Արդ է ուրեք զի
ճարտասանն զհանդամանս պատշաճեալս
սեռին կամ տեսակի հասարակաբար նը-
կատեալ, ապա զառաջարկութիւնն՝ որ ընդ
նոքօք բովանդակի՝ ՚ի վերայ ածէ : Բայս
այսմ Աղիշէ վարդապետ առ ՚ի ներբողել
զհրաշալի արդասիս աստուածսիրութեան
՚ի սուրբ Վարդանանս, նախ զսիրոյն Աս-
տուծոյ հասարակաբար յօրինէ ներբող,
և ապա յառաջարկութիւն մատչի .

« Մեծ է սէրն աստուծոյ քան զամենայն
« մեծութիւն երկրաւոր, և այնպէս ան-
« երկիւղս առնէ զմարդիկ իբրեւ զան-
« մարմին զօրս հրեշտակաց . որպէս անդրս-
« տին ՚ի սկզբանէ է տեսանել բազում ան-
« գամ ՚ի բազում տեղիս : Մարդիկ, որ սի-
« րովն Աստուծոյ իբրեւ զինու վառեալք
« էին՝ ոչ ինչ խնայեցին զանգիտելով իբ-
« րեւ զանսրի, գոլով վատասիրտք, կամ
« ՚ի մահ անձանց, կամ յափշտակութիւն
« ընչից, կամ ՚ի խողիողումն սիրելեաց,
« կամ ՚ի գերութիւն ընտանեաց, ելանել
« ՚ի հայրենի՝ երկրէն և անկանել ՚ի ստրկու-
« թիւն յօտարութեան : Արպէս յայսմ ժա-
« մանակի տեսաք աչօք մերովք . զի զնոյն
« նահատակութիւն նահատակեցաւ և աշ-
« խարհս հայոց : Բանզի իբրեւ ետես մեծն
« Վարդան » և այլն :

Հ. Ո՛րպէս 'ի պատճառաց կամ 'ի գործոց մարթիցէ առնուլ ապացոյց .

Պ. Բազում ուրեք ճարտասանն 'ի հանգամանաց պատճառին զլաւութի կամ զյոռութիւն գործոյն առնու ցուցանել , և կամ զհակառակն : Լ. յսպէս Սարգիս վարդապետ կուտակութեամբ եղեոնական գործոց ազահութեան պարսաւէ զախտն .

« Սակայն արմատ ամենայն չարեաց ար-
« ծաթսիրութիւնն է , ըստ առաքելոյն , և
« ազահութիւն . վասն զի չիք և չիք ինչ
« չարիք , որ ոչ 'ի սոցանէ ծնանին , ատե-
« լութիւն մարդկան , խռովութիւն , և պա-
« տերազմ առ ազգակիցս , պոռնկութիւն
« և գողութիւն և սպանութիւնք , և այլ ևս
« անթիւ փնապք՝ զորս ո՛վ որ կարէ թուել :
« Օյի եթէ զտէրն տիեզերաց և զարա-
« ըիչն արարածոց 'ի վաճառ էած այս
« ախտ և ետ ստանանել , զինչ այլ ինչ մը
« նայ 'ի չարեաց՝ զոր ոչ կարիցէ գործել :
« Եւ եթէ զառաքեալն՝ զՔրիստոսի ընտ-
« րութեանն արժանաւոր՝ այնպէս վաղվա-
« ղակի զերի առեալ տարաւ , և զթիւն
« պակասեցոյց , և յահաւորսն զնա յանդըղ-
« նեցոյց , ապա ո՛վ որ կարէ կալ առաջի
« բուռն զօրութեան նորա : »

Դարձեալ և 'ի գիրս Խմաստութեան .
« Բնդ որոց թէ ընդ դեղն զուարճացեալք

« զնոսա աստուածս կարծիցեն , գիտաս-
 « ցեն թէ որչափ ևս նոցա տէրն առաւել
 « լաւ է . զի որ գեղեցկութեան արարչա-
 « պետն է՝ նա հաստատեաց զնոսա : Ա-
 « պա թէ ընդ զօրութիւնս և ընդ ազգե-
 « ցութիւնս զարմանայցեն , իմասցին 'ի
 « նոցանէն՝ որչափ ևս որ կազմեացն զնո-
 « սա առաւել զօրաւոր է » :

Հ. Սարթիցէ և 'ի նմանութենէ կամ
 յաննմանութենէ ցուցանել ինչ .

Պ. Այո ամենեւին . բայց 'ի յոյզս կրից
 դուն ուրեք վարի ձեռն այս . և ոչ երբեք
 օրէն է յանձանօթ իրաց առնուլ նմանու-
 թիւն կամ աննմանութիւն : () րինակ իմն
 յԱսկեբերանէ վասն նմանութեան .

« շտեսանես և զմարմնոց իսկ զաչս . յոր-
 « ժամ հանապազ ընդ ծուխ գայցեն , ար-
 « տօսր բերեն . եւ յորժամ 'ի խաղաղ օդս
 « և 'ի մարդս և յաղբիւրս և 'ի դրախտս ըզ-
 « բօսնուցուն , առողջագոյնք և քաջատեսք :
 « Այոնպէս և մտացն ակն եթէ յեղտիւրս
 « հոգեւոր բանիցն ճարակիցի , սուրբ յըս-
 « տակ և քաջատես լինի . իսկ եթէ ընդ
 « ծուխ ինչ աշխարհի իրացս գայցէ , բը-
 « ժաբեր արտօսրալից լինիցի , և զազգի
 « ազգի լալիւնս լայցէ և աստ և անդ » :

Այլ օրինակ 'ի Ամբրոնացոյն .

« Այ է այս արութիւն զինուորի՝ յիւր ա-

« պարանս թուր շողացուցանել , և զօր
 « հարկանել . այլ որ 'ի հանդիսի տեղին ի-
 « ջանէ , և ընդդէմ ախոյեանին կայ : Այն-
 « պէս իմա , զի չէ ուղիղ մարտ հոգեւոր՝
 « որ 'ի Զորոյ գետ նստի , և զիս 'ի Աիլի-
 « կիա յաչաղէ » :

« Եւ արդ աղէ ասա . ճարտարախօսն ո՞չ
 « զվերջին բանսն փութայ առաւել յօրինել ,
 « զի գովեալ դրուատեալ մեկնիցի : Եւ ըս-
 « պասաւորն վերջին նուագաց կարի պատ-
 « կառ կայ , զի մի պարսաւ լիցի : Եւ նահա-
 « տակն եթէ ոչ զվերջին մարտն առաքի-
 « նագոյն ցուցանիցէ , ո՞չ ապաքէն ամե-
 « նայն աշխատութիւնն անօգուտ է : Եւ
 « նաւաւարն եթէ յամենայն ծովուն զգու-
 « շանայցէ , և մօտ 'ի նաւահանդիստն խը-
 « րիցէ զնաւն կամ բախիցէ , ո՞չ ապաքէն
 « զառաջին վաստակն կորոյս : Եւ բժիշկն
 « եթէ թեթեւացուցանիցէ զցաւ հիւան-
 « դին , և յորժամ մօտ 'ի կատարեալ ա-
 « ողջութիւն ածիցէ , յայնժամ զեղծ-
 « ցի , ո՞չ ապաքէն զամենայն ջանն կորոյս :
 « Այնպէս և որ զառաքինութեան կա-
 « տարումն ընդ սկզբանն ոչ միաբանեն ,
 « եղծանին և կորուսանեն զամենայն : Այն
 « և 'ի կառամարտիկսն , որք 'ի գլխոյ աս-
 « պարիզացն պնդակազմ զերիվարսն ար-
 « ձակեն , և յետոյ մեղկիցին ինչ և ծու-

« լանայցեն , ոչ պարզեացն հասանեն , և
« ոչ 'ի տերանցն ճանաչին » . Ուրիշ :

Իսկ յաննմանեաց այսպէս ածէ հաւ-
տատութիւն Սարգիս վարդապետ .

« Օ՛ր օրինակ առանց Քրիստոսի չկարէ
« որ արդարագործութիւնս առնել , զոր և
« ինքն իսկ ասաց՝ առանց իմ ոչ ինչ կա-
« րէք առնել , նոյնպէս և ոչ առանց սա-
« տանայի մեղս գործէ որ » :

Հ. Օ՛րնչ է 'ի բաղդատութիւն ցուցումն .

Պ. Յորժամ ճարտասանն 'ի մեծէ զփոք-
րն , կամ 'ի փոքրուէ զմեծ և կամ 'ի հա-
ւասարէ զհաւասար յառաջ ածէ . Դ՞ .

« Եթէ առ Լստուածն իւր սուտ դտաւ ,
« առ ո՞ր որ 'ի մարդկանէ դա արդար զը-
« տանիցի » . Եւրիշ . պարտ :

Երկրորդին օրինակ .

« Եթէ մեք հեռագոյնս 'ի ձէնջ՝ միայն 'ի
« լսելն այսպիսի ընկալաք յանձինս մեր
« սուգ դառնութեան , ապա ո՞րչափ ևս
« առաւել դուք հաղորդեալքդ 'ի չարչա-
« րանս ընդ հօտից ձերոց » . Յ. Վ. Կաթ :

Օրինակ երրորդին .

« Համարիք , եթէ այն գալիլիացիք եղեն
« մեղաւոր քան զամենայն գալիլիացիս , զի
« զայնպիսի անցս կրեցին . ոչ , ասեմ
« ձեզ , այլ եթէ ոչ ապաշխարիցէք , ամենեւ
« քին նոյնպէս կորնչիցիք » . Ղ. Գ. Ժ Գ . 12 :

ԴԱՍ Ե

Հակադրութիւն. — Նախընթաց և հետևորդ
և յարակից հանգամանք . -- Արտաքին տե-
ղեք :

Հ. Օլիւն է 'ի հակադրութիւն ցուցումն.

Պ. Ճարտասանին բազում ուրեք զներ-
հականս առ միմեանս կացուցանելով, յա-
ւելլու զօրութիւն մեծ 'ի բանս. զոր օրինակ.
« Որ ինքն իւր չար է, այլումբարի ոչ կա-
« րէ լինել, և որ ինքն ընդ խաւար զնայ,
« այլում ոչ առաջնորդէ ճշմարտութեան
« լուսով: Որպէս զի չիք յանիրաւութենէ
« արդարութիւն, այսպէս 'ի ստութենէ
« ճշմարտութիւն » . Եւ իւ. պատմ:

« Չեկաց դահիճ առննթեր՝ զկողս քերել
« առ 'ի զոհս մատուցանելոյ 'ի հարկէ .
« այլ հասեալ կայ 'ի վերայ սաստիկ ցան-
« կութիւն ընչից և ազահութիւն, և փո-
« րէ զաչս: Ոչ ոք 'ի զօրականաց արկ ըզ-
« մեզ 'ի խարոյկ և կացոյց 'ի վերայ կաս-
« կարայից. այլ մարմնոյ բոցն բորբոքեալ
« առաւել քան զայս այրէ զողիս: Չկայ
« մօտ թագաւոր՝ բազում պարզ և խոստա-
« ցեալ առ 'ի զեղծուցանել, այլ 'ի մօտ կան

« մողեկան փառք, որ ևս չար քան զայն
« խտտղեն » . Ուի՛շք :

Եւ Եղիշէ 'ի խրատն միանձանց .

« Եւ արդ ևս տեսանեմ 'ի մերում աշխար-
« Հիս և ոչ զոք աղատեալ յայսպիսի աղե-
« տից, յետս ընդդէմ ընթերցաք զգեղեցիկ
« զրեալսն, 'ի պատճառս ուխտաւորութե
« Հեռացաք 'ի սուրբ ծնողացն, և արարաք
« բազում հարս օտարոտիս . զորս պա-
« տուելոյ արժանի էր՝ անարդեցաք, և յորս
« ոչն ունէաք իշխանութի՛ դնել մեծարանս,
« զախտ աղետից մերոց յոյժ ծախեցաք :
« Աղատեցաք 'ի հարկաց արքունի՛ զորս
« առանց մեղաց էր հարկիլն, և մտաք
« ընդ հարկաւ ստացուածոց՝ որ լի են ան-
« առակ աղահութիւն : Չեւաք յանկողինս
« սուրբ հարսանեաց, և արարաք մեզ բար-
« ձրաղահոյս առաւել քան զաշխարհի . . :
« Կօշիկք ոտից մերոց յանդիմանեն զմեզ ե-
« թէ ոչ են սուրբ ճանապարհք մեր : Հան-
« դերձք մեր աղաղակեն զգործոց ձեռաց
« մերոց, եթէ մերկ եմք յերկնաւոր զգես-
« տուցն : Երիվարք մեր ցուցանեն զմեզ,
« եթէ ոչ եմք յափշտակելոց ընդ առաջ
« տեառն 'ի վերայ օդոց : Շինուածք ապա-
« ընից մերոց յայտ առնեն, եթէ ոչ ու-
« նիմք մեք տաճար առանց ձեռագործի
« յերկինս, յոր մտանելոց են ամենայն

« դասք սոսկացելոցն յերկրաւոր ախտից :
 « Ալալուածք անդաստանաց մերոց կշտամ
 « բեն զմեզ , եթէ չիք մեր բաժին 'ի վի-
 « ճակս երկնաւորս : Արդուդք անյադք
 « եղաք 'ի կերակուրս , և առանց չափոյ
 « արբաք զինի պղտորիչ խորհրդոց և մը-
 « տաց : Խոր 'ի քուն ննջեմք ամենեքեան ,
 « և երազ թուի մեզ ճշմարտութիւն : Աա-
 « փուլցեալ են աչք մտաց մերոց 'ի տեսա-
 « կան խորհրդոց , և անյադ պաղշոտեալ
 « հայել 'ի կեանս աշխարհիս : Արդելեալք
 « զլսելիս 'ի սուրբ ընթերցուածոց , և ուն-
 « կրնդիր եմք բառաչման խաշանց մերոց :
 « Աչ եկն մեզ հոտ անոյշ 'ի Հոգւոյն սրբ-
 « բոյ , վասն զի սիրեցաք մեք զիւզ ախ-
 « տալից աշխարհիս : Աչ ճաշակեցին քիմք
 « ոգւոց մերոց զկերակուր երկնային , վասն
 « զի պարարեցաք զանձինս մեր 'ի զա-
 « նազան խորտիկս : Առթ է գոյն զիմաց
 « մերոց , վասն զի ոչ զուարթացան երեսք
 « մեր 'ի խորհուրդս սրբութեան : Յաւա-
 « լից են անդամք մարմնոց մերոց , վասն
 « զի յառաջ քան զմարմինս զոգիս ախ-
 « տացուցաք : Վերեզմանաց բռելոց նը-
 « մանեցաք յանձինս մեր , վասն զի ու-
 « նայն եմք 'ի շնորհաց սուրբ Հոգւոյն .
 « վասն այսորիկ և ամենայն չարիք հա-
 « սին յաւուրս մեր » :

Հ. Օլինչ է 'ի նախընթաց և հետևորդ
և 'ի յարակից հանդամանաց ցուցումն .

Պ. Բազում ուրեք 'ի հանդամանաց առ-
տի յայտնի կամ հաւանական ապացոյցս
առնու ճարտասանն . զոր օրինակ 'ի ծագել
արեղական՝ հարկ է զի իցէ տիւ , և եթէ
տիւ է՝ հարկ է թէ ծագեալ իցէ արեղակն :

Լ. յսպէս քաջն Վարդան զյոյս օգնա-
կանութեան առ 'ի յԱստուծոյ հաստատէ
'ի նախընթաց հանդամանաց .

« Յերկուս և յերիս կոիւս տէրն ինքնին
« մեծաւ զօրութեամբ օգնեաց մեզ . որ
« պէս զի զանուն քաջութեան ժառան-
« գեցաք , զզօրսն արքունի չարաչար հա-
« րաք , և զմոզսն անողորմ սատակեցաք ,
« և զպղծութիւն կռապաշտութեանն 'ի
« տեղեաց տեղեաց սրբեցաք , զանօրէն
« հրաման թաղաւորին եղծաք ապականել
« ցաք , զխռովութիւն ծովուն ցածուցաք .
« լեռնացեալ ալիքն դաշտացան , բարձրա-
« դէզ փրփուրն սպառեցաւ , դազանացեալ
« սրտմտութիւնն դադարեաց : Ար 'ի վե-
« րայ ամպոց որոտայր , նկուն եղեալ քան
« զսովորական բնութիւնն 'ի վայր դտաւ
« ընդ մեզ խօսելով » :

Իսկ յարակից հանդամանք թէպէտ և
ոչ համօրէն 'ի միասին , այլ ստէպ 'ի ճահ
սլատահեն ճարտասանին , և են ութ այ-

տաքիկ՝ Ո՞վ, Օ՞րնչ, Ո՞ւր, Ի՞նչ, Քանիցս,
Ի՞նչէր, Ո՞րպէս, Ե՞րբ :

Օբազուրմս յայսցանէ վայելուչ 'ի կիր
արկանէ Իմաստունն 'ի բանս յայս .

« Մինչդեռ խաղաղութեանն պատեալ
« էր զամենայն , և այն ինչ գիշերն իւրով
« արաղութեամբն ընդմիջէր , ամենազօր
« բան քո յերկնից յաթոռոց արքունեաց
« սաստիկ պատերազմող 'ի մէջ սատակ
« ման երկրին հասանէր : Սուսեր սլողո
« վատիկ զանաչառ հրամանդ քո բերեալ
« և 'ի մէջ անցեալ , զամենեօին ընդր մա
« հուամբ , անդ առ երկնիւք քերէր , և այ
« սրբ յերկիր հասանէր : Յայնժամ վաղ
« վաղակի ցնորք անհնարին երազոց խը
« ուվեցուցանէին զնոսա , և արհաւիրք
« անկարծք 'ի վերայ հասանէին : Եւ այլ
« ոք այլուր անկեալ կիսամահ , վասն որոյ
« պատճառանաց մեռանէրն՝ յայտ առնէր :
« Օ՛ի երազոցն խռովեցուցեալ զնոսա , ըզ
« նոյն յառաջագոյն դուշակէին , զի մի յան
« դէտս , վասն որոյ չարաչարն տանջէին ,
« կորնչիցին » :

Հ . Ո՞ր են արտաքին տեղիք .

Պ . Իսկ արտաքին կոչին տեղիք՝ Օրէնք,
Համբաւ, Լքձանադիրք, Լքդումն, և Վճ
կայք , յորոց մարթ է ճարտասանին քաջ
հաստատութիւն ածել բանիցն :

Հ. Օխորդ պարտ իցէ զփաստս կար-
դաւորել .

Պ . Պարտ է հղօրագոյն փաստիւ իւիք
դրաւել նախ զմիտս , և ապա տակաւ 'ի-
տկարագունից 'ի հղօրագոյնս անցանել ,
յաւելեալ զիւրաքանչիւր պատշաճ օրինա-
կըս և վկայութիւնս : Այլ խառնակել ըզ-
տարասեռ փաստս ընդ միմեանս , այլ ու-
րոյն զպատշաճն և զօգտակարն և զիրա-
ւացին կարգել , հերքելով զհակառակսն :

ԴԱՍ Զ

Յորդոր . — Վերջաբան :

Հ . Օխնչ է յորդորն , զոր հինգերորդ
մասն ճառի ասացեր .

Պ . Ճարտասանին ոչ միայն պարտք են
խելամանցուցանել զունկնդիրս , այլ և
զկամսն յորդորել կրիցն յուզմամբ :

Հ . Ար են զլեւաւորք 'ի կիրս , զոր պարտ
է ճարտասանին յուզել ըստ պատշաճի .

Պ . Այլ և շատելութիւն , բարկութիւն
և հեղութիւն , խնդութիւն և տխրութիւն ,
երկիւղ և քաջալերութիւն , կարեկցութիւն ,
մխիթարութիւն :

Հ . Արպէս զմի մի 'ի կրից այտի մարթ
իցէ զարթուցանել .

Պ . Օսէր՝ նկարագրութեամբ գեղեցիկ
Հանդամանաց անձին կամիրաց, զոր սլար-
տըն իցէ սիրելի ընծայեցուցանել . և դար-
ձեալ յուսով առ ՚ի նմանէ բարեացն և օղ-
տից : Իսկ զատելութիւն ՚ի հակառակէն՝
նկարագրութեամբ յոռութեանց նորա, և
երկիւղիւ առ ՚ի նմանէ չարեացն :

Օբարկութիւն՝ յիշատակաւ թշնամա-
նացն կրելոց . իսկ զհեզութիւն՝ անկեղծ
խոստովանութեամբ յանցանաց, անչարու-
թեամբ դիտաւորութեան յանցաւորին, և
յիշատակաւ վաստակոց և լաւութեան
նորա :

Օխնդութիւն՝ մեծութեամբ բարւոյն
և բազմաժամանակեայ ակնկալութեամբն
կամ անկարծելի յաջողութեամբ . իսկ ըզ-
տխրութիւն հակառակօք սոցին :

Օերկիւղ՝ մերձաւորութեամբ վտան-
դին և անխուսափելի հետեւութեամբ չա-
րեացն . իսկ զբաջալերութիւն՝ յուսով յա-
ջողութեան, դիւրին և հաւանական զյա-
ջողութիւն իրացն ցուցանելով :

Օկարեկցութիւն՝ մանրասլատում առ-
նելով զաղէտս վշտացելոյն, ցուցանելով
զի չէր արժանի չարեացն . և զգթութիւն՝
ցուցանելով զվսեմութիւն և զբարութիւն :
Իսկ զմխիթարութիւն՝ թեթեացուցանե-
լով ըստ կարի զծանրութիւն չարեացն ,

յուսացուցանելով 'ի փոխարէնսն աստ և
'ի հանդերձեալս , և զարիութեանն յուշ
առնելով զվսեմութիւն և զօգուտ :

Հ . Իցեն ինչ կանոնք առ 'ի յոյզս հա
ւարակաց ամենայն կրից ճահաւորք .

Պ . Են իսկ . և նախ՝ զի ճարտասանն
զգածեալ իցէ կրիւքն , զոր յայլս կամի
զարթուցանել :

Երկրորդ՝ զի նախ համոզեսցէ զմիտս
փաստիւք և ապա ջանասցի շարժել զսիրտ :

Երրորդ՝ զի 'ի պատշաճ տեղւոջ դոր
դորակն արասցէ առ 'ի շարժել զկիրս ,
որ ըստ յաճախ սովորութեան 'ի վերջա
բանին 'ի գէսլ գայ :

Չորրորդ՝ զի մի զգացուցէ ունկրն
դրացն՝ թէ ահա մատչի 'ի յորդորակս ,
այլ յանզգաստից 'ի վերայ ածել զյոյզս կը
րից՝ տակաւ պատրաստելով առ այն զսիր
տըս :

Հինգերորդ՝ զիտել զլեզու և զբարբառ
կրից , որ է ամենեւին առանց արուես
տակութեան , և եռանդուն լի ձևովք՝
առանց զարգուց և նրբաբանութեանց :

Վեցերորդ՝ մի ընդհատումն առնել
յուզման կրից , այլ ինչ 'ի ներքս ածեալ .
և մի շիջուցանել զեռանդն կրից եկամուտ
զարգուք կամ նմանութեամբք :

Եօթներորդ՝ մի կարի յամել 'ի յորդորա

կրս, զի եռանդն կրից չէ յերկարատե :
 Յաճախ են 'ի ճառս Ասկեբերանի չըբ-
 նաղ օրինակք զարթուցիչք կրից. որպէս և
 ուրանօր յաղագս սուրբ խորհրդոյն ճառէ.
 « Վասն որոյ ամենեւին արթուն պարտիս
 « լինել. քանզի և ոչ սակաւ տանջանք պա-
 « հիցին այնոցիկ՝ որք անարժանութեամբն
 « հաղորդիցին : Օմտաւ ամ որպիսի ցա-
 « սումն մատնչին և խաչահանուացն եղև.
 « զպոչ լեր այժմ, դուցէ և դու պարտական
 « մարմնոյ և արեան գտանիցիս : Արքա ըզ-
 « մարմինն սպանին, և դու յաղտեղեալ հո-
 « ղիդ ընդունիս յետ այնչափ երախտեացն :
 « Քանզի չշատացաւ մարդ լինել և ապ-
 « տակել և մեռանել, այլ և տակաւին
 « զանձն իւր խառնէ ընդ մեզ. ոչ միայն
 « հաւատովք, այլ և արդեամբք իսկ մար-
 « մին իւր յօրինէ զմեզ : Քան զինչ չէ պարտ
 « սրբադոյն լինել այնմ, որ յայնմ զենման
 « վայելիցէ. քան զորպիսի՞ ճառադայթս
 « պայծառադոյն՝ ձեռինն, որ զայն մար-
 « մին հատանիցէ. և բերանոյն, որ հոգևոր
 « հրովն ընուցու. և լեզուին, որ համակ
 « 'ի կարմիրս յահաղին յարենէն ներկա-
 « նիցի : Օմտաւ ամ որպիսի պատուով
 « պատուեցար, կամ յորմէ սեղանոյ վայել-
 « լեա. զոր հրեշտակք տեսանեն և զար-
 « հուրին, և չիշխեն համարձակ ընդդէմ

« Հայել 'ի փայլատականցն՝ որ անալի հա-
 « տանիցին , և մեք նովաւ կերակրիմք , և
 « նովաւ զանդանիմք , և լինիմք մի մարմին
 « և մի հոգի : Ո՞ր պատմեսցէ զզօրու-
 « թիւնս տեառն , լսելի արասցէ զամե-
 « նայն օրհնութիւնս նորա : Ո՞ր հովիւ
 « յիւր անդամոցն կերակրէ զիւր ոչխար-
 « սըն , և զի՞նչ ևս ասացից հովիւ , այլ և
 « մարք ևս իցեն բազում անդամ , որ յետ
 « երկանց և ծննդոց՝ դայեկաց տան զոր-
 « դիս : Խսկ սա ոչ ժուժեաց զայս առնել ,
 « այլ ինքնին կերակրէ զմեզ իւրով արեամ
 « բըն , և ամենայնիւ ընդ իւր զրկախառն
 « առնէ զմեզ . : Եւ արդ մի ծուլանայցեմք ,
 « որ այսչափ արժանի եղեաք սիրոյ և սլա-
 « տուոյ . չտեսանիցեմք զմանկունս մատա-
 « զըս՝ որպիսի յօժարութեամբ բուռն զըս-
 « տեանց մարցն հարկանիցեն , որպիսի յօ-
 « ժարութեամբ մածուցանեն զշրթունսն
 « ընդ մարցն շրթունս : Եւ յսպիսի յօժարու-
 « թեամբ մատիցուք յայն սեղան և 'ի մայ-
 « րենի հոգեւոր բաժակն , մանաւանդ թէ
 « ևս յօլովադոյն քան զմանկանցն ձգես-
 « ցուք մեք զշնորհս Հոգւոյն , և զմին
 « միայն տրտմութիւն համարեսցուք , չը-
 « վայելէն յայնպիսի կերակուր : Քանզի
 « չէ մարդկեղէն զօրութեան գործն , որ
 « առաջի կայ . զոր յայնժամ յընթրեացն

« Ժամ արար , և այժմ զնոյն գործէ : մեք
« զսպասաւորաց աստիճան ունիմք , և սրբ
« բէ և վերստին կազմէ նա » :

Հ . Օ՛րնչ է վերջաբանն .

Պ . Վերջին մասն ճառին , յորում ճարտասանն 'ի գիտաւորութիւն բովանդակ ճառին ազդողագոյնս ջանայ հասանել :

Վասն որոյ պարտ է 'ի վերջաբանին համառօտել զամենայն զփաստս , կնիք ըզհօրագոյնն գնելով :

Բայց գործ է գիտել ըստ ժամանակին աւարտել զճառն . զի մինչ չև ցուցեալ զառաջարկութիւնն՝ զհետեանսն 'ի վերայ ածել ծաղրելի է : Դարձեալ և զպերճաբանութիւն ընդ զօրութեան բանից վայելչապէս խառնելի է 'ի վերջաբանին , զի և ճարտասանն ընդ ճառին հաճոյ լիցի լսելեաց :

ԴԱՍ է :

Տեղիք սեփականք երկց , ճարտասանական հանգիսից :

Հ . Իցէ և այլ ինչ զանազանութիւն ճարտասանական տեղեաց քան զներքինսն և զարտաքինս .

Պ . Ըյո՞ւ ամենեւին . զի զորոց ցայսվայր

ասացաքն՝ հասարակ կոչին տեղիք, բայց
են և սեփականք երից ճարտասանական
հանդիսիցն :

Հ. Ո՞ր իցեն կայրդական հանդիսին
սեփական տեղիք .

Պ. Եւախ ազգն կամ հայրենիք, եթէ
ազնուազգի իցէ ներբողեալն . իսկ եթէ
յանտոհմութենէ ազնուացեալ, սլարտ է
զառաքինութիւն նորա և զվաստակս սլան
ծացուցանել՝ որովք անձամբ զանձն ազ-
նուականացոյց :

Երկրորդ՝ քաջակիրթ դաստիարակու-
թիւն ներբողելոյն :

Երրորդ՝ մեծութիւնք, եթէ բարւոք վա-
րեալ իցէ նոքիմբ, և 'ի զրկիւն յայնցանէ
անխռով կացեալ :

Չորրորդ՝ համառօտիւ իմն և 'ի վայե-
լուչ կերպարանաց առնելի է զներբող, և
մանաւանդ 'ի տգեղութենէ զպարսաւ :

Հինգերորդ՝ բարեմասնութիւնք բնա-
կանք և ստացականք . առաջնովքն գովե-
լի է՝ եթէ բարւոք ուրուք վարեալ իցէ նո-
քօք, և վերջնովքն՝ եթէ ճգամբք ստացեալ
իցէ զայնս :

Վեցերորդ՝ գործք ներբողելոյն, որ
ուսումնականք և որ այլ ինչ կենցաղօղուտ
արդասիք՝ որ յաճախեն պարծանս մար-
դոյ :

Եթերորդ՝ փառք և մրցանակք, զորս տարեալ ուրուք իցէ :

Ութերորդ՝ հանդամանք մահուն, եթէ վասն հաւատոց կամ յօգուտ աշխարհի կամ՝ ի վերայ հայրենեացն զմահ յանձն առեալ իցէ :

Ըստ սմին օրինակի և զքաղաք մարթէ ներբողել ի հիմնադրէն, ի վաղեմի հընութենէն, ի տեղւոյն, ի ձեռոյն, ի մեծութենէ, ի գեղեցկութենէ փողոցացն և հըրապարակաց, յաշխարհամուտ շինուածոց, ի կամրջաց, ի նաւահանգստից, ի հին աւանդից, յանառիկ ամրութենէն, յանխըռով խաղաղութենէն, ի բարւոք տեսչութենէն, ի ճոխութենէ, ի բարգաւաճ շահավաճառութենէ, ի բազմամարդութենէ, ի հանճարոյ բնակչացն, յականաւոր մարդկանէ՝ որ անդ կացեալ, ի ստածիչ օգոց, ի բերոց երկրին, այլովքն հանդերձ :

Որ ինչ զներբողինէն ասացաք՝ նոյնք օգնեն և առ ի պարսաւ, անմասն ի գովելեաց անտի ցուցանելով զպարսաւեալն :

Շ. Ո՞ր իցեն բաղխոհական հանդիսին սեփական տեղիք .

Պ. Նախ ցուցանել զարդարութիւն առաջարկութեանն. զի ոչ բնական օրինաց, ոչ քաղաքականին և ոչ աստուածայնոցն և մարդկայնոց գրական օրինաց հակառա-

կի, և ոչ վաղեմի սովորութեանց կամ կարծեաց՝ որ զօրինաց ունին զօրութիւն :

Երբորդ՝ ցուցանել զօգտակարութիւն, որ առաւել յորդորին է, և զտոյժս՝ որ յապախտն առնելոյ զայն ծնանիցին : Իսկ եթէ կարեւոր ևս առ ՚ի կեանս և ՚ի բարեկենդանութիւն իրքն իցեն, հզօրագոյն ևս ցուցանելի է զայն :

Երբորդ՝ ցուցանել զփառս և զպարծանս՝ որ անտի յառաջ դայցեն, քանզի բազումք այնոքիկ են՝ որ ցանկութեամբ փառաց և երկիւղիւ վատանուութեան առաւել յորդորին քան թէ օգտակարութեամբ :

Չորրորդ՝ ոչ միայն զհնարաւորութիւն իրացն, այլ և զգիւրութիւնն ցուցանելի է : Իսկ եթէ դժուարին իցէ, յաւելուլ պարտ է և զպարծանս յաղթելոյ դժուարութեցն :

Եւ յսոքիկ ՚ի համոզելն . իսկ ՚ի հերքելն ինչ՝ հակառակօք սոցին հնարիւք վարելի է՝ անիրաւ, փնասակար, անօգուտ, անպատշաճ, դժուարին և անհնարին իսկ ցուցանելով :

Բնդ բաղխոհական հանգիսիւ բովանդակին և բարոյական խրատք և քարոզք, այլ ՚ի սոսա պարտ է ճարտասանին ցուցանել զպարտս ունկնդրաց ՚ի կատարումն աստուածային և մարդկային օրինաց, և նպատնալեօք պատուհասից երկեցուցա-

նել զնոսա : Այլ ապա վայելչականաւն ևս
և օգտակարաւն և խոստացեալ վարձուքն
հոգեւորականօք և ապա մարմնաւորօք քա-
ջալերել զնոսա , և զգիւրութիւնն ևս և
զգուարձութիւն կատարման իրացն 'ի վե-
րայ յաւելուլ , և յորդորակօք կատարել
զճառն :

ԴԱՍ Ը

Տեղիք ատենական հանդիսին :

Հ. Ո՞ր իցեն ատենական հանդիսին սե-
փական տեղիք .

Պ. Ատենախօսին երկեակ պարտք են,
դատախազի և ջատաղովի :

Արդ դատախազին նախ քան զամենայն
պարտ է ցուցանել զհաւաստիս յանցանաց
ամբաստանելոյն 'ի հանգամանաց անտի
դործոյն . զոր օրինակ զյանցանս սպանու-
թեան յարինաշաղախ հանդերձիցն , 'ի
զէնս կրելոյ 'ի ծածուկ , 'ի յառաջագոյն
սպառնալեացն , յայլադունելոյ դիմացն , 'ի
փախստենէ , և այլն :

Արդորդ՝ յականատես վկայից :

Արդորդ՝ 'ի խոստովանութենէ պարտա-
ւորին :

Բայց բազում այն է՝ զի ոչ յայտնի զը-

տանին հաւասարիք, և յայնժամ զուշակու-
թեամբք և եթ հարկ է վարել դատախա-
զին, յորմէ զուշակական դատն այն կոչի :
Եւ տեղիք զուշակութեանցն են նախըն-
թաց և զուգընթաց և հետևորդ հանդա-
մանք. զոր օրինակ 'ի դատ սպանութեան
նախընթաց հանդամանք են՝ եթէ ամբաս-
տանեալն թշնամութեամբ էր ընդ սպա-
նելոյն, եթէ մահ սպառնացեալ էր նմա,
եթէ զրկեալ 'ի նմանէ, եթէ սովորեալ 'ի
հարուածս կարեւէրս կամ յայլ ոճիրս : Զու-
գընթացք են՝ եթէ պատեհ էր նմա տե-
ղին և ժամանակն, և մարթէր նմա ան-
պատու հաս զերծանել, եթէ լսելի եղև ա-
ղաղակ և հեծութիւն, և այլ այսպիսի նը-
շանք : Իսկ հետևորդք են՝ խուճապել նորա
զվայրօքն, փախչել, այլազունել դիմացն,
զէն 'ի ծածուկ ունել, պատ 'ի պատ սպա-
տասխանիք, այլովքն հանդերձ :

Իսկ ջատագովին պարտ է նախ ժըխ-
տել զյանցանս ամբաստանելոյն՝ անդստին
'ի նոցին հանդամանաց անհնարին ցու-
ցանելով զայն և 'ի վեր քան զկար նորա :
Բայց եթէ արդարև պարտաւոր իյէ յան-
ցանացն, պարտ է ջատագովին թեթեա-
լուցանել ըստ կարի զյանցանսն, ցուցա-
նելով եթէ էին ինչ ամբաստանելոյն ի-
րաւունք կամ պատճառք 'ի դործ ան-

դրր ձեռնարկելոյ . վասն որոյ պարտ է առաւել ևս ջատագովին հմուտ լինել օրինաց և իրաւանց և սովորութեանց : Իսկ եթէ բնաւ ամենեին չիցէ մարթ արդարացուցանել զդործն , հարկ է զկամս յանցաւորին ցուցանել անպարտ , դիպաց ընծայելով զդործն , կամ ապշութեան , կամ արբեցութեան , կամ բուռն թափոյ կրից , կամ գրգռութեան թշնամւոյն , այլովքն հանդերձ :

Համառօտիւ ասել , յոյժ այլազգ են 'ի միմեանց դործ դատախազի և ջատագովի , և դժուարագոյն յոյժ երկրորդիս գործքան զառաջնոյն : Սմա պարտ է ցուցանել 'ի յառաջաբանի իւրում , զի ոչ շարժի յատելութենէ կամ յայլոց կրից , այլ 'ի սիրոյ և եթ արդարութեան և ճշմարտութեան . իսկ ջատագովին պարտ է ջանալ յինքն յանկուցանել զլսելիս ցածութեան բանիւք , և կասկածանս իմն և երկմտութիւն զհակառակորդէն արկանել 'ի միտս ունկնդրացն : Ղատախազին պարտ է զօրաւոր և բացայայտ առնել զպատմութին , իսկ ջատագովին մեղմ և ուրեք ուրեք սքօղեալ : Ղատախազին պարտ է տակաւսաստկացուցանել զփաստս , և կնիք զհրդօրագոյնն 'ի փաստից 'ի վերայ ածել , իսկ ջատագովին զհրդօրագոյնս 'ի փաստ

տիցն նախ ցրել, և մի երբէք խուսել 'ի պատասխանատրութենէ, այլ մանրախուզիւ հետազօտել զփաստս հակառակորդին և հերքել: Իսկ 'ի վերջաբանին պարտ է երկաքանչիւրոցն ևս եռանդուն յօրինել զբանսն, միոյն 'ի վրէժխնդրութիւն և միւսոյն 'ի գթութիւն շարժելով զլսելիս. յորում զօրավիզն մեծ իցեն ջատագովին վաստակք և առաքինութիւնք ամբաստանելոյն:

ԴԱՍ Թ

Ձեք բառից:

Հ. Յայս վայր զմասանց իւրաքանչիւր զազգի ազգի ճառիցն և զտեղեաց նոցա պարզաբանեցեր զկանոնս, արդ ասա ինձ, Իցեն ինչ որ ամենայն մասանցս այսոցիկ առ հասարակ պատշաճիցին, և ո՞ր այնոքիկ իցեն.

Պ. Քերականին պարտք են անսխալ զբանս յօրինել՝ նիւթականին և եթ վայելչութեան ուշ ունեւորով. իսկ ճարտասանին պարտ է իմանալի իմն վայելչութիւն յաւելոլ 'ի նոսա: Եւ առ այս 'ի կիրարկանէ նա զձեւ, որոց յամենայն մասունս ճառին են մուտք:

Հ. Օրնչ են ձեք.

Պ, Չեք են նորօրինակ բացատրու-
թիւնք՝ առ 'ի տալ ազդուութիւն խօսից :

Եւ յայսցանէ են որ բառից և եթ կո-
չին ձեք, որպէս փոխանակ ասելոյ՝ Չիք որ
ուրեք, ասելն՝ « Չիք որ չիք ուրեք » : Եւ
են որ իմաստից կոչին ձեք, որպէս փոխա-
նակ ասելոյ՝ Բազում վիշտս կամ փորձու-
թիւնս կրեալ, ասելն՝ « Բազում ևս ձիւ-
նաբերս յանձին կուտեալ » : Այամ փոխա-
նակ ասելոյ՝ Օ՞րմանս սրով կոտորէին, ա-
սելն՝ « Օ՞րմանս բազմախողխող երկաթոյն
տային կերակուր » :

Հ. Քանի են ձեք բառից .

Պ, Տիրապէս չորք, աւելադրութի, զեղ-
չումն, յոգնահոլովք և նմանաձայնութիւն :

Հ. Օ՞րնչ է աւելադրութիւն .

Պ, Արկնումն նոյն կամ համանշանակ
բառի, պէսպէս ձևովք, զոր օրինակ կըրկ-
նութեամբ 'ի սկիզբն .

« Ո՞ւր են դպիրքն, ո՞ւր են խրատութիւնք ,
« ո՞ւր է որ ունի զհամար սլահակերաց
« զմեծի և զփոքու » . Եւայ :

Դարձեալ կրկնութեամբ 'ի վերջն .

« Իսկ արդ բնութիւնս իմ ոչ կշտամբեալ
« յանդիմանէ զիս՝ եթէ ստեղծայ մերկ ,
« և եթէ եղայ 'ի դրախտին մերկ , և եթէ
« ելի անտի մերկ , և եթէ ծնայ մերկ , և եթէ
« անդրէն յերկիր մերկանդամ երթամ » .
Եւի :

Դարձեալ խառն կրկնութեամբ .

« Ողորմիմ ողորմիմ սիրելեաց ձերոց , և
« բազում անգամ ողորմիմ անձանց ձե-
« րոց » . Եւէշ :

Դարձեալ համանշանակ բառից կրրկ-
նութեամբ .

« Եթէ ցանկ այսպիսի միտս ունիցիս , իբ-
« րե զսգաւոր շրջիս հանապազ , լաս , հե-
« ծես , յողոց հանես , աշխարես զցայգ
« և զցերեկ : Մի մեղաւոր միայն կոչես ,
« ցուք զանձինս մեր , այլ զմեզս զամենայն
« մի բոտ միոջէ զմտաւ ածցուք , 'ի համար
« բերցուք զմեծ , և զփոքրն , այց արաս-
« ցուք , խնդրեսցուք , զի մի ինչ մնասցէ
« անյիշատակ » . Մարգէն :

Հ . Օրինչ է զեղչումն .

Պ . Եթութիւն մասանց ինչ բանի պէս
պէս ձեռք . զոր օրինակ .

« Քննեցաւ (ֆնաստպարտն) , գտաւ , պատ-
« ժեցաւ , 'ի սուր սպառեցաւ » . Մարգէն :

Ետանոր լռեն շաղկապք :

« Բարկութիւն ամենահօրն զիջաւ 'ի հաշ-
« տութիւն , զի 'ի մէնջ խաղաղութեան

« պատարագն » . Լաճի : Ուր լռի բառս
Մարգարտն :

« Յետ տեսանելոյ զնա յարուցեալ , և շո-
« շափելոյ ձեռամբ Թոմայի , զինչ » . Լաճի :

Եւսինքն տակաւին յետ այնորիկ զինչ գոր-
ծէին առաքեալքն :

Հ . Օ ի՞նչ են յողնահոլովք .

Պ . Արկնումն նոյն բառի յայլ և այլ հոլովս , կամ բայի յայլ և այլ ժամանակս և յեղանակս . զոր օրինակ .

« Փառաւորեմք զԱստուած յորժամ զմի
« մեանց բեռն բառնամք , յորժամ միմեանց
« գիրկս արկանեմք , յորժամ զմիմեամք
« փարիցիմք , յորժամ առ միմեանս ջուրի
« ցիմք , յորժամ միմեանց կարեկից և վըշ
« տակից գտանիցիմք , յորժամ 'ի վերայ ի
« բերաց արտասուեմք » . Սաբ 4 :

Եւ դարձեալ . « Արիթացեալ և բըրդ
« գլեալ առ ամենայն ոք դիմէ , զամենայն
« ոք աղաչէ , ամենեցուն աղերսէ » . Սաբ 4 :

Եւ դարձեալ . « Այլ իմաստունք լացին
« և լային և լան միշտ կենդանի բանիւ
« քըն իւրեանց » . Լաբ 5 :

Եւ դարձեալ . « Ի խաւարային ժամու
« զխաւարային կերակուրս խաւարային
« մարմնոյս տացուք » . Եւբ 2 :

Հ . Օ ի՞նչ է նմանաձայնութիւն .

Պ . Բառք կամ յանգք նմանաւորք միմեանց . զոր օրինակ .

« Փըթթեալ վարդից նման թերթից ,

« Ամ գերունակ ճըղաց խընձոր » :

Այլ օրինակ .

« Օոփն 'ի միջի իմ ծածանէր ,

« Քաղցրիկ օդոփն ծիծաղէր » . Եւս 4 :

Այլ օրինակ .

« Գոհար վարդն վառ առեալ

« Ի վեհից վարսիցն արփենից .

« Ի վեր 'ի վերայ վարսից

« Նաւալէր ծաղիկ ծովային » :

Եւ օրինակ .

« Տատանին տազնապաւ տերեք տնկոց

« եղևին ծառոց շարժեալք 'ի հողմոց ուժ

« գին բաղխելոց » . Նախնի :

Յետինս այս ձև 'ի քերթուածս առաւելապէս ունի տեղի, և այն բազում զգուշութեամբ . զի խաղքս այսոքիկ բառից մանկական առնեն զշարագրածն :

ԴԱՍ Ժ

Ձեք իմաստից :

Հ . Ո՞ր իցեն ձեք իմաստից .

Պ . Լճնայն բան՝ արտաքոյ սովորական ասացուածոյ բացատրեալ, եթէ փոխաբերաբար, եթէ այլաբանօրէն, և եթէ այլովոր և է օրինակաւ :

Հ . Մեկնեա՛ ինձ զգոսա մի ըստ միոջէ . և նախ թէ զինչ է փոխաբերութիւն .

Պ . Փոխաբերութիւն է փոփոխումն նշանակութեան բառից յայլ ըստ նմանութեկամ ըստ համեմատութեան : Ո՞ր օրինակ Լիճ Լոսոյ կոչել զաչս, Ուրաշտան զքամբաւ

սօղն և զքսու, Կապուսի Դաւթ զծով. Աս-
պէշս Բառաշիկն զճանճիկն փոսուռայ և այլն:

« Արդարեւ ճշմարիտ սարդի ոստայն
կամեցան անկանել՝ որ զայս այսպէսն դը-
րոշմեցին 'ի ստագիր զիրսն իւրեանց » .
Բաբէշ: Այսինքն 'ի զուր սնավաստակ
եղեն:

« Ես ձայն զառիւծուն ասեմ, որ զո-
չէր 'ի քառաթեին » . Նաբէի: Աստանօր
առիւծ զՔրիստոս, և քառաթե զսուրբ
խաչն փոխաբերաբար նշանակէ:

Բայց զգուշալի է նախ մի յանարդ ի-
րաց առնուլ փոխաբերութիւնս ազնուա-
գունից: Վասն որոյ ստգտանէ Սվրատ ըզ-
տողսն Սարկոսի,

« Ի լեառն Ալպեայ բարձրագիտակ

« Եթուք Հերմէս ձիւն ըսպիտակ »:

Երկրորդ՝ պարտ է փոխաբերութեան
գոլ բացայայտ և մերձաւոր, և մի մ'թին
և բռնազքօսեալ. որպէս եթէ Ապաբաի երէ-
նաբէրէ կոչիցէ ոք զայր բարձրահասակ:

Երրորդ՝ մի զքերթողականս 'ի կիր
առնուլ 'ի ճարտասանելն. զոր օրինակ
մարթ է քերթողի ասել զումեքէ անըստ-
դիւտ՝ թէ 'ի դալարագեղ զարնայնի տիո-
ցրն վախճանեցաւ. բայց ճարտարախօսի
գուն ուրեք:

Չորրորդ՝ մի զերն ընդ փոխաբերու-

Թեան խառնակել, ուրեք 'ի փոխաբերեալ միտս և ուրեք ըստ նկարագրին իմացեալ. զոր օրինակ փոխանակ ասելոյ Թէ Արտասուք կարճեցին զկեանս նորա, ոչ է օրէն ասել՝ Գետք արտասուաց կարճեցին զԹել կենաց նորա:

Հինգերորդ՝ մի 'ի միում վայրի խուկել բազում փոխաբերութիւնս, մանաւանդ զանկցորդելիս ընդ միմեանս: Ստղտանելի է յայսմ մասին մերս Յովհաննէս կաթողիկոս յասելն.

« Յայնմհետէ ասլա նիւթ հրաբորբոք
 « դառնութեան մտաց դտեալ ոստիկանին
 « զայնպիսի յաղթութիւն, հրկիզութիւնս
 « բազումս սփռեալ տարածանէ ընդ ոլոր
 « տըս երկրի մերոյ, և 'ի միջօրէի իբրև
 « զիշերի մութ և մէգ և մառախուղ և
 « խաւար աղջամղջին պատեալ պաշարէր
 « զասքանազեանս ազն, և 'ի լծակս կշռոց
 « եղեալ զերկունս տազնասլ տարակուսա
 « նաց, հակամիտեալ կուտեալ գտանէին
 « 'ի վերայ մեր ծանրատաղտուկ անուր
 « Հաղարու, առաւել քան զքարինս ձո
 « րոյն՝ Ասքովրայ: Վասն զի նետք հինից
 « և տէգ տեառն սեղացին 'ի մեզ քան
 « զի արմատ դառնութեան, զոր երբեմն
 « խլեաց տէր 'ի տանէս Թորդոմայ, կըր
 « կին շառաւիղեալ տնկեցաւ յիմանալի

« այդեստանս մեր , 'ի փշահեղձ մացառս »

« վերընձիւղեալ յեղծումն և յապականութիւնն » :

« Թիւն » :

Հ . Օ՞րն է փոխանունութիւն .

Պ . Փոխանունութիւն է յորժամ սլատաճառք դնին փոխանակ զործոյ , կամ զործ փոխանակ սլատաճառի , կամ պարունակեալ փոխանակ պարունակելոյն , և կամ հակառակն նորին , կամ ժամանակն փոխանակ անցից , և կամ սոցին սակի փոխադրութիւնք : Օ՞ր օրինակ .

« Լսէր զի ընթեռնոյր զԼսայի մարգարէ » . այսինքն զգիրս Լսայեայ մարգարէի :

« Յառնել առաջի ալեաց » . այսինքն ծերոց :

« Հնազանդեցուցանէր զամբարտաւան և

« զգիրտ ապստամբութիւն նոցա » . այսինքն զմարդիկն ապստամբ :

« Յափշտակեցաւ , զի մի նենգութիւն

« պատրիցէ զանձն նորա » . քի նենգողք :

« Մանկութիւն վաղվաղակի վախճանեալ » . այսինքն մանուկ վաղամեռիկ :

« Ողբամ զքեզ Հայոց աշխարհ » . այսինքն բնակիչք հայաստանի :

« Բմպել զբաժակ » . այսինքն զբմպելին՝ որ 'ի բաժակի :

« Եւ փախեան 'ի Հայս » . քի յաշխարհն Հայոց :

« Կորոյս զգարն 'Աոյի » . այսինքն զմարդիկ 'Աոյեան դարուն :

« Օւամենայն արբունս մանկութեան կոտորեալ » . քի զմանկտին ամենայն :

« Բարձի ական ունել » . քի իշխանութեան :

« Արհամարհել զթագ » . այսինքն ըզթագաւորութիւն :

Հ . Օյնչ է խելամտութիւն .

Պ . Ոչ ինչ ընդհատ 'ի փոխանունութենէ վարել զմասն փոխանակ բոլորի , ըզնիւթ փոխանակ իրին , զսեռ ընդ տեսակի , զեզական ընդ յոգնականի , և որ սոցին սակի ձեք : Օր օրինակ .

« Ահա ոտքն , որք թագեցին զայրն քո 'ի դրան , հանցեն և զքեզ » :

« Վասն այնորիկ և չնչին փայտին հաւա-
« տան մարդիկ զանձինս իւրեանց » . այսինքն նաւուն :

« Աւ տեսցէ ամենայն մարմին զփրկու-

« թիւն Աստուծոյ , զի տէր խօսեցաւ » .
այսինքն ամենայն մարդ , որ է տեսակ սեռական անուանս մարմին :

« Մի' լինիք որպէս զձիս և զջորիս , զի
« ոչ գոյ 'ի նոսա իմաստութիւն » . այսինքն իբրեւ զանբանս :

« Տկարն խրախուսեսցէ թէ հզօր եմ ես ,
« հանդարտն պատերազմող եղիցի » . այսինքն տկարք խրախուսեսցեն , հանդարտք պատերազմողք եղիցին :

« Սատակել զքետացին և զամուլհացին », այսինքն զքետացիս և զամուլհացիս :

ԴԱՍ ԺԱ

Հեգնութիւն . — Երգիծանութիւն . —
Փոխառութիւն . — Անուանաստեղծութիւն

Հ . Օ՛րնչ է հեգնութիւն .

Պ . Հեգնութիւն է ուր հակառակ բառիցն են իմաստք նոցա , զոր օրինակ .

« Ո՛վ քո զօրութեանդ , 'ի ծայրն հասեր
« իմաստից , փրկեցեր զոգի քո՝ զայդ ասե-
« լով » . Լաճէ : Օ՛ր պարզաբար ասելի էր ,
Պակասամիտ ես . 'ի խորս տգիտութեան
կաս , և զոգիդ քո դատասպարտես բանիւդ :

« Հարցանեն ոմանք յիմաստունս մեր ,
« կենդանւոյ լինի՞ պատարագ թէ ոչ . իսկ
« որ բուն կատարեալքն են՝ պատասխանեն ,
« ոչ բնաւ » . Լաճէ : Ուր ահա իմաստունն
և բուն կապարէաւ նշանակեն զհակառակն ,
այս ինքն զտխմար և զանդէտ :

« Մեծաձայն կարգացէք , զի աստուած
« է , թերևս զբօսանք ինչ իցեն նմա , և
« միանգամայն թերևս առնիցէ հրաման ,
« կամ թէ 'ի քուն իցէ և յառնիցէ » , այս
ինքն 'ի զուր է կարգալի ձեր , զի չէ նա
աստուած :

Սովին ձեռով Գրիգոր կաթողիկոս պա-

պանծեցուցանէ զՏուտէորդին , որ զՀը-
ռոմայ եկեղեցին ասէր կործանեալ .

« Եւսա յայտ իսկ է , եթէ 'ի զուր աշ-
« խատեցաւ Պօղոս , 'ի զուր աշխատեցաւ
« և Պետրոս , և ոչ ուղղեցան ոտք նորա
« 'ի զնացս՝ ընդ որ խորհեցաւ և արար :
« Ինդունայն են և քարոզութիւնք նոցա ,
« և սուտ էին խոստմունք տեառն առ
« Պետրոս՝ թէ 'ի վերայ այդր վիմի շինե-
« ցից զեկեղեցի իմ , և դրունք դժոխոց
« զնա մի յաղթահարեսցեն : Եւսա յաղթա-
« հարեցաւ և կորեաւ , զի ոչ է եկեղեցի ,
« այլ այր աւազակաց . ոչ մկրտութիւն 'ի
« թողութիւն մեղաց , այլ միայն լուացու-
« մըն ջրոյ : Եւսա ուրախ լեր Պիղատոս ,
« ցնծացէք և գուք դապք քահանայապե-
« տաց . վասն զի ոչ սպանիք տէր , այլ մո-
« լորեցուցիչ . ոչ խաչեցիք աստուած , այլ
« դող և աւազակ և խռովարար . ոչ հո-
« վիւ քաջ , այլ վարատող ոչխարաց , սուտ
« է որդին որոտման , և իրաւ է որդին
« Տուտեայ » :
Հ . . Օյնչ է երգիծանութիւն .

Պ . Դժնդակ հեգնութիւն . զոր օրինակ
« Վահ որ քակէիր զտաճարն , և զերիս
« աւուրս շինէիր զնա . ապրեցո զքեզ , եթէ
« որդի ես Եստուծոյ՝ էջ 'ի խաչէդ » :

Եւսպէս Սմբատ սպարապետ զշամիրուր

հրաշեկ ածեալ զգլխով Սեհրուժանայ, ա-
սէր. « Պսակեմ գ.քեզ, Սեհրուժան, քան
« զի 'ի խնդիր էիր թագաւորել Հայոց. և
« ինձ ասպետիս պարտ է գ.քեզ պսակել
« ըստ սովորական իշխանութեան իմոյ
« հայրենեաց » . Խոհէն :

Բնդ ձեովս ընդ այսուիկ բովանդա-
կին և դսրովանք, որով ճարտարախօսն
կշտամբէ զարժանին դսրովանաց. զոր օ-
րինակ Վամբրոնացի զբանսարկուն.

« Ուր դու, զրպարտիչ դատախազ, եկ
« այժմ կաց մեզ առննթեր, ոչ իբր սիրելի,
« այլ իբրև զթշնամի. տես և ողբա յանձն
« քո, տես և յամօթ լեր 'ի գործս քո. տես,
« սա այն է՝ որում զխաչն մեքենայեցեր,
« որում զլեզլին արբուցեր, զոր գողա-
« ցեալ համբաւեցեր » :

Եւ և պատրուակեալ կշտամբանք, որ
լռելեայն տան իմանալ զդսրովանս. զոր
օրինակ Պօղոսի ասելն ցկորնթացիս .
« Յայդմ ոչ գովեմ զձեզ » :

Եւ Ոսկերերանի ստէպ զանձն 'ի մէջ
բերել, և խառն ընդ այլս յանդիմանել .
զոր օրինակ .

« Որչափ չարեօք լի եմք, և ոչ զգամք .
« զմիմեանս խաժանեմք, զմիմեանս ուտեմք,
« մեղանչեմք, ամբաստանեմք, բամբասեմք,
« ընդ ընկերաց փառս խանդամք » :

Հ. Օ՞խնչ է փոխառութիւն .

Պ. Օ՞միոյ իրիք հանդամանս այլում
տալ ըստ համեմատութեան կամ ըստ նը-
մանութեան . զոր օրինակ .

« Գիշերադէմ գորով ես, 'ի բնաւից պար-
սաւիմ » . այսինքն սեւադէմ . Գ. օշ :

« Որքան 'ի սեւ և 'ի մութ կեանքս պան-
դըխտիմք » . այսինքն 'ի խաւարային և 'ի
տխուր կեանս յայս . Լ. աճ :

« Բնդ աչացաւացն նեղելոց մշտադիշե-
« ընն խարխափանօք » . այսինքն որպէս
միշտ 'ի խաւարի խարխափելով . Ն. աբէ :

« Ի կողմանս ասորեստանի դադարէ առ
« զետոմն երկրունեայ աւուրս » . այսինքն
երկամեայ ժամանակ . Խ. Բ. Են :

Բստ այսմ ասեմք, Լ. նցին հունձք երեք,
փոխանակ ասելոյ ամք :

Բստ այսմ և Նղիշէի վարդապետի
ասեն .

« Բազում ձմերաց հալեցան սառնամա-
« նիք , եհաս դարուն , և եկին նորեկ ծիծ-
« ոունք , տեսին և խնդացին կենցաղա-
« սէր մարդիկ , և նոքա (երանելի տիկ-
« նայքն) ոչ երբէք կարացին տեսանել
« զանձկալիսն իւրեանց » :

Հ. Օ՞խնչ է այլաբանութիւն .

Պ. Բան 'ի բազում փոխաբերութեանց
հիւսեալ . որպէս Շնորհալոյ այլաբանե-

լըն զվախճան եղբօր իւրոյ Գրիգորի կա-
թողիկոսի՝ օրինակաւ նաւարկութեան.

« Ինքն նաւու հաւատոյ ընդ ծով աշխար-
« հիս՝ հողմով Հողւոյն ուղղակի նաւա-
« պետեալ ճշմարտութեամբ և առաքինու-
« թեամբ, եհաս անմնաս յանքոյթ և ա-
« ռանց ալեաց նաւահանդիստն » :

Այլ օրինակ .

« Օրնան կուսանք ազգըս բազումս ,
Եւ մարըք մանկունք ըզհրապարակըս
ծերոց .

Ի զիրկըս սրբութեան աղօթից և
պահոց

Աճեցին հաւատովք զարդացեալք 'ի
Քրիստոս » . Աստուծոյ :

Գեղեցիկ է յոյժ այլաբանութիւն այ-
լւոյն 'ի սաղմոսս .

« Այդի յԱզիպտոսէ փոխեցեր , հաներ
« զհեթանոսս և զնոսա տնկեցեր , և ա-
« ռաջնորդեցեր նմա : Հաստատեցեր զար-
« մատս նորա , և ելից զերկիր . ծածկեաց
« զլերինս հովանի նորա , և բարունակ նո-
« րա զմայրս Աստուծոյ : Չգեաց զորթ
« իւր մինչև 'ի ծով , մինչև 'ի գետս են
« շառաւիղք նորա : Ինդէր քակեցեր ըզ-
« ցանկ նորա . կթեն զնա անցաւորք ճա-
« նապարհի : Ապականեաց զնա խող ան-
« տառի , և երէ վայրի արածեցաւ 'ի նմա :

« Աստուած զօրութեանց , դարձ հայեաց
 « յերկնից , և տես . այց արա այգւոյս
 « այսմիկ , և դարման տար սմա՝ զոր տըն
 « կեաց աջքո » :

Այլաբանութեան նոյն կանոնք են որ
 ինչ փոխաբերութեան . այլ 'ի սմա զյու
 շալի է և ևս՝ չփոխել զայլաբանութիւնն
 այլ յայլմէ , այլ յորոց իրաց առեալ իցէ
 նմանութիւնն՝ նովին և աւարտել :

Հ . Օրինչ է անուանաստեղծութիւն .

Պ . Ներդաշնակութիւն բառից ըստ ի
 մաստիցն . զորօրինակ ճճուել կամ ճոռու
 դել ճնճղկանց , բզզել մեղուաց , դարդա
 փել տախտակաց , ճղփումն ջուրց , ճոնչել
 ծղինեաց , ճարճատիւն փշոց 'ի հուր , շըր
 շիւն տերեւոց , և այլն :

Վ . այելուչ և զօրաւոր յոյժ առնէ զբանն
 ձևս այս , որպէս տեսանի օրինակօքս .

« Անդ էր լսել թնդիւն վահանաց , շը
 « կահիւն աղեղանց , շողիւն սուսերաց , շա
 « չիւն նշանաց , շառաչիւն նետից » . Մակաբ :
 « Արփիւնք վահանաւորացն , և ճայթմունք
 « լարից աղեղանց զլսելիս ամենեցուն առ
 « հասարակ խրացուցանէին » . Եւթ :

« Եւ 'ի տրոփական դոփմանէ ոտիցն
 « թնդեալ տանիքն , և 'ի վայր փլուզեալ » .
 Յով . Կաթ :

« Ի գիւ գայր 'ի գիւ սայլիկն 'ի գիւ
 « Ի մասեաց յաջ կողմանէն » . Նաբէ :

ԴԱՍ ԺԲ

Դերանունութիւն և Շրջաբանութիւն . —
 Չափազանցութիւն . -- Բացադանջութիւն :

Հ . Օխնչ է դերանունութիւն կամ շրջաբանութիւն :

Պ . Փոխանակ անունն ուրուք այլ ինչ հասարակ անուն սեփականել : Օր օրինակ՝ փողն տարսոնեան , այսինքն Պօղոս , Լմորդին , այսինքն Յովհաննէս մկրտիչն . Արդին կորստեան , այսինքն Յուդա , և այլն :
 « Յաղագս արմատոյն հանուրց մարդկու »
 « Թեանս , կամ թէ հաճոյ ումեք թուեսցի »
 « ասել՝ ծայրին » . ք Լգամայ . Խոհն :

Իստ այսմ է և շրջաբանութիւն . զի զոր համառօտիւ սակաւ բառիւք մարթ է առաջի առնել , ճարտասանն բազում բառիւք առաջի առնէ :

Օր օրինակ փոխանակ ասելոյ՝ թէ Իբրեւ եղև զիշեր , ասէ .

« Սինչ դեռ խաղաղութեանն պատեալ »
 « էր զամենայն , և այն ինչ զիշերն իւրով »
 « արազութեամբ ընդմիջէր » . Իմաստ :

Փոխանակ ասելոյ՝ Իբրեւ դարուն եղև , ասէ .

« Իբրեւ ՚ի բաց եղաւ ձմեռնային ձիւնա »
 « խաղաղ սառնամանեաց ցրտութիւն : —

« Իբրեւ գարնանային հարաւակողմն զձմե-
« րայնոյն ժամանակ ցրտութեանն 'ի բաց
« մերկանայր : — Իբրեւ դրունք գարնայ-
« նոյն բացան և աւուրքն ջերոտք զտե-
« ղի փոխաբերեցին : — Իբրեւ ձմեռնային
« սղաւորութիւնն 'ի գարնանային բարե-
« խառնութիւն օդոց յեղանակէր զփո-
« փոխումն » . Յ. Լ. Կ. :

Փոխանակ ասելոյ՝ Իբրեւ այդ լինէր, ասէ .
« Իբրեւ լոյսն զգիշերն մերկանայր : — Այն
« ինչ կամէր առաւօտն 'ի գիշերոյն մեր-
« կանալ : — Այն ինչ վարդագոյն ծայ-
« րակարմիր արեգակն ընդ երկիր ծաւա-
« լել կամէր » . Մ. Կ. :

Փոխանակ ասելոյ՝ Ա'ինչչեւ էր մեռեալ,
ասէ .

« Ա'ինչ դեռ ջերմ ոգիքն 'ի ծոցոյն չեւ էին
« թափեալ , և շունչ վախճանին չեւ էր
« հասեալ : — Ա'ինչ դեռ յոգւոցն պար-
« զել ապաստան կայր » . Մ. Կ. :

Վամբրոնացի զմիակ բառս խօսել տես
ինձ քանի օրինակաւ բացատրէ .

« Պետրոս՝ որ 'ի Ապիառնառում սնեալ՝
« լսեմք զի ընդ հռոմայեցւոց լեզուն խը-
« րոխտալով արշաւէ , և Փիլիպպոս՝ որ 'ի
« Բեթսայիդա գալիլիացւոց՝ արաբացւոց
« բարբառովն զխօսս իւր յօդէ . Յովհան-
« նէս՝ որ 'ի Աղարէթ սնեալ՝ զիսրդ կի-

« լիկեցւոց ձայնիւն զմեզ հարցանէ . թա-
« դէսն այն տխմար տեսէք սրբան վայե-
« լուչ մեծաց հայոց բառիւքն զբանս իւր
« յօդէ » :

Հ . Օ՛րինչ է չափազանցութիւն .

Պ . Առաւելու կամ նուազել տարապայ-
ման զզօրութիւն բանին : Օ՛ր օրինակ .
« Իբրեւ զմրրիկ կառք նորա , արադա-
« դոյն քան զարծուիս երիվարք նորա » :

« Գոյ հնար թուել զխիճս հեղեղատի ,
« և զաւազ ծովու , և զշիթս անձրեւի , և
« ոչ զստեղծեալն առ 'ի քէն նորադիւտ
« բանս և իրս » . Յովն . Իմաստ :

« Արդարեւ իսկ բազում աշխարանաց
« արժանի եմք , բազում ողբոց , եթէ ա-
« մենայն աշխարհս ձայն առնուցու , զող-
« բըս հարկանիցէ , և քարինք և փայտք և
« ծառք և երէք և թռչունք և ձկունք , և
« ամենեին ամենայն տիեզերք համօրէն
« 'ի ձայն աղի և ողբում աշխարանաց աշ-
« խարիցեն , ոչ ինչ արժանի աշխարելոյն
« աշխարիցեն » . Ուէեք :

« Ոչինչ եթող չարիս՝ զոր ոչ գործեաց
« 'ի կեանս իւր , և ոչ մնաց 'ի մեծամեծ
« չարեացն , որ ոչ անցին ընդ նա 'ի
« մահուան իւրում » . Եւեւ :

« Բազում անգամէ տեսանել զգաղա-
« նըս վայրենիս , զարջ զինձ զգայլ զա-

« ոիւծ հանդարտացեալս դարմանելով և
 « մարդասէրս , իսկ զբարկասիրան և ոչ
 « երբէք : Բազում անգամ և զծով տեսաւ
 « նեմք հանդարտացեալ յալեաց և ցածու
 « ցեալ 'ի վայրենութե . իսկ զբարկացողն
 « և ոչ բնաւ : Հանապազ 'ի դազա
 « նութեան կայ , միշտ 'ի վայրենութեան ,
 « յար 'ի տմարդութեան , համակ յալէկո
 « ծութեան » . Սաբ 4 :

« Օ , ի եթէ զլիճ մի ծովուց 'ի յորա
 « կութիւն դեղոյ յեղեղեցից , և զգաշտս
 « ասպարիզօք բազմօք սահմանեալ 'ի տա
 « րածումն լայնութեան քարտենի չափե
 « ցից , և զպուրակս յոգունց անտառաց
 « շամբից եղեգանց 'ի հաստուածս գոյու
 « թեան դրչաց կազմեցից , և ոչ զթիւ մի
 « 'ի բարդելոցն անօրէնութեանց զօրե
 « ցից ընդ գրով սահմանի գրաւել » . Նաբէ 1 :

Հ . Օ , ինչ է բացադանշութիւն .

Պ . Բարբառ յայտարար սաստկազոյն
 յուզման կրից հոգւոյ . զոր օրինակ .

« Ո՛վ մեծի տուրեւառութեան շնորհի երկ
 « նայնոցն և երկրայնոցս , զի սոքա ետուն
 « մարմին , և 'ի նոցանէ առին զհոգին » .

Լաճ 2 :

« Ո՛հ ես մեղայ նրման նրմին ,
 Եւ յանցանաց մօրն Եւային .
 Եւս առաւել քան ըզնոսին

« Գլխայ յանցող սուրբ օրինին » . Շնորհ :

« Ո՛վ անբերելի սղիտութեանս և ապա-
 « ոում բարուցս . եկ Նրեմիա ցաւակից
 « մարգարէ , և վշտակցելով ողբա՛ զքե-
 « կումն իմ և ժողովրդեան իմոյ » . Լաճի :

« Ո՛հ , կարի է առասպելս , և առասպել-
 « լաց առասպել » . Խորէն :

« Ո՛վ համբոյր՝ նենգութեան նշան , և
 « առիթ մահու » . Շաբ :

Ի սոյն ձե պատկանի և մակադանչու-
 թիւն , որ ՚ի վախճան բանից ՚ի կիր ար-
 կանի , զնոյն ունելով զօրութիւն հանդոյն
 բացադանչութեան :

Որպէս Նամբրոնացի յետ ճառելոյ զան-
 հաս խորհրդոց տնօրէնութեանցն Քրիս-
 տոսի և գալստեան Հոգւոյն սրբոյ , ՚ի վե-
 րայ ածէ .

« Խորհուրդ լայն և ընդարձակ , առա-
 « ւելութիւն գիտութեանն Աստուծոյ տե-
 « սանի , եղբարք » :

Նւ յաճախ ուրեք ՚ի վարս հարանց
 զհետ պատմութեան առաքինութեանց
 նոցա յարէ պատմին .

« Այս է խոնարհութիւն . — Այսպիսի է
 « հնազանդութիւն » . և այլն :

ԴԱՍ ԺԳ

Տարակուսութիւն . — Աղերսանք . — Անէծք :

Հ . Օ՞րնչ է տարակուսութիւն .

Պ . Կեղծիք երկուանաց մտաց ճարտա-
սանին , առ 'ի բերել զհետ զելս տարա-
կուսանացն . զոր օրինակ ,

« Հիացեալ զարմանամ մտօք , և ոչ զի-
« տեմ ուստի սլարտ և սլատշաճ իցէ առ-
« նել սկիզբն ճառիս » . Բարս :

« Եւ արդ ո՞ր արդեօք զգարչապարս
« ոտին կառուցից , և կամ յոր վստահու-
« թիւն զաչս իմ յառեցից : Օ՞ր եթէ
« 'ի ձեզուն բարձրութեան երկնի,անտի
« անձրեւաց հուրն Սողոմայ . իսկ եթէ 'ի
« յատակս խորութեան երկրի,սա եբարձ
« զկոկորդն ըմբոնողական և եկուզ զՊա-
« դան բանական Աբիրոնի : Եթէ 'ի հա-
« մատարած օդոյն պարզութիւն , այն ե-
« ղե եզիպտացւոցն խաւար շօշափելի :
« Այլ դու ամենազօր արարիչ բնաւից , և
« ինձ ողորմեա կրկին զթութեամբ » .
Դարե՞ն :

« Օ՞ր թէ պահանջէ յինէն հայրս հոգ-
« ւոց և դուք ընդ նմին գործունեայք բա-
« րեաց՝ յանձն առից , զարհուրիմ երկիւ-

« զիւ՝ նայեցեալ յիմս տկարութիւն , և
 « ՚ի մեծի այսր աստիճանի բարձրութիւն,
 « մանաւանդ ՚ի չար և յանմասն բարեաց
 « ժամանակիս : Իսկ եթէ յայսցանէ և որ
 « նման սոցին զանգիտեալ՝ ընդդիմանամ
 « կոչողիդ հրամանի , երկնչիմ դարձեալ
 « յանհնազանդութեան դատաստանէ : Եւ
 « այսոցիկ տարակուսանաց ելք ոչ այլ ուս
 « տեք , բայց եթէ յաստուածահաճոյ ա
 « զութից ձերոց » . Ընդհ :

« Այ զիտեմ ուստի զայս օրէնս դտեալ
 « մեր . ՚ի նախնեացն ոչ ունիմք , զի ահա
 « ցուցաւ վերագոյն . և յայլ ազգս ոչ տե
 « սանեմք . և նոր առաքեալ ոչ յայտնեցաւ
 « մեզ , որ խախտեաց զառաքելոցն սահ
 « ման : Յայտ է թէ ունիմք յանիմաստու
 « թենէ և յարհամարհութենէ օրինացն
 « Եստուծոյ » . Լսմք :

« Եւ արդ ուստի հաւանեցուցից զձեզ ,
 « ոչ զիտեմ . զայն ասացից՝ թէ որդն նո
 « ցա ոչ վախճանի և հուրն ոչ շիջանի , թէ
 « զմիւսն որ ասիցէ՝ թէ երթիցեն ՚ի հու
 « րըն յաւիտենից : Եթէ զմեծատունն ա
 « ծեալ կացուցից առաջի , և տակաւին ա
 « սիցէք թէ վասն սպառնալեաց ասացեալ
 « է : Եւ արդ ուստի հաւանեցուցից ըզ
 « ձեզ : Սատանայի միտք են այդ , անօ
 « զուտ շնորհ շնորհեալ՝ որ ամենեկին ծոյ

« լըս կազմէ , և արդ ուստի՝ բառնայցեմք
 « զայն 'ի միջոյ , որչափ և ասիցեմք 'ի գը-
 « րոց , ասէք՝ վասն սպառնալեաց է : Այլ
 « զայլոց զհանդերձելոցն թերևս մարթի-
 « ցէ որ ասել , այլ զանցելոցն և 'ի գլուխ
 « ելելոցն՝ ոչ ևս : Առարուք զջրհեղեղէն .
 « մի թէ այն վասն սպառնալեաց ինչ ա-
 « սացաւ , և չեղև , և չել 'ի գլուխ » .
 Ունէ :

Հ . Օխնչ են աղերսանք .

Պ . Պաղատանք խառն ընդ պատճառա-
 բանութիւնս առ 'ի հաւանեցուցանել :

Ազգողագոյն է ձևս , և յաճախ սովո-
 րութիւն է 'ի կիր առնուլ 'ի վերջաբա-
 նութիւնս : Օր օրինակ Ամբրոնացի
 ձևացուցանէ աղերս 'ի դիմաց Որդւոյ
 առ Հոգի .

« Այսուհետեւ քեզ եկեալ եհաս ժամա-
 « նակ դործոյ , ո՛վ փառակից իմ Հոգի .
 « պարտիս և զքոյդ մարդասիրութիւն
 « ցուցանել 'ի յերկրի . այսուհետեւ քեզ ա-
 « պաստան առնեմ զանուն աստուածու-
 « թեանս մեր յարգել առ մարդիկ . Հայր
 « իմ ներեաց և եթող զպարտսն՝ որով
 « դուն խափանեցար 'ի հեղլոյ առ նոսա՝
 « մարմնոյ իմ պատարազան . սա առ զիս
 « առհաւատչեայ 'ի նոցանէ , և տայ նո-
 « ցա զքեզ խաղաղութիւն : Այլ այժմիկ ,

« սիրոյ աղբիւր , սիրով առ նոսա . և միւ
 « թարեա զորս 'ի սլանդխտութեան վայ
 « րըն նժդեհ և անցաւոր կենօք տառա
 « պին : Քեզ տամ զնոսա , քեզ յանձն առ
 « նեմ զնոսա . զքեզ խոստացայ նոցա , և
 « այժմ 'ի քեզ ամրափակեմ զնոսա զա
 « մենեսեան » :

« Աղաչեմ զամենեսեան , և զոտս եղ
 « բարցդ սրբոց արտասուօք սիրոյն համ
 « բուրեմ . ներեցէք իմոյ անղգամութեա
 « նըս , և իբր վշտակից ծառայակից ըն
 « կալարուք զիս , և զձեզ ընկալցի Յիսուս
 « Քրիստոս տէր մեր » . Լսմբ :

Հ . Օխնչ են անէծք .

Պ . Չե մաղթելոյ այլոց կամ անձին
 չարիս առ զայրացման . զոր օրինակ .

« Անէծք այնպիսի բանից » . Ուկեբ :

« Աորիցէ օրն՝ յորում ես ծնայ , և զի
 « շերն՝ յորում ասացին թէ ահա արու :
 « Խաւարեսցի զիշերն այն , և մի խընդ
 « րեսցէ զնա տէր 'ի վերուստ : Այի եկես
 « ցէ 'ի վերայ նորա լոյս . ընկալցի զնա
 « խաւար և ստուերք մահու . եկեսցէ 'ի
 « վերայ նորա մեզ : Անիծեալ լիցի օրն
 « այն և զիշերն , և տարցի զնա խաւար . մի
 « եղիցի յաւուրս տարւոյ , և մի թուեսցի
 « յաւուրս ամսոց : Այլ զիշերն այն եղիցի
 « 'ի ցաւս , և մի եկեսցէ 'ի վերայ նորա

« ուրախութիւն և մի ցնծութիւն : խա-
 « ւարեսցին աստեղք զիշերոյն այնորիկ .
 « սպասեսցէ և 'ի լոյս մի եկեսցէ , և մի
 « տեսցէ զարուեսեալն ծագեալ » . 3-բ :

« Այլ իմ մեռցի և կորիցէ անուն և յի-
 « շատակ յերեսաց երկրէ , և խաւարես-
 « ցին բիբք աչացս , և մի տեսցեն զլոյս . և
 « քակեսցին ականջքս ' և համր եղիցի հո-
 « վեալ բերանս , և լեզու իմ 'ի քիմս իմ
 « կցեսցի , և մէգ և մառախուղ մեղաց և
 « ստուերք մահու պատեսցէ զբոլոր անձ-
 « նրս , եթէ ինչ շարժեցայց կամ զգա-
 « ցայց տեսանել կամ լսել կամ խօսել զար-
 « դարոյն զանիրաւութիւն ... Քաւ լիցի
 « ինձ ձեռս ամբառնալ յօծեալն Աստու-
 « ծոյ ... ապա թէ ոչ , բացցէ երկիր զբե-
 « րան իւր , և կլցէ զիս կորստեամբ ընդ
 « բանալն Աբիրոնի , և կենդանւոյն իջ-
 « ցեմ 'ի դժոխս » . 3-վ . 1-ա :

« Վասն այսորիկ Աստուած 'ի սպառ-
 կործանեսցէ զքեզ յաւիտեան .

Եւ խրլեսցէ զարմատըս քո ,

Յերկրէ հանցէ կենդանական : ...

Արդ քեզ ելցէ կարճ 'ի յօրեր ,

Եւ կայենին հասցէ երեր :

Ի դառնութիւն դարձցին տարերք ,

Ջրհեղեղին ելցեն գետերք :

Սեաւ ամսլ մըթին կարկըտաբեր

Օքեզ արասցէ անպըտղաբեր .
 Սոգոմացւոյ հուր ծըծըմբեր
 Իջցէ 'ի գլուխդ արիւնակեր : . .
 Արդ 'ի դըժոխս իջցես 'ի խոր ,
 Քեզ անկողին մէցք և ցեցեր .
 Եւ նոյն հրեշտակին մահաբեր
 Սըրով հատցէ զքեզ 'ի յազդեր . . .
 Տուն քո լիցի անհետ աւեր ,
 Եւ գու գերի ազգով երեր » . Հնդէ :

ԴԱՍ ԺԴ

Հարցումն . — Հաղորդակցութիւն . — Լուս-
 Թիւն . — Հնորհումն :

Հ . Օխնչ է հարցումն .

Պ . Ձե հարցական , ոչ առ 'ի խնդրել
 զլուծումն տարակուսանաց՝ այլ առ 'ի ստի-
 պել զունկնդիրս , և առ 'ի սաստկագոյն
 բացատրել զբանն . զոր օրինակ .

« Բնդէր , աչս ունելով և ականջս , ոչ տե-
 « սանեմք և ոչ լսեմք : Քանի՞ ասպարէզ
 « է 'ի բերանոյ մինչև ցունկն , զի զբար-
 « բառ սորին ոչ ներեմք ունկանն լսել և
 « տեղի տալ : Այսքան էր խաւարեցուցաք
 « զպայծառութիւն եկեղեցւոյ վասն սը-
 « նոտի յուսոյ » . Լամբ :

« Ս'ի թէ որ տնկեաց զունկն , ինքն ո՛չ

« լուիցէ : — Ո՞վ իցէ նման քեզ յաս-
 « տուածս , տէր , կամ ո՞վ նմանիցի քեզ ,
 « փառաւորեալդ 'ի սուրբս » : Ուր պարզա-
 բար պարտ էր ասել . Որ տնկեաց զուն-
 կըն , ինքն ևս լսիցէ : Ոչ ոք է նման քեզ
 յաստուածս , տէր , և ոչ ոք նմանիցի
 քեզ , փառաւորեալդ 'ի սուրբս :

Այսպէս և Ոսկեբերան փոխանակ ա-
 սելոյ՝ թէ այլ ոչ ևս կարեմ համբերել ,
 հզօրագոյն յոյժ դործէ զբանն հարցուա-
 ծոյ պայմանաւ ասելով . « Ա՛նչե ցայդ
 վայր համբերիցեմ » :

Ա՛րթ ևս հարցմանն առննթեր դնի
 պատասխանին . զոր օրինակ .

« Իսկ արդ չա՞ր արժան էր ասել թաղա-
 «ւորին . քաւ , ես ոչ ասեմ . այլ խրատ 'ի
 « դործ արկեալ զայլս ուսուցանեմ » . Եւէշ :

« Օ՛խնչ պառուղ յայնժամ ետուն աշ-
 « խարհի , զինչ այլ , բայց եթէ երկիրս եր-
 « կին եղև , և փառքն՝ որ 'ի բարձունս էր
 « Աստուծոյ՝ և յերկիրս տարածեցաւ » .
 Լաճէ :

« Օ՛խնչ ծանր հրաման առաք առնել .
 « զսա՞րս հատանել անցանել , թէ ընդ օդս
 « թռչել , թէ ընդ բնութիւն համատարած
 « ծովուն ցամաքաթևս սլանալ : Աւ ոչ
 « երբէք . այլ այնպէս զիւրին է առաքի-
 « նութիւն , մինչև այնպիսի դործոյ մի ինչ

« Կարօտանալ, այլ միայն ողւոյն և զթոյ:
 « Օհր գործի ունէին առաքեալքն՝ որ
 « զայնպիսի ուղղութիւնս արարին, ոչ միա-
 « ձորձք և բոկք շրջէին, և ամենեցուն յաղ-
 « թեցին: Օխնչ գժուարին 'ի հրամանաց
 « իցէ. Մի, ասէ, առներ զոք թշնամի.
 « մի՛ ատեար զոք. մի՛ չար զումբէ խօսիր:
 « Սոցին հակառակք են գժուարինք, և
 « ոչ սոքա » . Ուիւէ:

Ընդ սովիմբ բովանդակի և ձեն հաղոր-
 դակցութեան, որով ճարտարախօսն վըս-
 տահացեալ 'ի դատ իւր՝ հարցանէ զուն-
 կընդիրս. զոր օրինակ.

« Արդ աղէ ասա, ո՞ր է արժանահաւատա-
 « լի. բանքն եթէ արդիւնքն. ոչ ապաքէն
 « արդիւնքն, զի բանքն չվճարեն ինչ 'ի
 « հաւատոց սակս, բանիւ զՔրիստոսին
 « կրել զանուն, և գործով զսատանային,
 « զի լի և լի է այնպիսին անհաւատու-
 « թեամբ » . Սուգ:

« Արդ աղէ ասա, եթէ յանկարծ կոչ լի
 « նիցի 'ի քաղաք ուրեք արքունի, որք ոչ
 « գրաստու ինչ կարօտ լինիցին, ոչ պա-
 « տանեաց, ոչ կօշկաց, և ոչ այլ ինչ կահի
 « և կազմածոյ, այլ զհացիկն միայն և ըզ-
 « ջուր յաղբերացն բաւական համարիցին,
 « և այլքն ասիցեն՝ եթէ ոչ կառս կազմի-
 « ցէք, և ոչ կակուղ անկողինս պատրաս-

« տիցէք , չկարեմք երթալ , եթէ ոչ բա-
 « զում սպասաւորս ունիցիմք , և ստէպ
 « հանդէլ հասանիցէ , և հժոյգ ևս և
 « կարճութեան վանս և այլ ինչ բազում
 « պէտս , չկարեմք երթալ . և ընդ ոյս ար-
 « ժան է զարմանալ , ընդ նոսա՞ թէ ընդ
 « սոսա . յայտ է թէ ընդ սոսա , որք ոչ
 « ինչ իւրք ումեք բուռն լինին : Աոյնպէս
 « և յաշխարհիս ճանապարհի ոմանց բա-
 « զում պէտք են , և ոմանց չափ ինչ . որ-
 « պէս զի աղքատութեամբն , եթէ պարտ
 « ինչ էր , 'ի դէպ էր մեծամտել » . Ո՞ւէք :
 Հ . Օ՞րինչ է լուծիւն .

Պ . Առելովն ինչ ազդողադոյն տալ ի-
 մանալ զայն : զոր օրինակ .

« Օ՞ր մի մի թուիցեմ . այլ զամենայն անար-
 « ժանս յառաջ մատուցանէր , և զամենայն
 « արժանաւորս յետս տանէր » . Եւէշ :

« Ար մեղանչէ , օրինազանց է . իսկ որ
 « զօրէնս լուծանէ , զինչ անուրն նորա . ես
 « պատկառիմ ասել , մանաւանդ թէ եր-
 « կընչիմ . զի մի աղեկէզ բժշկութեամբս
 « վասն 'ի խոր հարմանս զգեղ բանիս՝ ե-
 « րևեցայց թշնամի » . Լ՞՞՞ք :

« Օ՞րս վասն Առնոսի և Արամազդայ
 « պատմութիւնք իցեն՝ ամաչեմ ասել . ոչ
 « սակս նոցա՝ որ արժանի են ամենայն
 « պարսաւանաց , այլ խնայեմ 'ի լեզու իմ ,

« զի մի ժանտասցի յիշատակօք պղծու »

« Թեան նոցա » • Սարգ :

« Ա՛վ թշուառութեանս, և արտասուաց
« արժանի մոլութեանս, վասն այսորիկ և
« քահանայք ելով, 'ի դպրաց կարգ թե,
« ըստ կարողանամք լինել, և եպիսկոպոսք
« բնաւ և ոչ ճաշակեալ զքաղցրութիւն
« բարեկարգութեանս • զոր բովանդակն
« ասել հեղպանամ, բաւականացեալ 'ի լի
« նելս անձամբ անձին կշտամբիչ » • Նաճ :

« Քահանայք քարոզք բանին

Եւ սպասաւորք սուրբ խորհրդին

Ընխրտրաբար վարուք կէին,

« Օր չէ ասել պարտ՝ գործէին » • Շահ :

Բայտ այսմ է և կեղծեօք զանց առնե-
լոյ զբանիւք իւիք՝ ասելն զայն, զոր օրինակ.
« Թողից ասել զԼս դժնդակագոյնսն այ-
« սրբ ժամանակի եպիսկոպոսաց գործ, զի
« և բազում անարդանաց և տուծից տա-
« նին յայլազգեաց, ոչ յաղագս աստուա-
« ծային օրինացն՝ այլ վասն սնոտի փա-
« ռացն յուսոյ » :

« Օպտուղսն՝ որ նախ քան զայս 'ի
« միաշնչութեանն և մինչդեռ 'ի տաճարին
« խաղաղութեան էաք՝ տայր աշխարհ,
« ձեզ թողումք իմաստասիրել քան թէ բա-
« նիւ զանձառն ճառել » • Շահ :

Հ. Օխնչ է շնորհումն .

Պ. Շնորհել անիրաւ ինչ հակառակորդին , վստահացեալ յանձին իրաւունքս : Օոր օրինակ առնէ առաքեալն .

« Իսկ արդ ասիցես . ոստրն փշրեցան , զի
« ես պատուաստեցայց : Բարւոք է . ան-
« հաւատութեամբն փշրեցան , և դու հա-
« ւատովք հաստատեցար . մի հպարտա-
« նար , այլ երկիր : զի եթէ Աստուած 'ի
« բուն ոստսն ոչ խնայեաց , գուցէ եր-
« բէք և 'ի քեզ ոչ խնայեսցէ » :

« Բայց համարեաց ' թէ 'ի հաւատոցն
« թիւրեցան . 'ի կարգացն ոյր աղապաւ .
« զի այլ է հաւատոցն բան , և այլ է աւան-
« դութիւն կրօնից : — Գարձեալ թիւր՝
« մի ազգն կամ երկունս , երէք ազդ քրիս-
« տոնէից , և որ ընդ նոքօք բազմապատիկ
« ազլինք հաստատուն աշխարհօք և աթո-
« ռովք՝ զիարդ վրդովեցան 'ի ճշմարտու-
« թենէն , և առ յեղեղեալ և տատանեալ
« ազգս մեր նոյն միայն մնաց հաստա-
« տուն » . Լ. Տ. :

« Գեղեցիկ դատիմք 'ի ձէնջ , եղբարք .
« քանզի գրեալ է , մի փոխեսցես զսահմա-
« նըս զոր եդին հարբն քո . և որ քակէ
« զցանկ , հարցէ զնա օձ : Բայց ասա ,
« զորս խոստովանիս դու հարս քո . եթէ
« զառաքեալսն և զհայրապետսն՝ որք աս-

« տուածաշունչ բանիւք դեռեւս կենդանի
 « են 'ի միջի մերում, և առ ամենայն ճշ-
 « մարտութիւն առաջնորդեն, և ես եմ'նո-
 « ցա ջատագով և առ 'ինոցանէ վարժեալ և
 « աշակերտեալ: Ասա թէ այլս ոմանս, ո-
 « րոց ոչ անուն երևի 'ի միջի մերում, և
 « ոչ արձանագրութիւն բանից վկայ իւ-
 « րեանց ուղղութեանն, զիմաստասիրու-
 « թիւնն պարտիմք յայսմ վայրի 'ի գործ
 « արկանել, և ընտրութեամբ ճանաչել,
 « մի՛ գուցէ լիցին մեզ մոլորեցուցիչք 'ի
 « սրբոցն հետոց, որպէս ծերքն Խորայէ-
 « լի 'ի Սովսիսէ » . Լսմք :

Ի սոյն պատկանի ձև և վստահու-
 թիւնն, որով ճարտարախօսն աներկիւղ
 ձայն տայ հակառակորդին, որպէս Շք-
 նորհալի առ ժպիրհն .

« Նանիր և զայս, զի զիս թէ և ամենայն
 « լեզուք գովեսցեն յայն բարի՝ որ ոչ է առ
 « իս, հողմոց հնչմունք վարկանիմ. և թէ
 « պարսաւէ ոք և դատի յայն ինչ՝ որ 'ի
 « մտացս խղճէ ոչ դատիմ, ոչ փոյթ ինչ
 « առնեմ. իսկ եթէ յորոց ունիմ և ասէ
 « ոք, ոչ վասն ասելոցն, այլ վասն ունե-
 « լոյն վշտանամ » :

« Յոր ինչ ոք համարձակիցի, անզգա-
 « մութեամբ ասեմ, համարձակիմ և ես :
 « Նբրայեցիք իցեն, և ես . խորայեւայիք

« իցեն , և ես . զաւակ Աբրահամն իցեն ,
 « և ես . պաշտօնեայք Քրիստոսի իցեն ,
 « յանդգնադոյնս ասացից՝ թէ առաւել
 « ևս ես » :

ԴԱՍ ԺԵ

Բացադարձութիւն . — Դիմառնութիւն .
 — Նկարագրութիւն :

Հ . Օ՞րինչ է բացադարձութիւն .

Պ . Խօսք առ անձն բացակայ կամ վախճանեալ , և կամ առ անշունչ իսկ և առ անդգայ իրս . զոր օրինակ .

« Դուր երկին , և ունկն դիր երկիր , զի
 տէր խօսեցաւ » :

« Օարթիր զարթիր Նրեմիաս , զարթիր
 « և ողբա հանդերձ մարգարէանալով զոր
 « ինչ թշուառացոյք և զոր ինչ թշուա
 « ռանալոց եմք . զուշակեա զյառնել հո
 « վուացն ազիտաց , որպէս երբեմն Օա
 « քարիաս մարգարէն յԽարայէլին » . Լաճի :

Այսու ձեռով Նղիշէ վարդապետ 'ի
 կարդի պատմութեանն յանկարծ խօսել
 սկսանի առ թագաւորն Պարսից .

« Օ՞ր կոծիս , զի մրցիս , զի այրիս , զի
 « բորբոքիս , զի շիջանիս , զի կոչես 'ի խոր
 « հուրդ զայնոսիկ՝ որ զողիսն ձեր 'ի

« ձէնջ քաղեալ՝ հանեալ է զանապականդ
 « յապականութիւն, և զապականելի մար-
 « մինդ գիշաքարշ արարեալ՝ իբրև զազիր
 « մեռելոտի՝ ի բաց ընկեցեալ : Ապաքէն
 « զայդ կամիս, զի ծածկես զխորհուրդ ամ
 « պարշտութեան . տեսջիր յորժամ յայտ-
 « նեսցի, ապա զիտասցես զելս կատարա-
 « ծի դորա » :

Հ . Օխնչ է դիմառնութիւն .

Պ . Այնպէս բացակայ կամ վախճա-
 նեալ անձանց, և կամ անշունչ և անզգայ
 իրաց մարդկօրէն խօսք . զոր օրինակ .

« Յորդանան լուեալ փախստական
 դառնայր ,

Վ ըտակառ լըտակ պատգամաւոր լինէր .

Գետ , մի՛ զարհուրիր , քո արարիչն
 եմ ես .

Եկեալ մըկըրտիմ , և լըւանամ ըզ
 մեղս » . Տաշ :

Բստ այսմ և Շնորհալի ձեացուցանէ
 ՚ի դիմաց Եդեսիոյ առ Հոռմ քաղաք ըզ
 դիմառնութիւնս .

« Եւ դու Հրոռմ, մայր քաղաքաց

Գերապայծառ և պատուելի ,

Սեծին աթոռըդ Պետրոսի

Առաքելոց գրլխաւորի ,

Եկեղեցիդ անշարժելի

Ի կեփայեան շինեալ վիմի .

Դրանց զըծոխոց անյաղթելի

Եւ կնիք երկնիցըն բացողի .

Եւ զառքեղ բանըս խօսիմ

Վ իճակ լաթոորս Թադէի .

Ի ուր 'ի հեռուստ իմոյս ձայնի ,

Ի էր ողբակից ինձ յայս վայրի » :

(Օրինակք գեղեցիկք յԱզեկիէէ .

« Եւ յսպէս ասէ տէր տէր ցՏիւրոս . . .

« ամենայն իշխանք ազգաց ծովուդ . . .

« յողւոց հանցեն 'ի վերայ քո , ողբս առ

« ցեն 'ի վերայ քո և ասասցեն . զիւրդ

« կորեար քակտեցար 'ի մէջ ծովու քաղա

« քըդ հոյակապ , որ եղեր զօրացեալ 'ի

« մէջ ծովու դու և բնակիչք քո , որ զար

« հուրեցուցանէիր զամենայն բնակիչս

« քո : — Ի ձայնէ բարբառոյ քո նաւա

« վարք քո երկիւղիւ զարհուրեսցին . . .

« Կոծ դառնութեան առցեն որդիք նոցա

« 'ի վերայ քո , ողբս առցեն և ողբասցին ,

« Ո՞վ էր իբրեւ զՏիւրոս՝ որ լռեաց դադա

« րեաց 'ի մէջ ծովու » :

Օգուշութեամբ պարտ է զձեւ զայս

'ի կիր արկանել , և 'ի սաստկութեան և եթ

կրից , և մի՛ յերկարաձգել յոյժ զայն :

Դարձեալ և 'ի մեծամեծ իրս և եթ վա

րել նովաւ և ոչ 'ի ջնչիսն . զոր օրինակ ոչ

է 'ի դէպ խօսել զիմառնաբար առ հան

դերձս ուրուք կամ առ սոսն :

Դիմառնութիւն է և դործս ինչ կամ
կիրս տալ անշունչ և անզգայ իրաց . որ
պէս Մամբրէ տայ մահու .

« Օտեղի կալաւ Յիսուս աւուրս երկուս,
« Թոյլ ետ աւազակին մտանել 'ի տուն սի-
« բելւոյն . եմուտ ապականագործն, և ա-
« րար խռովութիւն ըստ կամաց իւրոց .
« գոռողացաւ հպարտացաւ մահ , և կա-
« տարեաց զկամս իւրոյ չարութեանն » :

« Դողալով սարսեցին դժոխք , տեսա-
« նելով զթագաւորն անմահ » . Ըսէ :

Հ . Օխնչ է նկարագրութիւն .

Պ . Յայտ յանդիման առաջի աչաց կա-
ցուցանել զիրն ստորագրութեամբ . վասն
որոյ պարտ է առաջի առնել զիւրաքան-
չիւր մասունս իրին , զյարակից հանգա-
մանս , զպատճառս , զգործս՝ այլովքն հան-
դերձ . զոր օրինակ .

« Չտեսանիցես զերեսս պատերազմողացն,
« զիարդ տրտմազին 'ի խոնարհ կախին .
« յօնքնն ահագինք և դէմք խոժողք , աչք
« արինախառն և սիրտ 'ի թնդոջ 'ի վեր
« վազեն և զկուրծս բաղխեն՝ ժողովեալք
« գումարեալք համօրէն , զահի հարեալք
« 'իմի վայր ժողովեալք և ճակատեալք բա-
« զում կարգօք , առաւել յօրինուածովք » .
Ուրիշ :

« Բաղցր է ինձ ասել և յաղագս գե-

« զեցիկ դաստակերաին Արուանդակեր
 « ար, զոր յօրինեաց նոյն ինքն Արուանդ
 « զեղեցիկ և չքնաղ յօրինուածովք: Քան
 « զի զմիջոց հովտին մեծի ընու մարդկու
 « թեամբ և պայծառ շինուածովք՝ լուսա
 « ւոր որպէս ական բիբ. իսկ շուրջ զմարդ
 « կութեամբն ծաղկոցաց և հոտարանաց
 « կազմութիւն, որպէս շուրջ զբբովն զայլ
 « բոլորակութիւնական: Իսկ զբազմութիւն
 « այգեստանոյ իբր զարտեանաց խիտ և
 « զեղեցիկ ծիր. որոյ հիւսիսային կողմանն
 « դիր կարակնաձև՝ արդարեւ զեղաւոր
 « կուսից յօնից դարեանդաց համեմատ.
 « իսկ ՚ի հարաւոյ հարթութիւն դաշտաց՝
 « ծնօտից պարզութեան զեղեցկութիւն.
 « իսկ զեան բերանացեալ դարաւանդօր
 « ափանց՝ զերկթերթիսն նշանակէ շրթու
 « նըս: Աւ այսպիսի զեղեցկութեան դիր,
 « անբթթելի իմն գոգցես ՚ի բարձրաւան
 « դակ թաղաւորանիստն զհայեցուածսն
 « ունի » . Խ՝Բ՝ :

« Տիկնայք փափկասունք Հայոց աշխար
 « հին, որ գրգեալք և գգուեալք էին յիւրա
 « քանչիւր բաստեռունս և ՚ի դահաւորա
 « կըս, հանապազ բոկ և հետի երթային ՚ի
 « տունս աղօթից, անձանձրոյթ խնդրեալ
 « ուխտիւք, զի համբերել կարասցեն մեծի
 « նեղութեանն : Ար ՚ի մանկութենէ իւ

« րեանց մնեալ էին ուղղովք զուարակաց
 « և ամճովք էրէոց, խոտաբուտ կենօք իբ-
 « րե զվայրենիս ընդունէին զկերակու-
 « րն մեծաւ խնդութեամբ, և ոչ յիշէին
 « ամենեւին զսովորական խորտիկան :
 « Սկացեալ ներկան մորթք մարմնոց նո-
 « ցա, վասն զի ցերեկ արեակէզք էին, և
 « զամենայն գիշերս գետնաբեկք : Սաղ-
 « մոսք էին մշտնջենաւոր մրմունջք 'ի
 « բերանս նոցա, և մխիթարութիւն կա-
 « տարեալ՝ ընթերցուածք մարգարէիցն :
 « Սիաբանեցին երկու երկու իբրեւ ամուք
 « հաւանք և հաւասարք ուղիղ տանելով
 « զակօսն արքայութեան, զի առանց
 « վրիպելոյ հասցեն 'ի նաւահանգիստն
 « խաղաղութեան » . Եւիւ :

Սովին ձեռովք գեղեցիկ յոյժ նկարագրէ
 Ոսկերեբան զընակութիւն սրբոց միայնա-
 կեցացն .

« Եթէ դժուարին ինչ թուիցի քեզ այս,
 « եկ երթիցուք յայն տաղաւարս, զի ար-
 « դեամբք իսկ ուսանիցիս զգիւրութիւնն :
 « Խուղս և եթ շինեցին. և եթէ չուել հա-
 « սանիցէ, այնպէս թողուն և չուեն, որպէս
 « զօրականքն 'ի խաղաղութեան զբանակն
 « թողուցուն և գնացեն, քանզի այնպէս
 « բանակեալ են. մանաւանդ թէ ևս աւելի
 « ցանկալի տեսիլ տեսանիլ իցէ : Քանզի

« և ցտնկալի իսկ տեսիլ է տեսանել զանա-
 « սրատն լի վանականօք, վարկպարազի խո-
 « րանօք խիտ առ խիտ թե՛ի թե հարեալ
 « ճիղն ՚ի ճիղն զապարմանցն թեակս
 « խառնեալ քան զզօրականացն բանակի.
 « ուր սրահակք ձգիցին, և զտէզս և
 « զգեղարդունս կանգնեցեն, և զբնիցն
 « գեղարդեանցն զաղեղնակասլարձս կա-
 « խիցեն, պղնձապատ զգլուխսն առնիցեն,
 « և մեծապայծառ իմն կմբեայ վահանացն
 « փայլիցեն, և կողինաւորք և զրահա-
 « պատք շողայցեն, թաղաւորին սպաս առ-
 « նիցեն ՚ի գաշտի ուրեք ՚ի հարթ և յո-
 « ղորկ վայրի, և ճաշք զճաշս մղիցեն, և
 « ընթրիք զընթրեօք անցանիցեն, դուսանք
 « երդիցեն, փողարք զձայն փողոցն նուա-
 « դիցեն. սակայն և այնպէս չիցէ գեղե-
 « ցիկ տեսիլն քան զայն, զորմէ այժմ ես
 « պատմեմ: Եթէ երթիցուք յանապատն,
 « և տեսանեմք զՔրիստոսի զօրականացն
 « զխորանսն, ոչ սրահակս ձգեալս տեսա-
 « նեմք անդ, և ոչ շողունս գեղարդանց,
 « և ոչ խորանս ոսկեղօծս արքունիս, այլ
 « այնպիսի ինչ՝ եթէ դք յերկրի, և առա-
 « լել և այնչափ երկայնագոյն այլ երկիր
 « գործէր, և ՚ի վերայ բազում երկինս
 « ձգէր, ոչ ասլաքէն նոր իմն և չքնաղ
 « տեսիլ ցուցանէր. նոյնպէս և անդ է տե-

« սանել : Չէ ինչ ընդհատ յերկնից բը-
 « նակութիւնն նոցա , քանզի և առնոսա
 « հրեշտակք իջանեն և հրեշտակապետա-
 « ցըն տէրն : Օ՛ի թէ առ Աբրահամ եկն,
 « որ կին ունէր և որդիս սնուցանէր, քանզի
 « ետես եթէ հիւրասէր է յորժամ ևս ա-
 « ռաւել առաքինութիւն ուրեք գտանիցէ,
 « զմարդն ազատեալ յերկրէ , և 'ի մարմնի
 « զմարմինն արհամարհեալ, ո՞րչափ ևս ա-
 « ռաւել և անդ բնակեսցէ , և պար ա-
 « ռեալ շրջիցին 'ի միջի նոցա գունդք հը-
 « րեշտակաց , քանզի և նոքա այնպէս կազ-
 « մեցին զանձինս, որպէս և նմա հաճոյ է » :

Բնդ սովին ձեռով բովանդակին և նը-
 կարագրութիւն բարուց կամ դիմաց , և
 կամ խառն երկոցունցն նկարագիր . զոր օ-
 րինակ նկարագրէ Յովհաննէս կաթողի-
 կոս զմեծն Աշոտ .

« Քաջահասակ էր նա և անձնեայ և թիկ-
 « նաւէտ և զուարթերես և մրայօն , նը-
 « կարէն իմն և նիշ արեան յաչս ունելով
 « որպէս զյակինտ կարմիր 'ի մէջ մարգարտի
 « ծագեալ, և վայելչացեալ գեղեցկութեանն
 « ալեօք , մեծիմաստ և քաղցրաբան , և առ
 « կերակուրս խրախճանաց ոչ խնդացեալ
 « նորա ընդ լաւագոյնսն , և ոչ արհամար-
 « հեալ զնուաստագոյնսն : . . Սիանդա-
 « մայն իսկ ասել , եթէ որ ինչ մարդկու-

« Թեանս է պիտանի՝ ոչ ինչ կասեցու,
« ցանէր » :

Վոյնպէս և Սարգիս վարդապետ ըզ-
բարկացողն նկարագրէ .

« Յօնքն անկեալք և խոնարհեալք, երես,
« քըն դեղինք և ապականեալք, շրթուն,
« քըն սեաւք և երիթացեալք, ունչք եր,
« կայն և սուր, ձայն խոշոր և թիւր, աչք
« հրատեսալէք, բանք ընդդիմադրեալք և
« անախորժելիք, և բոլորովին գծնեայ և
« ահարկու տեսողաց » :

ԴԱՍ ԺԶ

Հակադրութիւն . — Վախումն :

Հ . Օ՛րնչ է Հակադրութիւն .

Պ . Չե բանի , յորում բառք բառից
կամ իմաստք իմաստից ներհականք յօրի-
նին . զոր օրինակ .

« Վասն առողջութեան զապիկարն կար,
« դայ, և վասն կենաց զմեռեալն աղա,
« չէ, և վասն ՚ի թիկունս հասանելոյ տա,
« բակուսելոյն մաղթէ, և վասն ճանապար,
« հորդութեան զայն՝ որ և զոտն յոտա,
« նէ չկարէ փոխել, և վասն ընչաւետու,
« թեան և դործոց ձեռաց կորովութեան
« յանարգասաւորէն ձեռօք զարդասաւո,
« րութիւն խնդրէ » . Իմաստ :

« Արդ կրիցն լիցուի մի աղճատիչք, այլ
 « ցաւակիցք . մի եպերիչք, այլ առողջացու
 « ցիչք . մի կսկծեցուցիչք, այլ դարմանիչք,
 « մի երգիծանիչք, այլ մխիթարիչք » . Լաճի :

Վայելուչ է ձևս այս մահաւանդ 'ի կըշ
 տամբութեան . այսպէս հաւատացեալք
 զնախարարս Հայոց տկարացեալս 'ի հա
 ւատոց կշտամբէին .

« Պետք էիք առաքելական քարոզութեան
 « ցըն , արդ աշակերտ լինիցիք մոլար խա
 « բէութեանն . ուսուցիչք էիք ճշմարտու
 « թեանն , արդ ուսուցանէք զպատիր խա
 « բէութիւն մոզաց . քարոզք էիք արարչա
 « կան զօրութեանցն , արդ զտարերս աս
 « տուածս խոստովանիք . յանդիմանիչք էիք
 « ստութեան , արդ և քան զսուտն ստա
 « զոյնք լինիցիք . 'ի հուր և 'ի հողի մկրտեալք,
 « արդ 'ի մոխիր և յաճիւն թաթաւիցիք .
 « կենդանի մարմնով և անմահ արեամբ
 « էիք սնեալ , արդ 'ի ճենճեր զոհից և 'ի
 « շարաւս աղտեղիս մըճոտիցիք . տաճար
 « էիք Հոգւոյն սրբոյ , արդ զոհարան դի
 « ւաց լինիցիք . քրիստոսազգեացք էիք 'ի
 « մանկութենէ , արդ մերկացեալք 'ի փա
 « ռացն՝ դիւաբար արեգական կաքաւիցէք .
 « ժառանգ էիք արքայութեան , արդ ան
 « ձամբ զանձինս արկէք 'ի ժառանգ գե
 « հենին » . Եւէէ :

Սովին հակադրութեան ձևով բաղդա

տէ Սսկերերան զվարս այնր ժամանակի
որերոյն ընդ սրբոց միայնակեցացն .

« Մեք յօրանչիցեմք, խորդայցեմք, այսրան .

« դըր յեղեղիցիմք , մինչ նոքա զգիշերն

« ամենայն ընդ օրհնութիւնսն հանիցեն :

« Եւ յորժամ այդ լինիցի, հանգչին փոքր

« մի . և յորժամ ընդ գործ խառնիցեմք ,

« նոքա խուն քնովն յաղեցեալք և հան

« գուցեալք , դարձեալ միւսանդամ յօրհ

« նութիւնսն կազմիցին : Իսկ մեք չե այդ

« եղեալ՝ իւրաքանչիւր զընկեր կոչեմք հա

« մարս պահանջել, և կէսք ընդ հրապա

« րակս ճեմ առեալ շողայցեմք : . . Իսկ նոքա

« դարձեալ իբրեւ զառաւօտին զաղօթսն և

« զօրհնութիւնս կատարեն, ապա յընթեր

« ցուածս գրոց շրջիցին : . . Մինչ մեք ամե

« նեքին ճաշիցեմք, խաղայցեմք ծիծաղի

« ցեմք, ուռուցանիցեմք զորովայնս, որ

« կորստութեամբ շուայտիցեմք , մցրի

« ցեմք, նոքա օրհնութեամբքն զմայլիցին :

« Չիք ժամ սեղանոց և ոչ խորտկաց յա

« ռաջ բերելոց . և դարձեալ յետ ճաշոյ՝ ի

« նոյն ոճ մտանիցեն, կան պատկառ օրհ

« նութեանցն : Եւ խարհականք և ցերեկն

« ննջեն . նոքա ցանկ արթունք և պատ

« րաստք ի պաշտամանն . արդարեւ որդիք

« լուսոյ են և որդիք տունջեան » :

Հ . Օ՛րհն է ձե կախման .

Պ. Տարտամեալ ունել զողիս ունկըն՝
դրաց՝ ակնկալեալ ՚ի լուր կարևոր ինչ
իրաց :

Սովին ձևով յօժարամիտս առնէ ճար-
տասանն զուսկնդիրս, որով ազդողադոյն
մտանեն բանք ՚ի լսելիս նոցա, զոր օրինակ.
« Աամիմ և նոր ինչ ասել. այլ մի ինչ
« կարի զարմանայցէք կամ խռովիցիք : Այ-
« զինչ իցէ : Պատարագն նոյն է. եթէ
« չափ և դոյզն ոք մատուցանիցէ, և եթէ
« Պօղոս և Պետրոս զլսովին, սակայն
« նոյն է. զոր և Քրիստոս ետ աշակերտացն,
« զնոյն այժմ քահանայքս կատարեն, և
« չէ ինչ ընդհատ յայնմանէ » . Ո՞՛հէ :

Ճարտար ՚ի կիր արկանէ զձևս զայս
Յովսեպոս ՚ի պատմել զիրս կնոջն, որ
վասն սովոյն զորդին իւր խորովեաց և ե-
կեր, զի յետ պատմելոյ թէ որպէս յան-
հնարին սովուն զկաշիս վահանացն և
զխոտ ցամաք ճարակէին Հրեայք, յա-
ւելու ապա .

« Բայց զինչ պիտոյ է մեզ զչարութիւն
« սովոյն յանշունչ կերակրոցն ցուցանել .
« զի ունիմ ես ցուցանել գործ մի, որ նը-
« ման նմա ոչ ՚ի մէջ Յունաց և ոչ բար-
« բարոսաց պատմի եթէ գործեցաւ. զի
« դողումն և սոսկումն է պատմել, և լսե-
« լեաց դժուարին է հաւատալ : Արդ կա-

« մակար անփոյթ առնէի ես անցանել
 « զայսու թշուառութեամբ, զի մի ստել
 « երևեցայց յետամնացացն, եթէ ոչ բա-
 « զում վկայս ունէի. և թերևս շնորհս
 « ինչ դուզնաքեայ ընդ որդիս ժողովրդեան
 « իմոյ առնէի ես, խնայելով ճառել զայն
 « ինչ՝ զոր արգեամբքն պաշտեցաւ » : Եւ
 ապա յարէ զպատմութիւն :

Արկին օրինակք գեղեցիկք դարձեալ
 յսկերերանէ.

« Եւ ուրէ՛ղիչէ ախտն այն (խեղկատակու-
 « թեան.) արդ և յեկեղեցիւս եմուտ, և 'ի
 « զիրս ևս մեսեցաւ : Ասացից ինչ, զի ցու-
 « ցից զչարեացն առաւելութիւն. ամաչեմ,
 « բայց սակայն ասացից. քանզի կամիմ
 « ցուցանել՝ թէ որչափ տարածեցան չա-
 « ռիքն, զի մի կարծիցիմ եթէ վասն չնչին
 « իրաց սուտ խօսիցիմ, այլ զի դոնեա-
 « այնպէս կարացից մերժել զձեզ 'ի պատ-
 « ըանացն : Եւ մի ոք համարիցի եթէ 'ի
 « մտաց ինչ կարկատեմ, այլ զոր ինչ լը-
 « ւայն՝ զայն ասեմ : Ամուտ ոմն 'ի տուն
 « աւաղաց, թէպէտ և ծաղուբանք են,
 « սակայն ասացից : Իբրև սկուտեղ խորտ-
 « կօք առաջի եդին, ասէ, ընկալարուք
 « զխրատ, զի մի բարկասցի որովայն » :

« Հաւատայցէք արդեօք եթէ եղև
 « ջրհեղեղ, եթէ առանցելոյ ինչ բանք

« Թուիցին՝ ձեզ, ուր և լերինքն յորս տա-
« պանն դադարեաց՝ վկայեն. զՀայոց լե-
« րանցն ասեմ: Այլ ևս յաճախութեամբ,
« և յայլ ևս քան ՚ի նոյն յայտնագոյն ա-
« ծիցէ բանս. երթեալ ուրուք իցէ ձեր ՚ի
« պաղեստինացւոց աշխարհն: Ասու-
« հետե ոչ ևս բանս, այլ արդիւնս իսկ
« ասեմ. թէպէտ առաջինքն քան զարդիւնքն
« յայտնագոյնք են, զի զոր զիրք ասեն, և
« քան զաչաց տեսիլ հաւատարմագոյնք
« են: Արթեալ ուրուք իցէ ձեր ՚ի պա-
« ղեստինացւոց աշխարհն. զինչ ոք ՚ի
« ձէնջ վկայեսցէ ինձ, որոց զտեղիսն իսկ
« տեսեալ իցէ. քան զԱսկաղոն և քան
« զԳազա ՚ի վերոյ, անդ իսկ ՚ի սպառուա-
« ծի Յորդանան գետոյ վայրքն ինչ
« բազում են և ամենալիցք. մանաւանդ
« թէ էին, քանզի այժմ ոչ է նոյնպէս, որ
« երբեմն իբրեւ զդրախտ Աստուծոյ էին »:
Աւապա նկարագրէ զՍոգոմայ հրոյն
արգասիս.

ԴԱՍ ԺԷ

Նախապաշարումն . — Ձև Բաղմայեղանակ .
— Բաժանորդութիւն :

Հ. Օ՞րնչ է նախապաշարումն .

Պ. Յառաջ բերել զառարկութիւն այլ
լոյ, և լուծանել զայնս . որպէս առնէ
առաքեալն .

« Իսկ արդ ասիցես . ոստքն փշրեցան ,
« զի ես պատուաստեցայց : Բարւոք է ,
« անհաւատութեամբն փշրեցան , և դու
« հաւատովք հաստատեցար . մի հսկար
« տանար , այլ երկիր . զի եթէ Աստուած
« 'ի բուն ոստան ոչ խնայեաց , դուցէ եր
« բէք և 'ի քեզ ոչ խնայեսցէ » :

Այնպէս և Սկեբերան յառաջ բերէ
զանոորումածացն առարկութիւնս և հեր
քէ . « Այլ բազում անգամ , ասէ , ետու :
« Աւնա չուտիցէ՞ հանապազ . և զորդիսն
« քո , յորժամ յաճախ խնդրիցեն , միթէ 'ի
« բաց մերժեսցես . ո՞ անհնարին անամօ
« թութիւն : . . Չդիտիցես որ հարկք
« որովայնին են , որ զամենայն ինչ վասն
« նորին հնարիցիս : . . Այլ 'ի շատիսօ
« սութիւնս հատանիս . այսր անուան
« այսչափ դահեկանք 'ի վարձու կան , և

« այսր անուանեալ ևս աւելի , և նա մուրա
« նայ : Օ մանկտուոյ զըոյց խօսիք և զշաղ
« փաղփութիւնս . քանզի և նոքա միշտ
« առասպելաց դայեկացն անսան : Չառ
« նում յանձն , չհաւատամ , քաւ լիցի ,
« փոխ ոք տայցէ և 'ի բարութեան իցէ'
« և մուրանայցէ : Եւր վասն , աղէ ասա .
« զինչ ինչ քան զմուրանալ գործ ծանա
« կաց կայցէ , լաւ է մեռանել քան զմու
« րանալ » :

Հ. Օ ինչ է բաղմայեղանալն ձե .

Պ. Բաղմօրինակաբար զնոյն և զմի
բան յեղեղել , զանազան եղանակօքն աղ
դողադոյն զբանն առնելով :

Ի յօրինուած այսր ձեոյ խառնին բա
ղում և այլ ձեք :

Աքանչելի յօրինէ Սարգիս վարդապետ
զայս ձե 'ի կոչելն Աստուծոյ զԱդամյա
պաշխարութիւն :

« Եւր նմին Աստուծոյ , զինչ ասէր առ
« մեղուցեալ և թաղուցեալ մարդն . Ա
« դամ ուր ես : Միթէ ոչ գիտէր թէ
« ուր էր . միթէ ոչ տեսանէր ամենատես
« ակնն , միթէ տգիտանայր արարիչն .
« քաւ լիցի : Ադամ ուր ես . տրամու
« թեան էր ձայնն , տարակուսանաց բար
« բառն : Արպէս հովիւ զի կորուսանիցէ
« ոչխար 'ի հօտէն , և տրամութեանն

« Ճայնիւ ընուցու զանտառն , նոյնգու
 « նալ և արարիչն զգրախտն : Ագամ
 « ուր ես . ընդէր թաքչիս յերեսաց արար
 « չիս , հիմ ամօթով լցեալ ես և երկիւ
 « ղիւ : Աչ վասն այդորիկ ստեղծի գքեզ ,
 « ղի փախստական լինիցիս յինէն , ոչ
 « վասն այդորիկ փառօք զարդարեցի գքեզ ,
 « ղի ամաչէիր յինէն , այլ զի 'ի զիրկս
 « քո և 'ի հոգի ընդունէիր զիս : Ագամ
 « ուր ես . յորպիսի անարգանս , յորպի
 « սի զաղրալի տեսակս , յորպիսի ամօթ
 « երեսաց , յորպիսի խեղճ մտաց , յորպի
 « սի ալիս տարակուսանաց : Առայ , ասէ ,
 « զձայն գնալոյ քո 'ի գրախտի աստ , և
 « երկեայ . քանզի մերկ էի , և թա
 « գեայ : . . Արդարեւ ստուգապէս մերկ ,
 « ոչ 'ի հանգերձից միայն՝ այլ և յարդա
 « րութենէ » :

Հ . Օխնչ է բաժանորդութիւն .

Պ . Յիշատակել առ հասարակ զկա
 րեոր մասունս բանին , և ապա մի ըստ
 միոջէ բացատրել զայնս . զոր օրինակ .
 « Արդ տես գքաղցրութիւն և զսաստիւ
 « թիւնն Աստուծոյ . 'ի վերայ կործանե
 « լոցն սաստիւթիւն , և 'ի վերայ քո
 « քաղցրութիւն Աստուծոյ » . Հոմ :

« Հոգիք սրբոց հեռի են յայսպիսի ախ
 « տակրութեանց (այսինքն 'ի մարդահա

« Ճուլթենէ ,) այլ մանաւանդ ընդդիմա
« կացք այսպիսի ախտիցս են բանիւք և
« արդեամբք : Բանիւք , յորժամ ասէն
« Դաւիթ . Աստուած ցրուեսցէ զոսկերս
« մարդահաճոյից : . . Ի վերայ այսորիկ
« կնքէ առաքեալ բանիւք իւրովք , եթէ
« տակաւին մարդկան հաճոյ լինէի , ապա
« Քրիստոսի ծառայ ոչ էի : Իսկ արդեա
« մբք , յորժամ թշնամանէին և բամբա
« սէին և նախատէին , և զփառաց ինչ ոչ
« հոգային , և փոխարէն զնախաաւիչսն ոչ
« նախատէին , այլ և երախտիս հատու
« ցանէին » . Սաբդ :

« Քանզի որ մարք են առաքինութեանց
« սկզբունք՝ իմաստութիւն , արութիւն ,
« ողջախոհութիւն և արդարութիւն , վրի
« պեալ գտանին յիմումս իշխանականի
« մասին : Այլ ոչ խրատեցի զբանն որ
« յիս՝ իմաստութեամբ , և ոչ զցանկու
« թիւնն՝ ողջախոհութեամբ , և ոչ դար
« ձեալ զայսոսիկ խրատեցի արդարու
« թեամբ » . Ենդ :

ԴԱՍ ԺԸ

Ուղղութիւն . — Անցումն .

— Արտուղութիւն :

Հ. Օչինչ է ուղղութիւն .

Պ. Ուղղել զասացեալն սրատշաճադոյն
ասացուածով . զոր օրինակ .

« Այս է քո սկանձալի աստուածաբա »

« նութիւնդ , մանաւանդ թէ յիմարու »

« թեանդ ցոյցք , զնիւթս զայս յաւէթակից »

« ասել արարչական զօրութեանն » . Ամբ :

« Աստանօր ամաչեմ ասել զճշմարտու »

« թիւն , մանաւանդ թէ զանօրէնութիւն »

« և զամպարշտութիւն ազգիս մերոյ , »

« զմեծի ողբոց և արտասուաց արժանի »

« սոցա զգործս » . Խաբէն :

« Օյսոսիկ լսելով , եղբարք , հայեսցուք »

« 'ի մեզ և սթափեսցուք յահագին ար »

« բեցութենէս , եթէ արբեցութիւն պարտ »

« է անուանել զմերս , և ոչ խելադա »

« րութիւն և կամ դիւաբաղիւթիւն » .

Սաբէ :

« Աստ աղբիւր հրեղէն հոգեոր բղխէ »

« 'ի սեղանոյս , և քո զայս թողեալ 'ի »

« թատրն ճեպիս . . . թողեալ զՔրիս »

« տոս՝ որ նստի առ աղբիւրս . քանզի և »

« այժմ առ աղբիւրն նստի , ոչ ընդ շա-
 « մրտացւոյն միայն խօսի՝ այլ ընդ հա-
 « մօրէն քաղաքիս : Բայց թերեւս և այժմ
 « ընդ շամրտացւոյն , քանզի չէք ոք և
 « այժմ առ նմա մօտ . այլ ոմանք մար-
 « մնով միայն , և այլք և անձամբ իսկ
 « մեկուսի » . Ուէ՛հ :

« Ընդ իսկ 'ի սպառուածի Յորդանան
 « գետոյ վայրքն ինչքազում են և ամենա-
 « լիցք , մանաւանդ թէ էին , քանզի այժմ ոչ
 « է նոյնպէս , որ երբեմն իբրեւ զդրախտն
 « Լստուծոյ էին » . Ուէ՛հ :

Հ. Օխնչ է անցումն .

Պ. Օգդ կցորդութեան մասանց ճա-
 ոին . զոր օրինակ .

« Եւարդ վասն զի ծանուցաւ փոքր 'ի շատէ
 « որքան միանդամ յաստուածազգեստիցն
 « տուաւ յաղաղս երկնայնոցն կարգաւո-
 « բութեան , բեր այսուհետեւ զընտա-
 « նեզոյնն մեր դիցուք առաջի առ 'ի
 « քննութիւն » . Շահ :

« Եւ այսոքիկ քեզ բաւականացեալ , ես
 « 'ի կարդ սլատմութեանն դարձայ » .
 Յահ . Իսկ :

« Բայց մեք զայսոսիկ 'ի տեսողս անդր
 « թողացուցեալ , և զորս աչօք իսկ տե-
 « սեալ է մեր՝ ոչ դանդաղեցուք սլատ-
 « մել » . Նայն :

« Այլ չգիտեմ զիարդ վայրապար ընդ
 « խաբս եկի յայսպիսի բանքս . զայլս
 « խրատէի հեղութեամբ ուսուցանել, և
 « ես ինձէն 'ի ցասումն զառածայ : (Թէ
 « այնպէս իցէ, դարձցուք անդրէն 'ի մեր
 « խրատն, և հոգ տարցուք ամենայն
 « թերութեան կենաց մերոց, զի ուղղես
 « ցուք զոր կամիցիմք » . Ո՞ւրեք :

« Ահաւասիկ երեք ճառք, և զսկզբանս
 « բան ոչ ևս կարացաք լուծանել . մի թէ
 « վայրապար ինչ ասէի՝ եթէ խորքանդնդոց
 « են միտք ճառիցս : () 'ն առեալ այսօր
 « զմնացեալն արկանիցեմք 'ի հարց և 'ի
 « փորձ » . Ո՞ւրեք :

Հ. Օ՛րինչ է արտուղութիւն .

Պ. Սուղ ինչ հեռացումն 'ի կարգէ
 բանին, առ 'ի հանգիստ ունկնդրաց կամ
 յառաւել ազդուութիւն բանին :

Բայց ամենեւին զգուշալի է զի մի ինչ
 բռնի և անյարմար մուծցի 'ի ներքս, և
 զի 'ի կատարածին վայելչաբար դարձցի
 յառաջագիր բանն :

Այսպէս Յովսեփոս 'ի սլատմել զսլա
 տերազմն Հրէից ընդ հռոմայեցիս՝ առնէ
 արտուղութիւն, ստորագրելով զհրահանգս
 հռոմայեցի զօրականին .

« Աստանօր յոյժ զարմանալոյ արժանի
 « համարիցի ոք զնախագահութիւն հռոմ

« մայեցւոյ , որք այնպէս վարժեն զձա-
 « ռայս , մինչ զի ոչ միայն 'ի պաշտօն
 « կենաց՝ այլ և 'ի գործ պատերազմի
 « օգտակարք իցեն : Իսկ եթէ որ նայիցի
 « 'ի նոցա կրթութիւն զինուորութեան ,
 « արդարև իսկ ծանիցէ զի զայսքան թա-
 « զաւորութիւն ոչ շնորհիւ բարեբախ-
 « տութեան՝ այլ իւրեանց քաջութեամբ
 « ստացան : Քանզի զինու վարել ոչ եթէ
 « 'ի պատերազմի սկսանին , և ոչ միայն
 « յորժամ պիտոյ է՝ զձեռս շարժեն մինչ
 « 'ի խաղաղութեան պարապիցեն , այլ
 « ընդ զինու որպէս թէ բնութեամբ
 « միացեալք , . . ոչ երբէք ժամանակի սպա-
 « սեն » : Եւ յետ նկարագրելոյ զկրթու-
 « թիւն նոցա և զհշուժիւն և զարիութիւն
 « և զամենայն ինչ խորհրդով գործել ,
 « յաւելու ապա , « Արդ որոց գործք
 « սկսանին 'ի խորհրդոց , և զխորհե-
 « ցեալն այնչափ յօժարութեամբ կա-
 « տարեն զօրք , զինչ զարմանք՝ եթէ
 « Եփրատ յարևելից , և Ուկիտանոս յարև-
 « մոից , և 'ի հարաւոյ Ափրիկեայ քա-
 « ջաքեր երկիր , և 'ի հիւսիսոյ Հռենոս
 « և Ղանուբ են սահմանք թագաւո-
 « րութեանն հռոմայեցւոյ՝ զոր բարւոք
 « կարիցէ որ ասել զեռ փոքր գոլ զըս-
 « տացուածն ստացողացս : Արդ զայս

« յիշեցի, ոչ զի սփոփիցեմ զպարտեալսն՝
 « և զխոռվասէրսն երկեցուցանեմ, [թե-
 « րևս և առ հմտութիւն քաջութեան հե-
 « տեղացն ասացեալքս օգտակարք եղի-
 « ցին, որք ոչ զիտեն զսահմանադրու-
 « թիւն զինուորութեան հոռմայեցւոց ։
 « Բայց դարձայց անդրէն ուստի ելի » ։

Օկերպարանս այսր ձեռյ բերեն 'ի
 համառօտութեան և միջանկեալ պարբե-
 րութիւնք, զորս փակադծիւ սովորութիւն
 է ոմանց տրոհել, զոր օրինակ .

« Աթէ ոչ զիտէք, եղբարք, զի ընդ զի-
 « տունս օրինաց խօսիմ, զի օրէնք տի-
 « րեն մարդոյ որչափ ժամանակս կենդա-
 « նի է » ։ Իբր ասել, պարտիք զիտել զայս,
 զի օրէնսդէտք էք . հո՛մ ։

« Աւարդ միտ գիր և հաւատոցն և հնա-
 « զանդութեան առաքելոցն ։ Թէպէտ և
 « 'ի դործ արուեստին զաղէալ էին, (և
 « զիտէք իսկ [թէ զիւրդ քաղցր և պատիր
 « ձկնորսութիւն էր,) սակայն ոչ ինչ դան-
 « դաղեցան լսել այնմ որ կոչեացն զնո-
 « սա » . Ու՛նէք ։

« Արթեալ ուրուք իցէ ձեր 'ի պաղես-
 « տինացւոց աշխարհն, (այսուհետև ոչ
 « ևս բանս, այլ արդիւնս իսկ ասեմ, [թէ-
 « պէտ առաջինքն քան զարդիւնսն յայտ-
 « նագոյնք են, զի զոր զիրք ասեն, և

« քան զաչաց տեսիլ հաւատարմագոյնք
« են), երթեալ ուրուք իցէ ձեր 'ի պա-
« ղեստինացւոց աշխարհն » . Ուէ՛ք :

ԴԱՍ ԺԹ

Ընդլայնումն :

Հ. Օխնչ է ընդլայնումն .

Պ. Օսուղինչ իմաստ ընդարձակել առ
'ի բացայայտագոյն իմացուած և առ 'ի
սաստկագոյն ազդուութիւն բանին :

Եւ զոր օրինակ կրկին ազգ են ձեոց,
ըստ բառից և ըստ իմաստից , նոյնպէս
և ընդլայնումն կրկնակի յօրինի , բառիւք
և իմաստիւք :

Հ. Որպէս յօրինի ընդլայնումն բառիւք .

Պ. Յօրինի , որպէս 'ի կարգս ձեոց
ասացաք , յաճախութեամբ նոյն կամ հա-
մանշանակ բառից . զոր օրինակ Ղաւիթ
յողբալն զԱբիսողոմ , ազգեալ 'ի բնու-
թենէ զձես զայս յօրէնէր .

« Որդեակ իմ Աբիսողոմ , Աբիսողոմ որ-
« դեակ իմ , ո՞ տայր զմահ իմ փոխանակ
« քո , ես փոխանակ քո Աբիսողոմ որդեակ
« իմ , որդեակ իմ Աբիսողոմ » :

« Եւ մեք յորանչիցեմք , ձգտիցիմք , քոչ-
« քիցեմք , քոչքոտիցեմք , շնչիցեմք , խոր-

« դայցեմք , այսր անդր յեղևեղիցիմք , և
« յորսայս խաղայցեմք , և ազդի ազդի
« խտպտանս զմտաւ ածիցեմք , մինչ նոքա
« զզիշերն ամենայն ընդ օրհնութիւնսն
« հանիցեն » . Ո՞վէք :

« Եւ արդ վասն այնր չէ՞ր պարտ բիւրաւ
« պատիկ պատառ պատառ կոտորել , ցանկ
« սպանանել , բազում մահուց համբերել ,
« և զամենայն զինչ և ինչ իցեն չարչաւ
« րանք կրել և բանիւք և արդեամբք . և
« եթէ կենդանւոյն հրով այրել իսկ հա-
« սանէր , չէ՞ր պարտ այրել վասն հասա-
« նելոյ խոստացելոյ բարութեանցն » ,
Ո՞վէք :

Ի՞նչ սովին ձեով բովանդակի և ընդ-
լայնումն 'ի ձեռն փոխաբերական բառից .
որպէս Սարգիս վարդապետ առնէ 'ի գո-
վել զնախնի սուրբ միանձունս :

« Որք իմաստուն վաճառականքն էին ,
« անցաւորօքս զյաւիտենականն գնելով
« զկեանս . ճարտար զեկավարք , որք ա-
« ռանց նաւակոծութե անցին ընդ ահա-
« դին ծովս կենցաղոյս . արիազոյն զօրա-
« կանքն Քրիստոսի , որք ոչ լբան 'ի հոգևոր
« պատերազմին . միամիտ աղաւնիքն , որ
« 'ի խուճապելոյ բազէին 'ի սիրոյն Աս-
« տուծոյ ոչ խուճապեցան . ողջախոհ
« տատրակքն , որ 'ի վարշ ցանկութեանց

« տութանացն ոչ աղտեղացան . բանաւոր
 « ծիծռունք , որ 'ի յօձիցն խարամանեաց
 « ոչ վնասեցան . անմեղ դառինքն , որ 'ի
 « դայլոցն պատառողաց ոչ կեղեքեցան» :

Բայտ տմին օրինակի և շրջաբանու
 թեամբ յօրինի ընդլայնումն . որպէս Եւ
 դիշէ վարդապետ փոխանակ տսելոյ զուխ
 տագրութն Վասակայ՝ թէ ուրացաւ զհա
 ւատս Քրիստոսի , տսէ .

« Քանզի մոռացօնք եղեն նմա զալուստ
 « Որդւոյն Բստութոյ , և ոչ յիշեաց զբա
 « րողութիւն սուրբ աւետարանին , և ոչ 'ի
 « սպառնալեացն զանդիտեաց , և ոչ յաւե
 « տիննմսիթարեցաւ . ուրացաւ զաւազանն ,
 « որ յղացաւն զնա , և ոչ յիշեաց զընկա
 « լուչ սուրբ Հոգին , որ ծնաւն զնա :
 « Բնարդեաց զմարմինն պատուական՝ ու
 « թով սրբեցաւն . և առ ոտն եհար զա
 « րիւնն կենդանի՝ որով և քաւեցաւն 'ի մե
 « ղաց . ջնջեաց զգիր որդեգրութեանն , և
 « իւրովք ձեռովք խորտակեաց զհաստա
 « տուն կնիք մատանւոյն . ել 'ի թուոյերանե
 « լեացն , և ապստամբեցոյց ընդ իւր զբա
 « զումս . ձեռն արկ կամակարութեամբ և
 « եմուտ յորդեգրութիւն դիւապաշտու
 « թեանն , և եղև աման չարին , և ելից
 « զնա սատանայ ամենայն խորամանկու
 « թեամբ , 'ի ձեռն էառ իբրև զվահան ,

« և աղաւ զնա իբրեւ զրահս, և եղև իբրեւ
« զինուոր կատարեալ կամաց նորա »:

Յօրինի դարձեալ և 'ի ձեռն աստի-
ճանաց, զոր օրինակ.

« Չկարիցես թափուր յընչից լինել, գէթ
« զայլոյ մի յափշտակիցես, չկարիցես սլա-
« հել, գոնեա 'ի փափկութիւնս մի հատա-
« նիցես զանձն, չկարիցես 'ի գետնի ննջել,
« զահոյս արծաթապատս մի առնիցես », .
Ուէէ :

« Թեղադիր լեր, աղաչեա, զամենայն հնա-
« րըս հնարեցիր, թերևս կարասցես զոմա-
« նըս ապրեցուցանել, և եթէ զոմանս ոչ,
« սակայն կէս մի, և եթէ կէս մի ոչ, սակայն
« զերիւր մասն մի, սակայն տասներորդ մի:
« Եւ եթէ ոչ այսպէս, գոնեա զմի ոք 'ի
« բազմաց: Եւ եթէ ոչ զմի ոք, սակայն
« զքո անձնդ ապրեցուցես 'ի տանջանաց », .
Սարգ:

« Ոչ միայն առաքեալք, այլ և ստասա-
« ւորք, այլ և ականատեսք Քանին, և ոչ
« միայն ականատեսք, այլ և սիրելիք, և
« բարեկամք, և որդիք, և ժառանգք, և
« ժառանգակիցք », . Ն.Ն. :

Հ. Որպէս յօրինի ընդ լայնութիւն իմաս-
տիւք.

Պ. Շարտարութիւն մեծ ճարտասա-
նին յայսմ իսկ է, ճոխաբանել առանց շատ

խօսութեան և ճամարտակութեան, և այս իսկ է տիրապէս ընդ լայնումն. և առ այս չիք վարժապետ վեհադոյն՝ քան զՍկեբե, րանին ճառից յաճախ ընթերցուած:

() Երինակք ինչ 'ի ճառից անտի պարզաբանեսցեն զպատասխանիս քան զամենայն բացատրութիւնս բանից: Քանզի զսուղ իմաստս զայս, զի ոչ ինչ իւրիք օրէն է մարդոյ մեծամտել, այսպէս ընդարձակէ.

« Արչափ ինչ բարութիւնս ծնանիցի մեզ
 « խոնարհութիւն. զինչ կամիցիս, ո՞րս
 « չունել, անցասումն լինել, մարդասիրութիւն,
 « մտադիւրութիւն. այս ամենայն
 « բարիք 'ի խոնարհութենէն են, և սոցին
 « հակառակք 'ի հպարտութենէ: Հարկ է
 « այնպիսւոյն թշնամանիչ լինել, հարկաւ
 « նոզ և բարկացող և դառն և անհամբոյր,
 « դազան մանաւանդ և ոչ մարդ: Աւժ
 « զին իցես, և յայն սակս մեծամտիցես.
 « Թէ այսպէս իցէ, և վասն այնորիկ աւ
 « ռաւել պարտիս խոնարհել: Օ՛ր չնչին
 « իրօք մեծամտիցես. քանզի և առիւծ
 « դազանագոյն քան զբեզ է, և վարազ
 « ուժգնագոյն, և դու իբրեւ զմթիւ մի ես
 « առ նոքօք. և աւազակք և զերեզմաւ
 « նակրկիտք, և 'ի վսեր եկեալքն, և ծաւ
 « ռայքն իսկ քո, և թերեւս որ կարին
 « իսկ անաղատք և չարաբարոյք իցեն, զօ

« րադոյն քան զքեզ իցեն : Այն զո-
« վութեանն ինչ արժանի իցեն . և չկայ-
« ցես ինչ ծանակ այնպիսի ինչ իրօք մե-
« ծամտել » :

« Այլ թերևս գեղեցիկ և բարենշան որ
« իցես . և այն աղջկանց նշանք են . բայց
« սակայն քան զսիրամարդ գեղեցիկ չիցես ,
« և ոչ այնպէս ծաղկալից համապայծառ
« թևս ունիցիս իբրև զայն թռչուն՝ որ
« վարսիւքն և գիսակօքն , որ խրճացեալ
« կարակնեալ բազմաճեմուկ տանովն յաղ-
« թէ քեզ գեղեցկութեամբ : Այա և փորն
« կարի իսկ գեղեցիկ է , և այլք ևս բա-
« զումք 'ի թռչնոց , ընդ որս թէ կամիցիս
« անցանել 'ի հանդիսի՝ ոչինչ ամենեւին
« տեսանիցես զանձն : Բազում անգամ և
« մատաղ մանկտի , և աղջկունք անփորձք
« յամուսնութենէ , և պոռնիկ կանայք , և
« արք կանացիք իդացեալք նազեցան այն-
« պիսի պարծանօք : Այլ արդ այն պար-
« ծանայ ինչ արժանի իցէ կամ մեծամտու-
« թեան :

« Այլ թերևս զի մեծատուն իցես , հար-
« տանայցես : Աւստի իցէ զոր ունիցիսն ,
« և կամ զինչ ունիցիս . ոսկի , արծաթ ,
« ականս պատուականս . այն և աւաղա-
« կաց և սպանողաց պարծանք են և ոս-
« կէհանաց , և որք 'ի քրէական մատաղ

« սըն խոնջիցին : Թերեւս զարդուք ինչ
 « և պաճուճանօք հպարտանայցես, զայն
 « և 'ի ձիսն է տեսանել, պարսիկք և զշա-
 « ռաւունսն նկարեն և պաճուճեն, այլ
 « 'ի մարդկան միջի 'ի բողանոցս և եթ վայե-
 « լեն այնպիսի պաճուճանք, ուր պատիրքն
 « և որոգայթքն են : Չամաչէս չթրջիս այն-
 « պիսի իրօք հպարտանալ, որովք և անա-
 « սունք հանգոյն քեզ լինիցին, և ծառայք
 « և սպանողք և կանայք և աւաղակք և
 « դերեզմանակրկիտք :
 « Այլ 'ի տունս ինչ գեղեցիկս պարծիցիս :
 « Բազում թռչունք ևս 'ի գեղեցիկ տունս
 « բնակեն, մանաւանդ ճայք ևս առաւել
 « պայծառադոյն քան զքո տունսն ունին
 « բնակութիւնս : Այլ թերեւս ձայնիւ ինչ
 « հպարտանայցես : Քան զփորն և զսո-
 « խակ և զասպուճակ չիցես ինչ ձայնիւ եր-
 « բէք քաղցր և հեշտական մրմնջել : Այլ
 « թերեւս պէսպէս արուեստիւք : Այլ ո՞վ որ
 « յայնմ զմեղուօք զճարտարակօք անցանի-
 « ցէ, որ դրօշող, որ նկարիչ, որ գեսնափոր
 « դտանիցի քան զնոսա իմաստուն, որ կա-
 « ռիցէ ճարտարութեան մեղուաց նմա-
 « նել : Այլ թերեւս բարակ ինչ հանգեր-
 « ձիւք, այնու սարդք իսկ անցանեն զան-
 « ցանեն զքե : Այլ թերեւս ոտիւք արա-
 « դութեամբ, և այնու ևս անասունք գլեն,

« մանաւանդ նապաստակք և այծեմունք և
 « այլ ևս անասունք՝ որ արագ իցեն ոտիւք :
 « Այլ թերևս ՚ի տար աշխարհ ինչ երթա-
 « լով, և այնու թռչունքն անցանեն զքե :
 « Մանաւանդ խորդք և ծիծառունքն՝ որ
 « դիւրաւ հարկանեն զտարաշխարհական
 « ճանապարհս . ոչ պաշար բառնան, և ոչ
 « զրաստու կարօտանան, այլ ընդ ամենայ-
 « նի բաւական են նոցա թեքն : Աովին և
 « նաւ և զրաստ ինչ և կառք և հողմք, և
 « ամենայն զինչ և իցէ, արագագոյնք են
 « քան զքեզ : Այլ թերևս քաջատեսու-
 « թեամբ ինչ հստարտանայցես, այլ ոչ ինչ
 « նման ես այծեման և արծուոյ : Թերևս
 « զի արագ լսիցես, այլ չիցես սուր ական-
 « ջօք քան զէշ : Այլ թերևս հոտ քաջ առ-
 « նուցուս, այլ չկարես անցանել զշամբ :
 « Այլ թերևս զի գործունեայ և համբե-
 « ըող իցես, այլ չես ձեռնհաս լինել անդա-
 « դար եբրե զմրջիւն : Այլ թերևս զի ոսկի
 « բազում յանձին ունիցիս . այլ ոչ որպէս
 « զհնդիկ մրջիւնն :
 « Իսկ առողջութեամբ յոյժ իսկ առաւել
 « են քան զմեզ անասունք, և անհագու-
 « թեամբ ինչ չերկնչին յաղքատութենէ,
 « չկասկածեն ՚ի կարօտութենէ : Հայե-
 « ցարուք, ասէ, ՚ի թռչունս երկնից, զի ոչ
 « սերմանեն, և ոչ հնձեն, և ոչ ժողովն

« յըշտեմարանս ։ Թէ այսպէս իցեն , քան
 « զմեզ՝ զանասունս լաւագոյն արար Աս-
 « տուած ։ Տեսանեմ , որչափ ինչ փնաս իցէ
 « չքններն , տեսանեմ , որչափ ինչ շնորհէ
 « մեզ իրացն քննութիւն , որ քան զամե-
 « նայն մարդիկ առաւել մեծամտէր , գտաւ
 « և քան զանասունս ևս խոնարհագոյն .
 « այլ խնայեսցուք 'ի նա , և չնմանեսցուք
 « նմա ։ Սի , զի քան զքնութիւնս առաւել
 « մեծամտեաց , իջուցանեմք զնա յանաս-
 « նոց աշտիճան , այլ կանգնեսցուք զնա
 « անտի , ոչ վասն նորա , այլ վասն Հասա-
 « րակաց պատուոյ՝ զի նա արժանի էր այն
 « պիսի ինչ կրելոյ » ։

Աոյն ինքն դարձեալ զսուղ իմաստս
 զայս , Հայեցեալ 'ի կապանս Պօղոսի՝ զա-
 մենայն վիշտս ըստ նմին օրինակի յանձն
 առցուք , ընդարձակէ այսպէս ։

« Եւ արդ մի տրամեսցուք ընդ նեղու-
 « թիւնս ինչ , որ վասն Քրիստոսի իցեն , այլ
 « յուշ լիցին մեզ և կապանքն Պօղոսի , և
 « նոյն եղիցի մեզ յորդորիչ ։ Եթէ խրատի-
 « ցես զովմանս աղքատանալ վասն քրիստո-
 « սի , յուշ արասցիր նոցա զկապանսն Պօ-
 « ղոսի , և զանձն և զնոսա եղիկելիս Համա-
 « րեսցիր , եթէ զմարմինս ևս 'ի կապանս
 « արկ վասն նորա , դու և ոչ կերակրելով
 « զքաղցեալս լինիս Հաղորդ ուղղութեան

« ցրն : Յուշ արա զկապանսն Պօղոսի,
 « թէ չկրեցեր ինչ այնպիսի չարչարանս, և
 « չցանկանայցես այնուհետև ընկերին :
 « Յիշեա զկապանսն Պօղոսի, և տեսջիր
 « զի անպատեհութիւն է՝ նմա այնչափ 'ի
 « վիշտս կալ, և քեզ այդչափ փափկանալ :
 « Յանկանայցես զրդութեան, զմտաւ ած-
 « ջիր զբանսն Պօղոսի, զի նորին աշա-
 « կերտ ես և նորին զինուորակից, զիւրդ
 « 'ի դէպ իցէ զզինուորակիցն 'ի կապանս
 « տեսանել և զանձն 'ի զրդութեան : Աե-
 « ղութիւն ինչ 'ի վերայ հասանիցէ, և
 « կարծիցես եթէ թողու 'ի ձեռաց, առա-
 « ջի աչացդ նկարեա զկապանսն Պօղոսի,
 « և տեսանեցես՝ թէ 'ի նեղութեան լինել՝
 « չէ 'ի ձեռաց թողոյ նշանակ : Աւյորժամ
 « 'ի միտ անկանիցի կերպաս հանդերձ
 « զգենուլ, յիշեսջիր զկապանսն Պօղոսի,
 « և քան զկապերտսն ապահարից անար-
 « զագոյն ևս թուեսցին քեզ, և կամ որ
 « ընդ այլ դայռ ինչ թօթափեալ իցեն : Աա-
 « միցիս ոսկի զարդս կրել յանձին, զմտաւ
 « ածջիր զկապանսն Պօղոսի, և քան զչու-
 « ան ինչ հին չթուիցի քեզ լաւագոյն : Աա-
 « միցիս ծամս գործել և գեղեցիկ երևել,
 « նկարեսջիր զերկաթն Պօղոսի 'ի բան-
 « տին, և խանդաղատեսցին միաք քո յայն
 « գեղ, և զքո սլճնանսն զարշելի համա-

« րեսջիր, և դառնապէս հաշիցես հառա,
« չիցես նորա կապանացն » :

Հ. Ասա ինձ արդ համառօտիւ որ ինչ
յօրինակաց աստի պարտ իցէ 'ի միտ առ
նուլ.

Պ. Ասա զայն իսկ, զի թէպէտ և զսուղ
ինչ իմաստ օրէն է ընդարձակել, մանա-
ւանդ թէ ճարտարութիւն իսկ է, այլ զգու-
շալի է յոյժ՝ չյաւելլուլ յայն դուզնաքեայ
և չնչին հանդամանս, և մի այնպիսի ինչ՝
որ չյաճախիցէ զզօրութիւն բանին:

Աւ երկրորդ զի զամենայն ազգս ազգս
ձեռոց, զորոց յառաջագոյն ասացաք, մարթ
է 'ի կիր արկանել յընդւայնումն:

ԴԱՍ Ի.

Պարբերութիւն. — Արտասանութիւն:

Հ. Օձինչ է պարբերութիւն.

Պ. Պարբերութիւն է բան լրացեալ, զոր
քերականն վերջակիտիւ ուսուցանէ ա-
ւարտել:

Մեծագոյն մասունք նորա կոչին ան-
դամք, որ միջակիտիւ տրոհին, և փոքրա-
գոյնք կոչին հատաձք, որ ստորակիտիւ բա-
ժանին. զոր օրինակ.

« Աչ ոք յուղի անկեալ, և բառնայ ինչ ընդ

« իւր յաւելորդացն, այլ պարտ և պատշաճ
« է պնդակազմ լինել, զի կարող լինիցի
« ընթանալ » :

Եւ դարձեալ. « Օ՛ի թէ զվարս առաջ
« նորդացն պարտէաք ինչ քննել, ապա և
« զձեռնադրութիւնն մեր պարտէաք տալ,
« և ամենայն ինչ վեր 'ի վայր կործանէր,
« ոտքն 'ի վեր և գլուխն 'ի վայր » . Ո՞ւրիշ :

Հ. Բարեւոք պարբերութեան քանի՞ ան-
դամք պարտին լինել.

Պ. Այնուազ քան զերկուս, և ոչ աւելի
քան զչորս. այլ ըստ պատշաճի իմաստիցն
մարթ է և բազմանդամ ևս յօրինել պար-
բերութիւնս, մանաւանդ 'ի պերճ ասա-
ցուածս, և միանդամ ևս 'ի վճիռ ասա-
ցուածս :

(Օրինակ առաջնոյն յԱսկեբերանէ.

« Յորժամ հաւ զառաջինն խօսիցի, ոչ
« որպէս աստ 'ի տունս՝ խորդան ծառայք,
« դուրք փակեալք, և ամենեքին նման մե-
« ռելոյ կան ծանրաքունք, և պահայոյգքն
« միայն զզանդակսն զանչեցուցանեն. չիք
« անդ այսպիսի ինչ, այլ վաղվաղակի ամե-
« նեքին միանդամայն երկիւղիւ զքունն թօ-
« թափեալ, յառնեն կանառ հասարակ. յոր-
« ժամ զլիսաւորն ազդկամ ոտամբ կամ ձայ-
« նիւ առնիցէ, 'ի զգաստական պարսն յօ-
« ըրնեալք, դունդ առ դունդ կացուցեալք,

« ամենեքեան առ հասարակ զձեռս յերկինս
« համբարձեալ, զնուիրական օրհնութիւն
« սըն երգեն միահամուռ » .

Օրինակ երկրորդին յաճախ ուրեք դտա-
նի 'ի զիրս Առակաց .

« Ակիզըն իմաստութեան երկիւղ տեառն :
« Օ իմաստութիւն և զխրատ ամպարիշտք
« անդոսնեն : . . Արդի իմաստուն ուրախ
« առնէ զհայր . որդի անմիտ տրտմութիւն
« է մօր » :

Հ . Առ ինչ տրոհմունքս այսոքիկ պար-
բերութեան իցեն կարեորք .

Պ . Այս առ 'ի պարզ իմացուած ճա-
ռին, և երկրորդ առ 'ի բարւոք արտասա-
նութիւն՝ որ յոյժ կարեորն է ճարտասա-
նին : Դեմոսթենեայ երկցս հարցեալ, թէ
զինչ կարեորագոյն իցէ ճարտարախօսի,
զնոյն երեքկնեաց պատասխանի՝ թէ Ար-
տասանութիւն :

Եւ արդ քանզի մի 'ի կարեորաց բար-
ւոք արտասանութեան է ուրեք ուրեք
հանդիստ կամ դադարումն առնել ձայնի,
նմին իրի և բարւոք տրոհմունք պարբե-
րութեանց օգնեն առ այս :

Հ . Համառօտեա ինձ զօրէնս բարւոք
արտասանութեան .

Պ . Այս քան զամենայն պարտ է ճար-
տարախօսին կրթել զլեզու իւր 'ի յստակ

արտաբերութիւն, զամենայն զվանկս և զտառս քաջ առողջանելով:

Արրորդ՝ ելեւջ առնել ձայնին ըստ ոլորակաց և ըստ իմաստից ճառին, և մի նմանաձայն զհարցականն և զարդելական կամ զսաստ և զաղերս արտասանել, որ զի անկենդան կացուցանէ զճառն, և նիրհեցուցանէ զլսելիս:

Արրորդ՝ հանդարտութեամբ և ծանր արտասանել՝ ըստ պատշաճի անդամոց և հատուածոց պարբերութեան զհանդիստսն առնելով, և մի շտապել տղայօրէն և պարտասեցուցանել զլսելիս:

Չորրորդ՝ մի մուծանել եղանակ յարտասանութիւնն՝ իբր նուազելով զճառն, որպէս ոչ սակաւք առնեն, որ տաղաւալի է և օտար ՚ի բնականէն:

Հինգերորդ՝ մի բարձրագոչ ճառատել, այլ մանաւանդ ՚ի սկզբան մեղմ և դաշն ձայնիւ յառաջաբանել՝ եթէ ոչ յանկարծական ինչ իմաստիւք սկսանիցի ճառն, և ապա տակաւ ըստ պատշաճի սաստկացուցանել զբարբառ:

Ըս այս ամենայն օգնէ մեծապէս ընթեռնուլ ՚ի ձայն զճառս Ասկեբերանին, և մանաւանդ ուսանել յորդորակս ինչ յայնցանէ ՚ի բերան, և արտասանել զայնոսիկ առ ՚ի կրթութիւն:

ԴԱՍ ԻԱ

Հարժուածք:

Հ. Համառօտեցիր ինձ և զկանոնս շարժուածոց, որ զոյդ ընդ քաջ արտասանութեան կարևոր են.

Պ. Հարժուածոց պարտ է յարմարել ընդ ձայն և ընդ կիրս արտասանողին, և է սա լեզու համբ, այլ ճարտարախօս, և բազում այն է՝ զի հզօրագոյն քան զբարբառ իսկ:

Երևելագոյն յանդամս է զլուխ, և զայն պարտ է ուղիղ ունել, և ըստ իմաստից ճառին շարժել ընդ ձեռս: Օրորիչնակ 'ի մերժելն ինչ կամ հրաժարել յիմեքէ կամ 'ի դարչել, պարտ է 'ի ձգել զձեռս ընդդէմ՝ դարձուցանել զլուխն 'ի բաց: Չիք 'ի կրից՝ զոր ոչ 'ի դէմս և յաչս մարթ իցէ արտասանողին յանդիման երևեցուցանել. նմին իրի պարտ է նմա ըստ իմաստից փոփոխել զայնոսիկ, մերթ սպառնական և մերթ աղերսական, մերթ տխուր և մերթ զուարթ, մերթ խրոխտ և մերթ ցածուն երևեալ:

Բայց թէպէտև յաչս և 'ի դէմս տալուորագոյն երևիցին կիրք հոգւոյ, այլ ճար-

տար ևս են ձեռք 'ի բացատրել զիմաստս։
Անջկատակացն 'ի թատերս նախնեաց
խաղք, որք զտեսողս շարժէին յարտասուս,
բաւականք են 'ի ցուցանել զճարտար-
խօսութիւն ձեռաց։

Արդ 'ի շարժուածս ձեռաց՝ զաջ ձեռն
'ի ձախմէ յաջ տանելի է, սկսեալ 'ի հան-
դիպոյ կրծոց։ Օճատունս ձեռաց պարտ
է արձակ և 'ի բաց ունել, և զբազուկն
պարզեալ, մի՛ զարմուկն 'ի վեր քան զուս
ամբառնալ, և մի՛ հաւասար բարձրութեան
ուսոց, մեկուսի յանձնէ ունել զայն, և
գրեթէ միշտ նովաւ սկսանել զշար-
ժուածս։

Ըստ այսմ և զահեակ ձեռն յաջմէ 'ի
ձախ կոյս ածելի է, և ոչ երբէք զձախն
միայնակ շարժել, այլ միշտ աջակից։

Պարտ է ընդ աւարտ պարբերութեանց
աւարտել զշարժմունս ձեռաց, և ապա
թողուլ անկանել բնականապէս 'ի վերայ
ամբիոնին՝ եթէ յամբիոնի ոք բանախօսէ,
և մի՛ երբէք 'ի ներքս կամ արտաքս արկա-
նել զձեռն։ Իսկ եթէ յոտին կացեալ բա-
նախօսիցէ ոք, պարտ է յաւարտ պարբե-
րութեանց թողուլ երկուստեք զձեռս 'ի
կախ, իսկ եթէ բազմեալ յաթոռ, արկա-
նել զձեռս 'ի վերայ ծնդաց։

Բազում ազգի ազգի ձեք են շարժուա-

ծոց, զորս սովորութեամբ և կրթութեամբ մարթ է ուսանել:

Առ 'ի ցուցանել զբարձրութիւն, պարտ է դարձուցանել փոքր մի զգլուխ առ 'ի կողմն, և ամբառնալ զաչս 'ի վեր՝ առանց ամբառնալոյ զգլուխն, և զերկոսին զձեռս միանգամայն 'ի միւս կողմն առ 'ի ստոր մեկուսի յանձնէ երկայնել, զերեսս ձեռաց դարձուցեալ առ ունկնդիրս:

Իսկ ընդ հակառակն առ 'ի ցուցանել զխորութիւն, պարտ է խոնարհեցուցանել աստի զաչս յերկիր, և անտի ամբառնալ զձեռս 'ի վեր՝ զարտաքոյս նոցա ցուցանելով ունկնդրաց:

Առ 'ի ցուցանել զտարածութիւն, պարտ է զերկոսին զձեռս 'ի հանդիպոյ կրծոց յաջ և յահեակ ածել շուրջանակի զոյգ ընդ աչս:

Առ 'ի ցուցանել զերկայնութիւն, պարտ է զերկոսին զբազուկս միանգամայն 'ի մի կոյս երկայնել՝ ուղղակի զձեռս ընդ արմկունս ունելով, և զափ 'ի խոնարհ:

Իստ այսմ օրինակի պարտ է և զայլ ձևս գիտել և ուսանել 'ի քաջակիրթ և 'ի բարեձև բնաւորելոց անձանց. և զայն ևս գիտել, զի ոչ ամենայն շարժմունք և ձևք ամենեցուն 'ի ճահ գան: Աւ դարձեալ մի անգէն 'ի սկզբան ճառին սկսանել և զշար-

ժողովածս, այլ ստակաւ. և միշտ իսկ հանդարտութեամբ առնել զշարժմունս:

Այլ կարևորագոյն և ընդհանուր կանոն և ձայնի և շարժուածոց այն է՝ բնականին հետեւել, յորում է կատարումն այրուեստին. զի սլարտ է սմա ըստ օրինակի նկարչաց զեղեցկացուցանել զբնականն, այլ մի երբէք օտարանալ ՚ի բնութենէ:

ԴԱՍ ԻԲ.

ՈՃ ՎԵԿԻՄ:

Հ. Օլինչ է ոճն.

Պ. Կերպարան բանից ըստ իմաստից ճառին յարմարեալ: Արդ թէպէտ և բազում ազգի կերպարանք բանից են, ոչ միայն ըստ զանազանութեան շարադրածոց՝ այլ և ըստ հանդամանաց բարուց շարադրողացն զանազանեալ, այլ հսկողորք առ հեշտի ուսանողաց երիս ազգս ոճոյ զլիաւորս զանազանեն, վեմ, պարզ և բարեխառն:

Հ. Ո՞ր է վեմն.

Պ. Զորում ճարտարախօսն ՚ի կիրարկանէ ազնուագոյն մտածութիւնս, պերճագոյն ասացուածս, քաջայանդուզն ձեւ, և սաստկագոյն յոյզս կրից:

Այսպէս իմաստունն նկարագրէ զԱհա

րոն, յորժամ եկաց նա ընդ մէջ մեռելոց
և կենդանեաց՝ զիջուցանել զքասուժմն տեա-
որն 'ի կատորել նորա զժողովուրդն.

« Փութացեալ այրն անարատ, մատեալ
« յառաջ 'ի կոիւ իւրով պաշտաման զի-
« նուն, աղօթիւք և խնկօք ուղերձեալ զքա-
« ւութիւնն. եկաց ընդդէմ բարկութեանն,
« և արար վախճան հարուածոցն, յայտ ա-
« րարեալ թէ քո ծառայ է: Յաղթեաց բա-
« զումամբոխի, ոչ զօրութեամբ մարմնոյ,
« և ոչ զինուց ազգեցութեամբ, այլ բանիւ
« զտանջիչն հնազանդեաց: Օ՛ երդմունս և
« զգաշինս հարցն յիշատակեալ, զշեղջա-
« շեղջ գիականցն անկելոց առ միմեանս,
« կացեալ 'ի մէջ, դադարեցոյց զբարկու-
« թիւն. եհերձ ճանապարհ ընդ մէջ կեն-
« դանեաց և մեռելոց: Քանզի 'ի պճղնա-
« ւոր հանդերձին էր ամենայն զարդն, և
« փառք հարցն 'ի չորեքկարգեան ականսն
« քանդակեալս, և մեծութիւն քո թագ 'ի
« զլուխ նորա: Յայնց խորշեցաւ սատա-
« կիչն, և 'ի նոցունց զարհուրեցաւ »:

Այսպէս և յորժամ նկարագրէ զպաշտ-
պանել Աստուծոյ զարդարս.

« Բայց արդարք յաւիտեան կեցցեն, և 'ի
« տեառնէ վարձք նոցա, և խնամք նոցա
« 'ի Բարձրելոյն: Օ՛ ի աջով իւրով հովանի
« լիցի նոցա, և բազկաւ իւրով վերակա-

« ցու լիցի նոցա : Ապէ սպառազինութիւն
 « զնախանձ իւր, և վառեսցէ զարարածս
 « առ 'ի խնդրելոյ զվրէժս 'ի թշնամեաց :
 « Օգեցցի զրահս զարդարութիւն, և դի-
 « ցէ սաղաւարտ զգատաստանն անաչառ :
 « Ապէ վահան զսրբութիւն անվկանդ, և
 « սրեսցէ զհատու բարկութիւնն 'ի սուսեր,
 « և պատերազմեսցի խառն ընդ նմա և
 « և աշխարհս առ անդգամս : Գնասցեն
 « նետք կորովիք փայլատականց, և իբրե 'ի
 « լայնալիճ աղեղանէ յամպոցն ոստիցեն
 « 'ի նպատակս, և 'ի քարընկէց բարկու-
 « թենէ թափեսցի լիով կարկուտ : Օայ-
 « րազնեսցի 'ի վերայ նոցա ջուր ծովու, և
 « զետք ողողեսցեն անխնայ : Ի գիմի հարցի
 « նոցա հողմն բռնութեան, և իբրե զմրրիկ
 « հոսեսցէ զնոսա : Աւերեսցէ զամենայն
 « երկիր անօրէնութիւն, և խարդախութիւն
 « կործանեսցէ զաթոռս բռնաւորաց » :

Այսպէս և Յորայն ստորագրութիւն
 երիվարին .

« Արոտայ 'ի տաշտի և դափր հատանէ .
 « ելանէ 'ի դաշտղօրութեամբ, 'ի պատահել
 « նետից՝ արհամարհէ, և ոչ դարձցի յեր-
 « կաթոյ : Ի վերայ նորա շողան աղեղն և
 « սուսեր, և շարժին վահանի և նիզակի .
 « և բարկութեամբ ապականէ զերկիր : Աւ-
 « ոչ հաւատայ մինչև փող հարկանիցի, և

« իբրեւ փող հարկանի, նա վաճ վաճ կար-
 « դայ. 'ի հեռաստանէ առնու զհոտ պա-
 « տերազմի, վազս առնելով և փռնելով » :

Ըստ սմին օրինակի և Ասայի զսատա-
 կումն թագաւորին բաբելացւոց նկարագրէ,
 « Աւ եղիցի յաւուր յայնմիկ հանդուսցէ
 « զքեզ տէր 'ի ցաւոց և 'ի տրտմութենէ
 « քումմէ և 'ի ծառայութենէ խստութեան՝
 « զոր ծառայեցեր նոցա : Աւ առցես զողոս
 « զայս 'ի վերայ թագաւորին բաբելացւոց,
 « և ասասցես յաւուր յայնմիկ. զիարդ դա-
 « դարեալ կայպա հանջողն, հանգեաւ տազ-
 « նապողն, զի խորտակեաց տէր զլուծ
 « մեղաւորացն, զլուծ իշխանաց : . . Հան-
 « գեաւ յուսով երկիր ամենայն, և դռչէ ու-
 « րախութեամբ . և փայտքն Վիբանանու
 « ոտն հար եղեն քեզ, և մայրքն Վիբանանու
 « ասեն, թէ յորմէ հեաէ դու դադարեցեր, ոչ
 « ելին 'ի մեզ փայտա հարք : Վժոխք 'ի ներ-
 « քուստ դառնացան 'ի պատահելն քեզ .
 « կանգնեցան միանգամայն հսկայքն ամե-
 « նայն՝ որ լեալ էին իշխանք երկրի. որ
 « յարուցին յաթոռոց իւրեանց զամենայն
 « թագաւորս ազգաց : Ամենեքեան պա-
 « տասխանի տացեն քեզ և ասասցեն, և
 « դու իբրեւ զմեզ ըմբռնեցար, և ընդ մեզ
 « համարեցար. իջին 'ի դժոխս փառք քո
 « և բազում ուրախութիւնն քո » :

ԴԱՍ ԻԳ .

ՈՃ՝ պարզ, և բարեխառն :

Հ. Ո՞ր է պարզ ոճն .

Պ. Յորում ճարտարախօսն դիւրիմաց
բանիւք և ընտիր ասացուածովք զարգս
բնականս 'ի կիր առնու, զոր Ուրատիոս
ինքնազարդ կոչէ զոճն զայն . որպէս բա-
զում ուրեք 'ի պատմութեանն Նդիշէի և
մանաւանդ 'ի յառաջաբանսն է տեսանել .
զոր օրինակ .

« Թէպէտ և ոչ իցեմք բաւական ասել զա-
« մենայն չարիսն՝ որ անցին անդէն 'ի կա-
« բաւանին ընդ դունդն Հայոց, ստկայն
« և ոչ լուել կամիմք ծածկելով զվիշտս
« նեղութեանն . այլ ասասցուք փոքր 'ի
« շատէ, զի ձայնակիցք լիցուք այնոցիկ՝
« որք դառնապէս զմեզ ողբային : Օյի և
« դու իբրեւ լուիցես, ոչ սակաւ արտասուս
« հեղուցուս 'ի վերայ ազգին թշուառու-
« թեան » :

« Մինչև ցայսվայր ոչ ինչ կարի զանդի-
« տէի պատմել զհարուածս ազգիս մերոյ,
« որ յարտաքին թշնամեացն ճշմարտու-
« թեան չարաչար յարեան 'ի վերայ մեր .
« որք սակաւագոյնք հարին զմեզ, և յոր-

« վագոյնք հարեալ գտան 'ի մէնջ, քանզի
 « դեռ ևս միաբանք և հաւատարբ էաք:
 « թէպէտ և ոմանք 'ի ծածուկ ունէին
 « զերկամութիւն նենդութեանն, սակայն
 « յաչսարտաքնոցն ահաւոր երևէր միաբա-
 « նութիւնն: . . Արդ յայսմհետէ և անդր,
 « ուր սպրդեալ անկանի երկպառակու-
 « թիւն 'ի ներքս, ընդ քակել միաբանու-
 « թեանն՝ և երկնաւոր առաքինութիւնն
 « հեռանայ, և անձնընտիրք լինելով, յոյժ
 « բազմանայ լալումն ողբոյս »:

« Սեծ է սէրն Աստուծոյ. քան զամենայն
 « մեծութիւն երկրաւոր, և այնպէս աներ-
 « կիւղս առնէ զմարդիկ, իբրև զանմար-
 « մին զօրս հրեշտակաց, որպէս անդստին
 « 'ի սկզբանէ է տեսանել զբազումս բա-
 « զում անգամ 'ի բազում տեղիս: Սար-
 « դիկ՝ որ սիրովն Աստուծոյ իբրև զինու-
 « վառեալք էին, ոչ ինչ խնայեցին զան-
 « զիտելով իբրև զանարի՝ գոլով վատասիրտք
 « կամ 'ի մահ անձանց, կամ յափշտակու-
 « թիւն ընչից, կամ 'ի խողիսողումն սիրելեաց,
 « կամ 'ի գերութիւն ընտանեաց, ելանել
 « 'ի հայրենի երկրէն և անկանել 'ի ստոր-
 « կութիւն յօտարութեան, առ ոչինչ համա-
 « րեցան զայս ամենայն անցս չարչարանաց,
 « այլ միայն միաբան կալ ընդ Աստուծոյ, զի
 « 'ի նմանէ միայն մի գերի ելցեն »:

Հանգոյն իմն ոճով և Շնորհալին բա-
 զումուրեք 'ի թուղթսն վարի . զոր օրինակ
 « Օլարթեաք որպէս 'ի քնոյ զուարթա-
 « րարս բանիւք՝ որ 'ի սուրբ թագաւո-
 « րութենէդ . որով պատառեցաւ քուրձ
 « սոյոյ առ 'ի մէնջ, և զգեցաք զուրախու-
 « թիւն ըստ գոհաբանութեան սուրբ մար-
 « զարէին՝ որ յաղագս Մատուծոյ : Քանզի
 « ծանոյց մեզ զօրութիւն բանիս, ոչ միայն
 « անուանակցութեան և աթոռակալու-
 « թեան՝ այլ և զործակցութեան ճշմար-
 « տին էմմանուէլի արժանաւորել ձեզ ,
 « այնմ՝ որ հարիւրոցն ոչխարաց և դրա-
 « մոցն տասանց էջ 'ի խնդիր նուազու-
 « թեանցն լրման : . . Քանզի զցանկ օրի-
 « նացն՝ զոր խրամատեաց թշնամին, և
 « զուռնն հաւատոյ՝ զոր քանդեաց կինճն
 « վայրենի 'ի ճշմարիտ որթոյն, փութալ
 « խրամակարկատ լինել, և առ նոյն պա-
 « տուաստել վերստին, և այսմ բարւոյ գոր-
 « ծակից լինել զմերս տկարութիւն հրա-
 « մայեալ էք եղբօրն իմոյ առաքել 'ի սուրբ
 « թագաւորութենէդ » :

Հ. Որ է բարեխառն ոճն .

Պ. Որ ոչ զպարզին ունի փափկութիւն, և
 ոչ զվսեմին շանթիչ զօրութիւն, այլ հաղոր-
 դի երկաքանչիւրոցն . որպիսիք են բազմա-
 գոյնք 'ի ճառից Ասկեբերանին, զոր օրինակ .

« Աղէ ասա, 'ի պէտս բնակութեան սիւնքն
 « բազումք և խոյակքն աղաւեղազէսք, և
 « ազղի ազղի դիմակք պատկերացն, և
 « ոսկի խառնեալ ընդ նկարս որմոյն, և այլ
 « ևս համապայծառ գունակք գունակք
 « երանգոցն, և ազղի ազղի դեղքն ընդ մի
 « մեանս 'ի ճամուկսն մտեալ, զինչ օգուտ
 « իցէ, այլ հպարտութեան և պարծանաց և
 « յօրանալոյ պատճառք են և աւելորդ ան
 « մտութեան: Ամենայն ուրեք կարեւորաց
 « պէտք են՝ որով կարօտ իցեմք, և զպէտ
 « սըն վճարիցեմք: Տեսանե՞ս, զի փաս է և
 « ոչ օգուտ, և աւելորդ և անշահ. զի թէ
 « աւելի պէտս ինչ չտայցէ, և ոչ վայել
 « չութիւն երեսաց: Քանզի յորժամ ժա
 « մանակ 'ի վերայ անցանիցէ, յազի ակն,
 « և չթուի ինչ վայելուչ, և յայտ է թէ չէ
 « ինչ, բայց փաս միայն. այլ չտայ զայն
 « իմանալ սնապարծութիւնն: Պօղոս և
 « զոր շահն կարծէր, զայն փաս համարէր
 « վասն Քրիստոսի: Ա'ինչև ցերբ ընդ երկիր
 « բեեռիմք, մինչև ցերբ չնայիցիմք ընդ
 « երկինս: Չտեսանիցէք զծերացեալսն,
 « զիարդ և ոչ զմիոյ ինչ զախորժելոցն յի
 « շեն. չտեսանիցէք զվախճանեալսն, զո
 « մանս 'ի ծերութեան զոմանս 'ի մանկու
 « թեան. չտեսանիցէք զբազումս իսկ
 « կենդանւոյն զրկեալս յընչիցն, զի այն

« չափ ծնդիցիմք ընդ չկայսս և չմնալիս ,
 « ընդէր այդչափ կապեալ իցեմք ընդ մնա-
 « սակարսս . մինչև ցերբ ոչ հարկանիցեմք
 « բուռն զկայիցն և զմնացելոց » :

Սովին ոճով և Նշդիշէ վարդապետ նկա-
 րադրէ զերանելի կանայս սուրբ նախա-
 րարացն նահատակելոց .

« Բազում ձմերաց հալեցան սառնամանիք ,
 « եհաս դարուն , և եկին նորեկ ծիծուռնք .
 « տեսին և խնդացին կենցաղասէր մար-
 « զիկ , և նոքա ոչ երբէք կարացին տեսա-
 « նել զանձկալիսն իւրեանց : Սաղիկք
 « դարնանայինք յիշատակեցին զպսակա-
 « սէր ամուսինս նոցա , և աչք իւրեանց
 « կարօտացան տեսանել զցանկալի գեղ
 « երեսաց նոցա : Սպառեցան բարակք որ-
 « սականք , և խցեալ կուրացան արշաւանք
 « որսորդաց : Բնագրօք յիշատակեցան նո-
 « քա , և ոչ մի տօնք տարեկանաց ոչ ա-
 « ծին զնոսա 'ի հեռաստանէ : Ի ճաշա-
 « տեղս նոցա հայեցան , և արտասուե-
 « ցին . և յամենայն ատեանս յիշեցին զա-
 « նուանս նոցա : Բազում արձանք կանդ-
 « նեալ էին յանուն նոցա , և անուանք
 « իւրաքանչիւր նշանակեալ 'ի նոսա : Նշ-
 « իբրեւ այնպէս յամենայն կողմանց ալէ-
 « կոծ լինէին միտք նոցա , ոչ ինչ կասեալ
 « թուլացան յերկնաւոր առաքինութենէն :

« Արտաքնոցն երևէին իբրև այրիք սղա-
 « ւորք և չարչարեալք, և յողիս իւրեանց
 « զարդարեալք և մխիթարեալք երկնաւոր
 « սիրովն: Աչ ևս սովորեցին հարցանել
 « զեկեալ ոք ՚ի հեռաստանէ, եթէ երբ լի-
 « նիցի մեզ տեսանել զսիրելիսն մեր. այլ
 « այն էին իղձք աղօթից նոցա առ Աս-
 « տուած, եթէ որպէս սկսանն քաջու-
 « թեամբ՝ ՚ի նմին կատարեսցին լի երկնա-
 « ւոր սիրովն »:

Դարձեալ նոյն ինքն ՚ի յառաջաբան
 երկրորդ գրոցն.

« Արոց ողիքն թուլացեալ են յերկնաւոր
 « առաքինութենէն, յոյժ ընդ ահիւ ան-
 « կեալ է բնութիւն մարմնոյ. յամենայն
 « հողմոյ շարժի, յամենայն բանէ խռովի, և
 « յամենայն իրաց դողայ. երազագէտ է
 « այնպիսին ՚ի կեանս իւրում, և յանդիւտ
 « կորուստն յուղարկի ՚ի մահուան իւրում:
 « Որպէս և ասաց ոմն ՚ի հնումն. Մահ
 « ոչ իմացեալ՝ մահ է, մահ իմացեալ՝ ան-
 « մահութիւն է. որ զմահ ոչ գիտէ, եր-
 « կընչի ՚ի մահուանէ. իսկ որ գիտէ զմահ,
 « ոչ երկնչի ՚ի մահուանէ. և այս ամե-
 « նայն չարիք մտանեն ՚ի միտս մարդոյ յան-
 « ուսումնութենէ: Այոյր զրկի ՚ի ճառա-
 « դայթից արեգական, և տղիսութիւն զրկի
 « ՚ի կատարեալ կենաց. լաւ է կոյր աչօք

« քան կոյր մտօք, որպէս մեծ է հոգի քան
« զմարմին, այսպէս մեծ է տեսաւորու-
« թիւն մտաց քան զմարմնոց » :

ԴԱՍ ԻԴ.

Ընտրութիւնք ոճոյ :

Հ. Ո՞ր յերից աստի կերպարանաց բա-
նի ընտրելագոյն իցէ.

Պ. Արեքեան իսկ գովելիք են, այլ վսեմն
դերագոյն քան զայլս, և պարտ է ճար-
տասանին ըստ իմանտից ճառին զերե-
սեան ևս՝ ի կիր արկանելքանդի պարառու-
թեամբ երեցունցս այսոցիկ յարդարի ճար-
տարախօս կատարեալ :

Այլ դժուարին է յոյժ այսոցիկ յումեք
՝ ի միասին պատահել, և յոյժ զիւրին երե-
քումքն իսկ զեղծանել, զպարզութիւն փո-
խեալ ՝ ի գծծութիւն, զզարդ ՝ ի սչրանս
և յարուեստակութիւն, և զվսեմութիւն
՝ ի ճոռոմ ճամարտակութիւն :

Հ. Բովանդակեա ինձ սր ինչ այլ ևս
զիտելիք իցեն զոճոյ.

Պ. Բաց յերից ճարտասանական կեր-
պարանաց ասացուածոյ, են և ուսումնա-
կանն, և բնիկ պատմականն, և լակոնա-
կան՝ որ յարձանագիրս և այլ ուրեք ուրեք

վարի: Սորա օտար յամենայն զարդուց՝
զկարեւորն ևեթ բացատրեն:

(Օրինակ ուսումնականին յաճախ ուրեք
գտանի 'ի զիրս Ազնկայ, զոր օրինակ,

« Յորժամ անիւ շրջանակիցի, և մըջին

« մի 'ի խեցին գնայցէ յարեմտից կողմա-

« նէ ընդ արեւելս, վասն անուին արադա-

« գոյն ընդ արեմտից կողմն շրջելոյ թուի՝

« թէ մըջինն յարեւելից յարեմուտս կոյս

« ընթանայցէ, որ ոչ յարեւելից յարեմու-

« տըս կողմն գնայցէ, այլ յարեմտից յարե-

« ւելս, և անին ստէպ շրջելովն այնպէս

« երեւցուցանէ »:

« Աւ օդ ընդ ջուրս և ընդ երկիր խառն է,

« և զի ընդ ջուրս օդ խառն է, 'ի զեռ-

« նոցն յայտ է՝ որ 'ի ջուրս զօդոյն կեն-

« դանութիւնն ծծեն: Աւ զի ընդ երկիր

« նոյն օդ խառն է, յորժամ անձրեւ լեալ

« իցէ, և արեւ տայցէ, 'ի գոլորշոյն՝ որ 'ի

« սրտէ երկրին 'ի վեր ցոլանայ՝ յայտ յան-

« դիման երեւի: Աւ զի ընդ օդս հուր

« խառն է, 'ի փայլատականցն՝ որ 'ի շփե-

« լոյ ընդ միմեանս հողմոյն և ամպոց ար-

« ձակին՝ յայտ յանդիման ցուցանին: Աւ

« դարձեալ, թէ յապակի սպիտակ ջուր

« արկեալ՝ յարեւու ունիցիս, լուսաւորու-

« թեան արեւուն մտեալ ընդ սպիտակու-

« թիւն ապակւոյն, և ընդ յստակութիւն

« ջրոյն օդով թափանցանց անցեալ, հուր
« ծնուցանէ » :

Յօրինակ պատմականին շատ իսկ են
պատմութիւնք սուրբ զրոյց, և մանաւանդ
աւետարանին Ղուկայ և զործոց առա-
քելոց . որոց յառաջաբանքն գեղեցիկք
են յոյժ, ամենեւին անզարդ բացատրու-
թեամբն :

« Քանզի բազումք յօժարեցան վերստին
« կարգել զպատմութիւնն վասն իրացն
« հաստատելոց 'ի մեզ, որպէս աւանդե-
« ցին մեզ որ 'ի սկզբանէ ականատես և
« սպասաւորք եղեն բանին, կամ եղև և
« ինձ, որ 'ի սկզբանէ զհետ երթեալ էի
« ամենայնի ճշմարտութեամբ, կարգաւ
« զրել քեզ, քաջդ թէոփիլէ, զի ծանիցես
« զբանիցն՝ որոց աշակերտեցար՝ զճշմար-
« տութիւն » :

Սոյնպէս և նախադրութիւնք սուրբ
զրոյց գեղեցիկք են յոյժ, համառօտ և ա-
ռանց աւելորդաց զպատճառս և զհան-
դամանս զրոյց իւրաքանչիւր բացատրելով :
(Օրինակ իմն նախադրութիւն իմաստու-
թեանն .

« Բազում գիրս երևեցուցանեն զոլ Սո-
« ղոմոնի՝ ասացեալքն զնմանէ երիս հա-
« զար առակս, և հինգ հազար օրհնու-
« թիւնս . զոր կէսք յառակսն և յԱրդեր-

« գոցն իմանան, և այլք՝ թէ չէ բովան-
 « գակն 'ի միջի: Արդ զկարծիս զայս կալ-
 « ցի ոք որպէս և ախորժէ: Այլ առ այս
 « գիրք՝ ոմանք կարծեօք վարեցան, իբր
 « թէ չէ նորա. բայց բազում քննութեամբ
 « ստուգեցաւ նորա գոլ, և ընդ առաջին
 « գիրսն հարազատ, որպէս տիպք բանիցն
 « և զօրութիւն իմաստիցն յայտնէ, հա-
 « լասարազօր գոլով առաջնոց գրեանց,
 « թէ և սուղ ինչ զանազանի, որպէս ժողո-
 « վողն յԱռակացն, և Արդերգոցն յերկո-
 « ցունցն, որով մեծ հարստութիւնն նորա
 « յիմաստս և 'ի բանս ցուցանի: Այն-
 « պէս և այս գիրք լուսատագոյն բանիւ
 « խրատէ զլսօղսն՝ սիրել զարդարութիւն՝
 « որով կարասցեն ընդունել զսուրբ Հո-
 « գին, և փախչել 'ի կորուսիչ խորհրդոց
 « սմպարշտաց, որք թէպէտ ժամանակօք
 « և ծննդովք բազմանան, փուտք են և
 « զաղփաղփունք: Աւ զի վայելեսցեն ար-
 « դարք զանճառ բարութիւնս, որ թէպէտ
 « և անզաւակք կամ կարճակեացք, այլ
 « անմահութեան յուսով հաստատեալք.
 « և թէ 'ի պատուհասիլ անդգամացն՝ նո-
 « քա մեծապէս փառաւորեսցին: Արատէ
 « զթաղաւորս՝ և որք վերնոյ թագին փա-
 « փաքեն՝ պատուել զիմաստութիւն, որով
 « յաւիտեան թաղաւորեսցեն, և հաստա-

« տէ՛ զըաննն բազում վկայիւք, ինքեամբ և
« այլովք՝ որք պատուեցին զիմաստութիւն
« և փառաւորեցան, և այլովք՝ որ վարեցան
« անզգամութեամբ և պատուհասեցան » :

Հ. Ո՞ր իցէ լակոնական ոճն .

Պ. Ըմենեին հակիրճն և սուր : Եւ կա-
լաւ սա զանունն 'ի լակոնացւոց անտի ,
որ են սպարտացիք . քանզի սոցա կարի
ախորժական էր ոճս այս , և ասելի յոյժ
պերճախօսութիւն : Արով առ բազում
սպառնալիս թշնամեաց ետուն պատաս-
խանի միով յունական վանկիւ՝ որ նշան-
նակէ Եթէ . իբր ասել , Եթէ կարող
իցէք : Սոյնպէս և առ սպառնալիս Փիլիպ-
պեայ արքային մակեդոնացւոց ետուն
պատասխանի . « Դիոնեսիոս 'ի Աորըն-
թոս » . իբր ասել . Յիշեա զԴիոնեսիոս՝
որ բռնակալելն ջանայր որպէս զքեզ . և
այժմ տարազիր 'ի թագաւորութենէ պան-
դրխտի 'ի Ասրնթոս :

Ըրդ ոճս այս կարի յարմար է և կա-
րեոր արձանագրի . այսպիսի էր արձանա-
գիր բազնին յԵթէնս , « Ընծանօթի Ըս-
տուծոյ » . յայտ առնելով զի բազինն այն
նուիրեալ էր 'ի ժողովրդենէն աթենացւոց
աստուածոյ ումեմն՝ որ անծանօթ էր նոցա :

Արսլիսի էր և արձանագիր աշտարա-
կին Փարոսի յԱզդիպտոս .

« Սոսորաա Անիգացի, Գեքսիփանեայ որ
« զի, զիցն սրահսանաց վասն նաւորդաց » :
Օ՛ի խորամանկ ճարտարապետին, հրա-
մանաւ Պտղոմեայ Եղբայրասիրի զշի-
նուածն զայն կանգնեալ, ուր լապտեր 'ի
բարձու լուսատու նաւաց եկաւորաց վա-
ռէր, խարդախութեամբ զիւրն 'ի նմա
գրոշմաց զանուն . իբր թէ ինքն Սոս-
որաա Անիգացի, որ էր որդի Գեքսիփա-
նեայ, նուիրէր զայն զիցն խնամակալուաց
նաւելոցն ընդ ծով, զի 'ի լոյս լապտերին
գիւրութեամբ մոցեն նաւորդք 'ի նաւա-
հանդիստ անդր 'ի գիշերի :

Այսպէս և 'ի վաղեմի սերեմն շիրմի
տղայոյ ուրուք մանկան, զոր մայրն կան-
գնէ վաղամեռիկ որդեկին, գտանի գրոշ-
մալ արձանագիրս այս . « Օ՛որ դու ինձ
սրարաւիրն, ընկալ 'ի մօրէս » :

Այնպէս գեղեցիկ է ոճս այս յարձա-
նագիրս, զի ազդու ևս է յոյժ քան զար-
ձանագիրս քերթողականս ճոխս յօրինեալս
չափու :

ԴԱՍ ԻԵ .

Կրթութիւնն ոճոյ :

Հ . Որպէս մարթ իցէ ստանալ ոճ վայելուչ .

Պ . Նախ քան զամենայն պարտ է 'ի շարագրեւն քաջ խորհել և 'ի միտ առնուլ՝ որ ինչ առաջի կայ ասել, զի եթէ ոչ կարգաւ և բացայայտ 'ի միտսն դք ունիցի զի մաստս, անհնարին է թէ բարւոք բացատրեսցէ զայնս :

Նրկրորդ՝ կրթել զանձն 'ի գրութիւն, և այն հանդարտութեամբ և ոչ շտապաւ և վեր 'ի վերոյ, և մանաւանդ 'ի սկզբան անդ վարժից, զի ապա հանդարտութեամբ և ուշով մարթի զհնարաւորն ստանալ շարագրութիւն :

Նրրորդ՝ յետ ժամանակի առնուլ զշարագրեալն 'ի քննութիւնս և զթերութիւնս նորա հետազօտել . յղկել զայն և կոկել և զաւելորդս 'ի նմանէ յապաւել :

Չորրորդ՝ վերժանել մտադրութեամբ զքաջ մատենագիրս, և քննել զոճ նոցա և զեղանակ բացատրութեանցն . օրինակել հատուածս ինչ 'ի նոցանէ, կամ ուսանել 'ի բերան :

Հինգերորդ՝ ՚ի միտ առնուլ զիմաստս
հատուածոց ինչ յընտիր մատենադրաց, և
շարադրեալ զայն ՚ի մտաց՝ բաղդատել
ասլա ընդ բնադրին :

Վեցերորդ՝ ըստ իմաստից իւրաքան
չիւր զեղանակ բանին յարմարել, զի չէ
վայելուչ քերթողաբար յօրինել զբանն՝
ուր ճշգրտաբանութեան փաստից պէտք
իցեն կամ պարզ պատմութեան :

Եօթներորդ՝ ընթեոնուլ զգիրս քննաբա
նից և հռետորաց վարժապետաց արուես
տին , և ՚ի միտ առնուլ զկանոնս ճար
տասանութեան աւանդեալս ՚ի նոցանէ , և
զթերութիւնս՝ յորոց պարտ է զգոյշ լինել :

Հ . Իցէ՞ և այլ ինչ հնար կրթելոյ և յար
գարելոյ զոճ .

Պ . Եւ իսկ , բայց լեզուագիտաց և եթ
պահեալ : Քանզի սոցա զիւրադոյն յոյժ
մարթ է կրթել զոճ իւրեանց՝ պարապելով
՚ի թարգմանութիւն ընտիր մատենադրաց ,
պահելով ըստ կարի զճշգրութիւն՝ առանց
ստնանելոյ յատկութեանց բնիկ բարբա
ռոյն : Օ՛ի այլ են քերականական կանոնք
և յատկութիւնք լեզուաց իւրաքանչիւր , և
այլ եղանակ ասացուածոց նոցա և իւրա
քանչիւր ուրուք ՚ի մատենադրաց :

Արդ պարտ է թարգմանչին զքերակա
նական կանոնս նոցա և զյատկութիւնս փո

խել յիւրն, այլ ոչ զեղանակ բացատրու-
թեանց նոցա. ապա թէ ոչ, միօրինակ ընդ
զրչաւ նորա խօսեսցին մատենադիրք ամե-
նայն, ընտիրն և հետեակ, և ոչ ևս այ-
նուհետեւ մատենադիրն, այլ թարգմանիչն
իցէ՝ որ խօսիցի: Թարգմանութիւն այս-
պիսի սակաւ կամ ոչ ինչ օգնէ 'ի կրթել
զոճ, ոչ միայն զընթերցողաց, այլ և զթարգ-
մանչին: Իսկ որ ճգնի ոչ ինչ աւելի կամ
պակաս ասել քան զընադիրն, և սեփակա-
նէ իւր զտիպս կերպարանաց բանից նորա,
այնպէս կրթի ոճ իւր, զի և 'ի գրելն
յանձնէ՝ հանդոյն նմին յօրինէ զեղանակ
առացուածոցն, և ընտիր զբացատրու-
թիւնսն: Իսկ քերականական ոճ նորա ըն-
տիր ևս յօրինի. զի որ հանգերձ կապա-
նօք թարգմանութեան պահէ զոճ և զյատ-
կութիւնս բնիկ բարբառոցն, յորժամ ազատ
'ի կապանաց անտի իցէ, յայտ է զի ընտիր
ևս հայկաբանէ:

Հ. Աւ որպէս մարթ իցէ վարժել 'ի
քաջ թարգմանութիւն.

Պ. Յորմէ լեզուէ թարգմանել ինչ որ
և կամիցի, պարտ է նմա ընդ բնագիրս
այնր լեզուի բաղդատել զընտիր թարգմա-
նութիւնս: Աւ քանզի թարգմանութիւնք
նախնեաց մերոց 'ի հին լեզուս և եթ ամփո-
փին, առ 'ի վարժս թարգմանութեան ար-

գի լեզուաց հարկ է դարձեալ 'ի սուրբ
գիրս գիմել։ Օ՛ր որովհետեւ առաւելագոյն
'ի նոսա պահի ճշգուծիւն, և երկաքան-
չիւր թարգմանութիւնք, մերն և այլոց,
յար և նման են բնագրին, որով և ընդ
իրեարս գտանին համեմատք, որ բաղդա-
տէն զնոսա տեսանէ զինչ մասնկունս և
բառս խտալացին կամ գաղղիացին և այլն
յաւելու առ 'ի պահել զյատկութիւնս
լեզուի իւրոյ, և թէ որ ոճ նոցա որո՞ւմ 'ի
մերոցս համեմատիցի։ () Գտակարագոյն ևս
լիցի բաղդատութիւնս այս, եթէ ընտրես-
ցին և 'ի սուրբ գրոց ընտրելագոյն մատե-
նադրեալքն և թարգմանեալք, որպէս
Գործք առաքելոցն, աւետարանն Ղու-
կայ, Իմաստութե գիրքն և Յուդիթայ ևն։

Հ. Որպէս մարթ իցէ ստանալ զյիշո-
ղութիւն, և ուսանել ինչ գիւրաւ 'ի բերան.

Պ. Որպէս ամենայն զօրութիւնք մտաց
վարժիւք և կրթութեամբ առաւելուն,
այսպէս և յիշողութիւնն. նմին իրի ոչ է
պարտ թողուլ երբէք անգործ զյիշողա-
կանն զօրութիւն, այլ ստէպ ուսանել 'ի բե-
րան զհատուածս ինչ ճառից կամ քերթուա-
ծոց գեղեցիկս, և ստէպ արտասանել զայնս։

Արկրորդ՝ նախ քան զուսանելն ինչ 'ի
բերան քննել զմասունս նորա, և 'ի միտ
առնուլ զիմաստս։

Երրորդ՝ եթէ երկայն ինչ իցէ, բաժանել զայն 'ի մասունս :

Չորրորդ՝ ինքնին զրել զուսանելիսն, և մի փոխել զգրեալն, զի ձեք իսկ զրուածոյն և եղծուածք օգնեն յիշողութեան :

Հինգերորդ՝ 'ի սկզբան անդ մի 'ի ձայն, այլ լռութեամբ ուսանել, և ապա բարձրաձայն յեղեղել զուսեալն :

Վեցերորդ՝ ուսանել յանօթուց և ընդ առաւօտս դեռ անխոնջ մտօք, մինչև ծանրացեալ 'ի խորհրդոց :

Եօթներորդ՝ յերեկոյի նախ քան զմտանել 'ի մահիձս ընթեռնուլ զուսանելիսն միանգամ կամ երկիցս մտադրութեամբ, զի զիշերային հանգստեանն 'ի վերայ եկեալ՝ խորադոյն տպաւորէ զայնոսիկ 'ի միտս :

Ութերորդ՝ օգնեն և նշանք ինչ արտաքինք 'ի յիշեցուցանել զուսանելիսն :

Այլ առաւել քան զամենայն զգաստ կեանք և հանդարտութիւն մտաց, որ և առ ամենայն ազգի ազգի վարժս զխաութեանց և հանճարոյ անհրաժեշտ կարեւորք են :

ԴԱՍ ԻԶ

Տրամաբանական Ձեռնարկք . — Հաւա-
քաբանութիւն . — Հնարք :

Հ . Աւելորդք ուրեմն իցեն տրամաբա-
նին ցուրտ և տաղակալի ձեռնարկք, զի
ահա ճարտասանն հղօրագոյն ևս համոզէ
հանգերձ զուարճութեամբ 'ի ձեռն ձեռցն
և հնարից արուեստին .

Պ . Արդարեւ հոետորականին ձեք և
հնարք օգնեն յոյժ 'ի համոզել, այլ առանց
տրամաբանութեան դի անկենդան է ճար-
տասանութիւն, և շունչ իմն և հոգի նորա
են ձեռնարկութիւնք բանական արուես-
տին . որպէս զի յեղանակ բացատրութեանն
և եթ զանազանին տրամաբանն և ճարտա-
սան . զի ուր նա կարգաւ զառաջարկու-
թիւնսն դասէ, և ակն յանդիման պատ-
րաստէ զվարմսն, սա վեր 'ի վայր փոփո-
խէ զկարգն, և սեթեթիւք զվարմսն ծած-
կէ, ոչ խրտուցանելով զօրսն :

Հ . Ի՞բր ապա յօրինէ ճարտասանն զհա-
ւաքաբանութիւն .

Պ . Հաւաքաբանութիւնն է ձեռնարկու-
թիւն, յորում 'ի դնել երկուց առաջարկու-
թեանց՝ հարկաւ երրորդ իմն յառաջ դայ :

Արդ զոր սլարան էր տրամաբանին կար-
գել այսպէս ,

Մեռանի այն՝ որ կենսաւորն է . Իսկ կը-
րակն չէ կենսաւոր , Ապա և չմեռանի ,
այսպէս կարգէ զայն Աղիշէ վարդապետ
'ի ձե ճարտասանական .

Մեռանի այն՝ որ շնչէն և շարժի և գնայ
և ուտէ և ըմպէ .

Արբ տեսեր դու զկրակ գնայուն կամ
խօսուն կամ գիտուն .

Արդ զոր կենդանի քո չէ տեսեալ , մե-
ռեալ խոստովանիս :

Եւ Ոսկեբերան զհաւաքաբանութիւնս
զայս ,

Կեղծաւոր է , որոյ գործք հակառակք են
բանիցն .

Իսկ արդ դու զամենայն ցոյցս ուրախու-
թեան 'ի քեզ բերես , յորժամ ասեսդ առ

Աստուած 'ի սուգ և 'ի տրտմութեան կալ ,
Ապա կեղծաւոր ես , և խաբել հնարիս

զԱստուած ,
այսպէս յօրինէ 'ի ձե ճարտասանական .

« Օ՞րհնչ գործես , մատուցեալ Աստուծոյ
« աղօթս մատուցանես , և շուրջանակի

« կուռ յօսկի համակիս , 'ի հիւսս ոսկե-
« մանս ընդելուզեալս մարդարտով : Ս'ի

« թէ 'ի կաքաւ իջանես , 'ի պար անցանի-
« ցես , միթէ 'ի հարսանիս խնձղայցես ,

« միթէ 'ի գեղօն յառնիցես և 'իցոյց շպա,
 « րիցիս . անդ պիտոյ է ոսկին և մարգա,
 « րիսն ընդելուզեալ, անդ հանդերձքն պա,
 « ճուճեալք, անդէն զարդուցն ուայք և ժա,
 « մանակ մենթանաց , անդ սեթևեթել ,
 « և անդէն պերևեթել . ասա չէ այնմ ժա,
 « մանակ, և ոչ սէտք ինչ այնպիսիք : Պա,
 « զատել եկիր, խնդրուածս մատուցանել ,
 « աղերս վասն մեղաց արկանել, ընդյան,
 « ցանացն եղձանալ, 'ի հաշտութիւն ա,
 « ծել զտէրն . զի՞ զարդարիցես զանձնդ,
 « չեն այգպիսի կերպարանք խնդրուածոց :
 « Օխարդ կարիցես հեծել, կամ սրպէս
 « յողոց հանել և արտասուս արկանել ,
 « զխարդ հաչելով հառաչելով զաղօթն
 « մատուցանիցես : Յորժամ այգպիսի կեր,
 « պարանս ունիցիս և արտասուիցես, ծաղը
 « կայցես բազմաց և կատականք տեսո,
 « զաց : Չմարթի, յոսկի համակեալ, և
 « արտասուս արկանել, խաբէութիւն դոր,
 « ծես, կեղծաւորութիւն ցուցանես : Յոր,
 « ժամ 'ի նոյն մտաց, ուստի այնչափ պա,
 « ճուճանք և զարդարանք ծնանին, և ար,
 « տասուր ևս վիժիցեն, չէ 'ի դէսլ, չէ հա,
 « ւատալի : Ի բայց առ զայն կեղծաւորու,
 « թիւն, քանզի չկարես զԱստուած խա,
 « բել . վարձակացն և կաքաւչացն են այն,
 « պիսի կերպարանք » :

Հ. Որպէս յօրինէ ճարտասանն զհնարս .

Պ. Հնարքիոչի՝ ի տրամաբանից հաւաքաբանութիւն անկատար . յորում միակ առաջարկութեան ի վերայ ածեմք զհետեւութիւն , ընդ լռութեամբ թողեալ զմիւսն իբր ծանօթ . զոր օրինակ .

Համահայր և համամայր որդիք եմք .

Եւրա չէ սլարս մեզ հակառակ լինել միմեանց :

Երդ զայս ձեռնարկութիւն այսպէս ի ձեռն ճարտասանութեան ածէ Նշիչէ վարդապետ .

« Մի է մայր մեր եկեղեցի , որ երկնեացն
« զմեզ , և մի է հայր մեր սուրբ Հոգին ,
« որ ծնաւն զմեզ . զիա՞րդ համահայրք և
« միոյ մօր որդիք երկաթառակք լինիցին և
« ոչ միաբանք » :

Դարձեալ զհնարս զայս . Ոչ միայն խօսել ընդ Եստուծոյ կայ մեր առաջի , այլ և շօշափել և ճաշակել զնա . ապա սլարտիմք մաքրել զամենայն անդամս մեր , այսպէս կազմէ Շնորհալի ի ձեռն ճարտասանական :

« Օ՛ի ոչ միայն խօսել ընդ Եստուծոյ բառ
« Սովսեսի կայ մեր առաջի , և կամ տե
« սանել զլեառոյսն Եստուծոյ , այլ և ձեռք
« շօշափել զանշօշափելին , և շրթամբք
« համբուրել զսէրն , և բերանով ճաշակել

« զկերակրիչն ամենայնի, և 'ի սիրտս ըն-
 « դունել և հոգւով միանալ ընդ նոյն, և լի-
 « նել աստուած շնորհօք՝ ընդ Աստուծոյ
 « միաւորելովն: Այսն որոյ զտեսանելիս և
 « զլսելիս և զլեզու և զամենայն անդամ
 « խրատեցէք 'ի բարիս շարժել, 'ի չարիս
 « անշարժ մնալ, և ողջախոհ հուծեամբ և
 « սրբութեամբ յաշխարհական ցանկու-
 « թեանց և զբօսանաց զմիտս ամփոփե-
 « լով, և ասպայերկնային խորհրդոյն սպա-
 « սաւորութիւն մերձենայցէք » :

Եւ Սկեբերան դարձեալ զհնարս զայս.
 « Անջեցեալքն 'ի տէր հանգչին մանաւանդ
 և պատկին, ասպա չէ պարտ տրտմել ընդ
 մահ նոցա, այսպէս ճարտասանէ .

« Այլ հեծեն միշտ միտք դառնապէս, եթէ
 « յո՛ւ եհան զմեզ Քրիստոս, և յո՛ւ իջուցաք
 « մեք զանձինս, յորժամ տեսանիցեմք զկու-
 « ծողս 'ի հրապարակս և զճիշ և զաշխա-
 « րանս 'ի վերայ մեռելոց, զիարդ խայտա-
 « ռակեն զանձինս ողբովք և կական բառ-
 « նալով: Թէ հաւատայք, ամաչեմ 'ի հե-
 « թանոսաց և 'ի Հրէից և յայլաղանդոց,
 « և յամենեցունց իսկ առ հասարակ. որ
 « զայն տեսանեն, զմեզ ծաղր առնեն: Եւ
 « որչափ ասիցեմ այնուհետեւ, ընդ վայր
 « ասեմ վասն յարութեան, և որչափ ճար-
 « տարիցեմ ինչ, ոչ ընդ իմ բանսն հային

« Հեթանոսք, այլ ընդ ձեր դործսն, և ան-
 « դէն վաղվաղակի ասիցեն. Ո՞վ որ 'ի սո-
 « ցանէ կարիցէ զմահ արհամարհել, որ
 « ոչ և զայլոց մահ կարիցէ տեսանել: Բար-
 « ւորք են բանքն՝ որ 'ի Պօղոսէ ասացան,
 « բարւորք և երկնից արժանի և Աստուծոյ
 « մարդասիրութեանն. Որ ասրեցուսցէ
 « զայնոսիկ՝ որ հանապազ մահուն երկիւ-
 « ղիւ կէին, և 'ի վտարանդի էին 'ի ծա-
 « ռայութեան: Այլ չտայք այնմ հաւա-
 « տարիմ լինել դուք, որ դործովքդ մար-
 « տընչիք ընդ բանսն, թէպէտ և Աստուած
 « բազում անդամ արգել 'ի մարդկանէ, զի
 « բառնայցէ 'ի միջոյ զայնպիսի չար սովո-
 « լութիւնն: Եւ արդ աղէ ասա՛, զինչ յայտ
 « առնիցեն կանթեղքն և մոմեղէնք լու-
 « ցեալք. ո՞չ ապաքէն իբրև զնահատակս
 « յուղարկեմք: Օ, ինչ ինչ յայտ և օրհնու-
 « թիւնքն առնիցեն, ո՞չ ապաքեն զԱստուած
 « փառաւորեմք և զօհանամք՝ թէ այսու-
 « հետեւ պսակեաց զգնացեալսն, և ազա-
 « տեաց յաշխատութեանց, և հան յան-
 « յայտ աշխարհէ, առ իւր պահել զետեղ
 « և անարատ: Աչ վասն այսորիկ են օրհ-
 « նութիւնքն և սաղմոսիցն պէսպէս նը-
 « ւաղքն, և այն ամենայն յուրախութենէ
 « սրտիցն յայտ առնին. Ուրախ որ իցէ,
 « ասէ, սաղմոս ասիցէ » :

ԴԱՍ ԻԷ

Մակաժութիւն .— Յարացոյց :

Հ . Որպէս կազմէ ճարտասանն զմա-
կաժութիւն .

Պ . Մակաժութիւն կոչի 'ի տրամաբա-
նից ձեռնարկութիւնն , յորում առաջա-
դրեալ զիրս աներկբայելիս զանձնիւր տե-
սակաց սեռին կամ զանհատից տեսակին ,
ապա հաստատեմք զնոյն զբովանդակ սե-
ռէն կամ զտեսակէն . զոր օրինակ Տղայոյ ,
մանկան , սրտանւոյ , երիտասարդի , առն ,
ծերոյ և զառամելոյ իւրաքանչիւր կարիք
են . ապա և ամենայն հասակաց կարիք են :

Իայց ճարտասանին ոչ են սլարտք մի-
րսա միոջէ զամենայն մասունս թուել , այլ
համարձակագոյն վարի ձեռմս : Որպէս
'Արեւկացին փոխանակ ասելոյ՝ չիք ոք որ
առանց ուղղչի կամ օժանդակութեան կա-
րացէ զործել ինչ , ապա և ոչ ես առանց
կամացն Աստուծոյ , այսպէս յօրինէ զբանն .
« Օ՛ի ոչ երբէք հարթ ընթանայ երիվար՝
« առանց սանձակալի , և ոչ նաւ համ-
« բառնայ հանդէպ՝ առանց ուղղչի , և ոչ
« արօր կշիռ ինչ զործէ՝ առանց մաճակա-
« լի , և ոչ երկուորեակք լծոցն 'ի ճահ ճե-

« մեսցեն՝ առանց եղողի, ոչ ամպ վերա,
 « չուէ՝ առանց հողմոյ, ոչ աստեղք ցնդին
 « կամ զուամարին՝ առանց ժամանակի, ոչ
 « արեգակն փոխաբերեալ շրջանակի՝ ա-
 « ռանց տարրական օդոյ, և ոչ ես նոքօք
 « հանդերձ, առանց բարեգործիդ հրա-
 « մանաց ակնարկութեան » :

Եւ Սսկեբերան ՚ի լրմանէ ամենայն կան-
 խասացութեանցն Վրիստոսի մակածու-
 թեամբ զհետ բերէ և զհանդերձեալ լրու-
 մին կանխասացութեան կատարածի աշ-
 խարհիս այսպէս .

« Բազում ինչ յառաջագոյն ասաց Վրիս-
 « տոս . և եթէ չել այն ամենայն ՚ի դը-
 « լուխ , մի հաւատայցես այլոցն ևս
 « բանից . և եթէ ելին ՚ի զլուխ և կա-
 « տարեցան , ընդէր երկմտիցես ՚ի մնացե-
 « լոցն : . . Ասաց Վրիստոս՝ եթէ Երու-
 « սաղէմ առցի , և այսպիսի աւերածով
 « աւերեսցի . և ել ՚ի զլուխ կանխասա-
 « ցութիւնն : Ասաց՝ եթէ եղիցի նեղու-
 « թիւն մեծ , և եղև : Ասաց՝ թէ որպէս
 « մանանիխ սերմանի , այնպէս տարածես
 « ցի քարոզութիւնն . և զնոյն տեսանեմք
 « հանապազ ընդ ամենայն աշխարհ ըն-
 « թացեալ : Ասաց՝ եթէ որք թողուցուն
 « զհայր կամ զմայր կամ՝ զեղբարս կամ
 « զքորս , ունիցին հարս և մարս . և զայն

« արդեամբք իսկ տեսանեմք կատարեալ :
 « Ասաց՝ եթէ յաշխարհի աստ նեղութիւն
 « հասանիցէ ձեզ, այլ քաջալերեցարուք,
 « ես յաղթեցի աշխարհի, այսինքն է՝ թէ
 « ոչ ոք իցէ որ ձեզ յաղթիցէ. և զայս ար
 « դեամբք իսկ տեսանեմք ելեալ ՚ի գլուխ :
 « Ասաց՝ եթէ դրունք դժոխոց ոչ յաղթա
 « հարիցեն զեկեղեցի, և այն զի ՚ի հալա
 « ծանսկայցէ, և ոչ ոք իցէ՝ որ շիջուցանիցէ
 « զքարոզութիւն, վկայեաց և այսմ կանխ
 « ասացութեան փորձ իսկ իրայն, թէ
 « պէտ և կարի առանց հաւանութեան էր
 « յորժամ զայս ասէր : Բնդէր զի ամենայն
 « բանք էին, և չե ևս հանդէս ցուցանէր
 « բանիցն, որպէս զի կարի իսկ հաւատալի
 « եղև այժմ : Ասաց՝ եթէ յորժամ քարո
 « զեսցի աւետարանս ընդ ամենայն հե
 « թանոսս, ապա եկեսցէ կատարած : Ա
 « հաւասիկ այսուհետև մօտ ՚ի վախճան
 « եկաք հասաք, քանզի ՚ի մեծ մասն աշ
 « խարհիս քարոզեցաւ աւետարանն, այսու
 « հետև եկն եհաս կատարած, երկիցուք
 « սիրելիք » :

Հ. Որպէս կազմէ ճարտասանն զյա
 րացոյց.

Պ. Յարացոյցն է մակաժութիւն ան
 կատար, զի ՚ի նմանույ այլ ինչ նման գու
 շակեմք նովաւ, զոր օրինակ Պօղոս զհա

լածիչսն օրհնեաց, ապա և քեզ աշակերտի նորա զնոյն պարտ է առնել:

Արդ զայս ձեռնարկութիւն այսպէս յօրինէ Վամբրոնացի.

« Պօղոս բամբասելոցն ընդդէմ օրհնեաց,
« զհալածիչն յանձն առ, 'ի հայհոյելն ա-
« զաչեաց, և այնպիսի մաղթանօք զտիե-
« զերս աշակերտեաց: Օքեզ հետևող
« նորինո՞ ուսոյց չարին չար հատուցանել»:

Սովին ձևով Ասկեբերան 'ի պատժոցն՝ զոր կրեցին Հրեայք, ցուցանէ զհանդերձեալ պատուհաս հաւատացելոց.

« Օտղայաբարոյսն՝ որք ոչ այնչափ ինչ
« յանցեան՝ այնպիսի տանջեաց, և 'ի մեզ
« խնայիցէ՞. այլ չէ ինչ 'ի դէպ այս: Թէ-
« պէտ և զնոյն մեղս զնոցայն մեղանչեմք,
« մեծամեծ տանջանաց քան զնոսա ար-
« ժանի եմք: Բնդէր, զի 'ի բազում շնորհս
« իսկ վայելեալ, յորժամ աւելի ևս և մե-
« ծամեծ քան զնոցայն յանցանիցեմք, որ-
« պիսի ինչ պատիժս ոչ կրիցեմք: . . Աա-
« միս և այլ ևս ինչլսել, սրչափ ինչ վիշ-
« տըս 'ի պաղեստինացւոց աշխարհին կրե-
« ցին, սով, սուր, պատերազմունս, գե-
« րութիւն 'ի բաբելացւոցն, յասորեստա-
« նեացն, 'ի մակեդոնացւոց, և անհնարին
« չարիս 'ի հաղորիանոսէ և 'ի Վեսապիանո-
« սէ: . . Աամիս և զայլոց ևս չարեաց նոցաու-

« սանել. ընդ Յովսեփայ գիրսն անց, և
 « անտի ուսանիս զամենայն աղէտս նոցա:
 « Իւ արդ հաւանեցուցա՞ք արդեօք զձեզ
 « յայսմ ամենայնէ՝ եթէ գոյ դեհեն: Օ՛մը
 « տա՛ւ ած, զի թէ նոքա տանջեցան, մեր
 « ընդէր չպատժիցիմք. կամ զիւրդ չիցէ
 « ՚ի դէպ մեզ պատժել, որ սաստիկ քան
 « զնոցա յանցանս յանցանեմք, եթէ յայտ
 « իսկ չէ՝ վասն զի պահեալ կան մեզ պա-
 « տիժքն »:

ԴԱՍ ԻԸ

Համաբարդութիւն. — Երկայրաբանութիւն:

Հ. Ո՞րպէս կազմէ ճարտասանն զհա-
 մաբարդութիւն.

Պ. Համաբարդութիւն կոչեն տրամա-
 բանք զշար բանից, որ այնպէս յեռեալ և
 կապեալ են ընդ միմեանս, զի որ ՚ի վերայ
 յետին ենթակային ածի հետեւութիւն՝
 նոյն հաստատի զառաջնոյն: Օ՛ր օրինակ
 կամեցեալ ցուցանել զանմահութիւն հոգ-
 ւոյ, ասեմք. Հոգին է պարզ, պարզն է
 առանց մասանց, որ առանց մասանց է՝
 անբաժանելի է, անբաժանելին է անապա-
 կան, անասլականն է անմահ ՚ի բնէ. ասլա
 հոգին է անմահ ՚ի բնէ:

Արդ զսոյն ձե և ճարտասանն 'ի կիրարկանէ առաւելագոյն համարձակութեամբ. որպէս Վամբրոնացի առ 'ի ցուցանել զի առ ստացումն և պահպանութիւն հաւատոց՝ կարեւոր է արհամարհել զհանգիստ և զփառս մարմնոյ, ասէ.

« Օ՛ի հոգեւոր խորհուրդ է և ոչ մարմն
« նաւոր. զհոգւոյ կամս պարտ է սորին
« հաւատոց հաւանեցուցանել և ոչ զբարբառ բերանոյ. և հոգին ոչ հաւատաց
« առանց հոգեպէս տեսութեան. և հոգեւոր տեսութիւն ոչ լինի առանց իմաստութեան. և իմաստութիւն ոչ հաստատի սրանց բանաւորապէս առաքինու
« թեան. և բանաւոր առաքինութիւն ոչ ուղղի առանց մարմնոյս հանգստեան և
« փառաց արհամարհութեան » :

Գրեթէ սովին ձեով ցուցանէ և Սսկերբերան, զի խոնարհն պատրաստ գտանի առ ամենայն վիշտս և բամբասանս.

« Վասն այնորիկ վիշտ յառաջնմէն յաջորդս
« սըն յառաջագոյն հորդէ ճանապարհ պատուիրանացն, իբրեւ շար իմն ոսկի տողեալ մի ըստ միսջէ զպատուիրանսն: Օ՛ի
« յորժամ խոնարհ որ իցէ, յայտ է թէ 'ի սուղ է վասն մեղացն. իսկ որ սղաւորն
« իցէ և հեղ, յայտ է թէ արդար է և ողորմած. իսկ որ ողորմածն է և ար-

« դար, յայտ է թէ մտախոհ և սուրբ սրբ
 « տիւ է : Իսկ այնպիսոյն պատշաճ է ,
 « զի խաղաղարար ևս իցէ : Իսկ որ զա
 « մենայն զուղղութիւնսն յանձին ցու
 « ցանիցէ , այնպիսին և առ ճգնութիւնսն
 « պատրաստապէս զստանի , և ոչ ինչ խոռ
 « վի՝ յորժամ լսիցէ բանս բամբասա
 « նաց , և ոչինչ զանգիտէ՝ յորժամ բիւր
 « չարչարանս յանձին կրիցէ » :

Հ. Որպէս կազմի երկսայրաբանու
 թիւն 'ի ճարտասանից .

Պ. Երկսայրաբանութիւն կոչեն արա
 մաբանք զձեռնարկութիւն կազմեալ յեր
 կուց ներհական առաջարկութեանց, որոց
 չիք միջին ինչ : Որպիսի է հռչակաւոր երկ
 սայրաբանութիւնն Տերտուղիանոսի առ
 Տրայիանոս կայսր , որոյ պատուէր տը
 ւեալ էր՝ մի ևս 'ի հարցափորձ քննութեան
 մատուցանել զքրիստոնեայս . իսկ եթէ
 յայտնեսցին, պատուհասել զնոսա :

« Առաւ վնասապարտք են, ասէ, քրիստո
 « նեայքդ և կամարդար . եթէ վնասակար,
 « ընդէր արգելուս 'ի հարցափորձէ . իսկ
 « եթէ արդար, հիմ դատապարտես » :

Այսպիսի երկսայրաբանութեամբ Սար
 գիս վարդապետ յորդորէ 'ի համբերու
 թիւն զբամբասեալս .

« Եթէ որ բամբասեացն զքեզ՝ սուտ ասաց

« որքան ինչ միանդամ ասաց . զինչ առ
 « քեզ ասացեալքն , ո՞չ ապաքէն 'ի նորա
 « զլուին կուտի ամբաստանութիւնն՝ որ
 « բամբասեացն : Ապա եթէ յիրաւի բամ-
 « բասեցար , առ քեզ է գայթակղութիւնն՝
 « որով բամբասեցարն : Ապա յերկոսին կող-
 « մանսն չէ պարտ քեզ ընդդէմ ասել ինչ ,
 « և ոչ բամբասանացն փոխարէն բամբա-
 « սել » :

Այսպէս և Սկեբերան կարճէ զբամ-
 բասանս ընդդէմ մուրողաց , ցուցանելով
 զի թէպէտև 'ի հայրենի ժառանգութենէ
 ոք և թէ 'ի վաստակոց իւրոց կերակրիցի ,
 սակայն չպարտի անդոսնել զմուրողս վա-
 սըն անդործութեան , այլ ողորմել նմա .

« Աւերանի թէ այսչափ միայն , այլ վաղ-
 « վաղակի չարախօսութիւնք և բամբա-
 « սանք յառաջ մատչին զմուրողէն : Ինդ-
 « էր չգործիցես , ասեն , և ընդէր դա-
 « տարկ հաց ուտիցես : . . Աղէ ասա , դու
 « 'ի գործոց ունիս զինչ ունիսդ . ո՞չ ապա-
 « քէն զհայրենի ժառանգութիւնն առեր :
 « Իսկ եթէ զի գործեսն՝ վասն այնորիկ
 « զայլս նախատիցես , չսիցես Պօղոսի՝ որ
 « ասէրն . զի յետ ասելոյն՝ եթէ Որ ոչն
 « գործիցէ , և կերիցէ մի , ասէ . Բայց
 « դուք զբարիս գործել մի ձանձրանայր » :

ԴԱՍ ԻԹ

Ազգի ազգի շարագրածք. — Քարոզ. —
Պատմութիւն. — Թղթագրութիւն :

Հ. Համառօտեցիր ինձ որ ինչ ազգի
ազգի շարագրածաց սեփական կանոնքն
իցեն, և նախ զկարեւորս բեմախօսութեան
կամքարողի .

Պ. Քարոզ է բան յորգորական յուղ-
ղութիւն բարուց . և զի առանց հաւանե-
ցուցանելոյ զմիտս չէ մարթ յորգորել զոք,
ապա ընդ միտսն նախ պարտ է մաքառել :

Պարտ է հոգեւոր բեմբասացութեան
գոլ հանգարտ և եռանդուն . հանգարտ,
զի մեծութիւն իրացն պահանջէ զայն . իսկ
եռանդուն, զի ճառէ զկարեւորաց առ բա-
րութիւն մարդկան : Ասան որոյ պարտ է
բեմբասացին յանձին բերել զօծութիւնն
զայն խորազգած ճշմարտութեանցն՝ զորոց
ճառէ, և զիզնս քաջ տպաւորելոյ զայնո-
սիկ 'ի սիրտս ունկնդրաց :

Պարտ է նմա զօգտակարաց հոգւոյ և
զպատշաճից ունկնդրացն ճառել . մի զու-
սումնական իրաց, մի զլիմաստասիրական
մանրախոյզ քննութեանց, մի զաւետական
խնդրոց անաբանութեան, և մի ընդդէմ

անհաւատից և անկրօնից յարգարել զճառսրն, զի քարոզի բանին առ հաւատացեալս պարտ է ճառել, որոց աներկբայելի իցեն ճշմարտութիւնք կրօնից, և միայն պէտք իցեն խելամտագոյնս հաւանեցուցանել զնոսա և յորդորել ՚ի կատարումն այնոցիկ:

Արեւորագոյն կանոնք հոգեւոր բեմասացութեան են.

Ա. Պահել զմիութիւն. այսինքն զի բովանդակ մասունք նորա ՚ի մի ինչ ունիւցին զգլխաւորութիւն:

Բ. Սանաւորել զնիւթն. այսինքն զի թէպէտ և բարւոք է և հասարակաբար ճառել զհնազանդութենէ կամ զայլոց առաքինութեանց, բայց լաւագոյն ևս է ամփոփել զնոյնս, և մասնաւորաբար ճառել զհնազանդութենէ առ ծնօղս, ևն:

Գ. Ոչ է պարտ ջանալ ՚ի ստառել զամենայն, որ ինչ մարթ իցէ ասել զառաջարկեալ բնաբանէն. այլ յամենայնէ անտի զկարեւորս և զզօրաւոր բանս, զի մի յափրացեալ տաղտկասցին ունինդիրք:

Դ. Պարտ է մանաւանդ ՚ի զործնականս իջանել, և ճառել զիրաց՝ որ հանապազօր զործին առ մարդիկ: Օի ոչ այնպէս օգուտ է տեսականաբար ճառել զառաքինութեանց և զախտից, որպէս նկարագրել զայնս ՚ի մարդիկ, որով իւրա-

բանչիւր ոք հանգոյն նկարագրեալ սլատկե-
րին տեսանելով զանձն, տպաւորագոյն ևս
կրէ ազդումն 'ի բանիցն: Սմին իրի օգնեն
յոյժ և պատմական օրինակք 'ի սուրբ գրոց:

Ե. Ս'ի ձևս նորահնարս կամ քերթո-
ղական տարազս բանի կամ զոճ իմաս-
տասիրական և զտրամաբանական 'ի կիր-
առնուլ, զի պարտ է ոճոյ հոգևոր բեմա-
սացութեան լինել պարզ և ինքնազարդ,
պատշաճեալ առ ամենայն ունկնդիրս, և
զիւրիմաց ամենեցուն: Եւ ուր ուրեք առ
եռանդեան փոխաբերութիւնք և այլ ևս
ձեք ճարտասանականք 'ի ճահ գայցեն,
պարտ է առանց արուեստակութեան 'ի
կիր առնուլ զայնս. զի նողկալի է 'ի քա-
րոզ բանին իղձ հաճոյ լինելոյ ունկնդրաց,
և յոյց պերճութեան բանից:

Զ. Օքանս սուրբ գրոց մի բռնազօ-
տել, և մի զանյայտս և զգծուարիմացս
ածել 'ի վկայութիւն. և մի դարձեալ 'ի
յայտնիս և յանժխտելի իրս յաճախել վկայ-
ութիւնս 'ի սուրբ գրոց:

Հ. Օխնչ ինչ կարևոր է պատմագրի.

Պ. Պատմութիւն է ճշմարտապատում
յիշատակութիւն անցից անցելոց առ 'ի
հրահանգ և 'ի հմտութիւն մարդկան:

Ա. Պարտ է պատմագրի չունել կող-
մաւորութիւն:

Բ. Աչքամենայն դէպս պարտ է նմա անխրտիր տալ ՚ի դիր, այլ զերևելիս յայնցանէ զցանկալիս ՚ի գիտութիւն և զօգտակարս առ ՚ի խրատ, և զայնոսիկ հանդերձ պատշառօքն և արդասեօք ստուգապատում առնել:

Գ. Սի հանդէս առնել հանճարոյ՝ սնուտի զարդուք և կամ աւելորդ խելամտութեամբք, այլ զկարևոր խելամտութիւնս իսկ խառն ընդ պատմութեանն անզգալի առնել, և մի ուրոյն ՚ի զլուսս կարգել զայնս:

Դ. Պահել կարգ և միութիւն ՚ի պատմութեանն, և մի սաէսդ դրուագօք բանի հատուկտիր առնել զայն:

Ե. Պարզ և բացայայտ ունել ոճ, առանց զծծութեան բանից, և քաջ նկարագրութեամբ իբրև ՚ի պատկերի ցուցանել զբարս ազգաց և զիւրաքանչիւր ուրուք, զախտս նոցա և զառաքինութիւնն, զձևս քաղաքաց և զտեղեաց, զօրէնս, զկրօնս, զսովորութիւնս, այլովքն հանդերձ:

Զ. Սի կարի երկայնաբան գոլ և մի յոյժ կարճաւօտ, այլ ՚ի միջասահմանին կալ՝ յերկուցունցն ևս խոյս տուեալ՝ ՚ի ծայրայեղ խոտորմանց, որ տաղտկալի կամ անալի առնեն զպատմութիւնն:

Վարդանանցն պատմութիւն ուսուցէ
քեզ զայս ամենայն :

Հ. Օ՞րինչ ինչ կարեոր է թղթադրու-
թեան :

Պ. Ըյն ամենայն որ 'ի խօսս ընտանե-
կանս է կարեոր . այսինքն է պարզութիւն,
բնականութիւն առանց ամենայն արուես-
տակութեան, եռանդն, և համառօտու-
թիւն հանդերձ ընտիր ոճով և կիրթ ախոր-
ժակօք :

Պարտ է ամենայն ուշիւ միտ գնել 'ի
դրել զթուղթս, և թաղուցանել ամենեւին
զմտադրութիւնն :

Պարտ է ըստ առաջարկութեան իրացն
փոփոխել 'ի սմա զտիպս կերպարանաց
բանից, առաւել քան յայլ ամենայն ազդս
շարադրածոց : Ըռ այս վարժապետ վեհա-
դոյն լիցին Շնորհալոյ թուղթքն :

ԴԱՍ Լ

Սկիզբն և զարգացումն ճարտասանութեան :

Հ. Ի լրումն ճարտասանական հմտու-
թեանց ցանկալի է ինձ դիտել և զսկիզբն
և զզարգացումն այնոցիկ .

Պ. Սկիզբն ճարտասանական արուես-
տին եղև տիրապէս յԱշխարհ առ Եթեհա-

ցիս, որոց և կարգ տեսչութեանն օժանդակեաց ՚ի զարգացումն արուեստին. զինոց ամենայն ինչ կարևոր սահմանէր ՚ի ժողովս. և ճարտարախօսք՝ որոց զօրաւորագոյնք էին բանք՝ նոքա իշխէին ՚ի ժողովս:

Պիսիստրատ ժամանակակից Սոլոնի. 528 ամօք նախ քան զթուականութիւն Փրկչին, առաջին ըստ Պլուտարքեայ ճարտարախօս անուանի եկաց առ Յոյնս. որ և ճարտարխօսութեամբն զօրացեալ՝ բռնակալեաց յԼթէնս:

Պերիկլէս, 450 ամօք նախ քան զթուաբերութիւն Փրկչին, ՚ի կատարումն էած զարուեստն յԼթէնս. որ և վասն հզօր ճարտարխօսութեանն կոչեցաւ Ողիմպեան, իբր որոտող հանգոյն Լրամազդայ: Օսմանէասեն յօրինեալ նախ զրով զատենախօսութիւն:

Օհետնորա յաւուրս պեղոպոնեսական մարտին յարեան Վղէոն, Լէկիբիադ, Վրիտիաս և Թերամենէս: Ի նմին ժամանակի եկաց և Թուկիդիդէս պատմադիր:

Յետ ժամանակացն Պերիկլէայ յարեան իմաստակք ոմանք հռետորք անուանեալք, որ աղաւաղեցին զարուեստն ճամարտակութեամբ ճառից. ՚ի սոսա անուանիք էին Փորդիաս, Լևոնտինոս, Պրոտագորաս, Պրոտիկոս և Թրասիմոս:

Սոցա հակառակ եկաց Սոկրատ, և նուրբ և պարզ ճարտասանութեամբն տապալեաց և նշաւակեաց զեմաստակութիւննոցա, և դարձոյց զարուեստն 'ի սկզբնատիպն գեղեցկութիւնն :

Օհետ Սոկրատայ կացին Վիւսիաս, Իսոկրատ և Իսէոս : Բայց Իսէոս առաւել Ռեմոսթենեաւ աշակերտաւն իւրով եղև անուանի :

Ռեմոսթենէս, քաջն և վեհագոյն 'ի հելլեն ճարտարախօսս, եկաց 340 ամօք նախքան զթուականութիւնն Փրկչին : Ճիւղն նորա 'ի վարժս ճարտարխօսութեան, չվհատել ընդ ձախող ելս նախընծայ ճառիցն, երկայնամտութիւնն 'ի յաղթել ամենայն խափանաց՝ զորս բնութիւնն ընդդէմ եղեալ էր նմա, սորամուտ բնակութիւնն նորա ընդ երկրաւ՝ առ 'ի պարապել անգրաղ յուսումն արուեստին, արտասանութիւնք նորա բարձրագոյն 'ի ծովեզերս ընդդէմ մրրկալից ալեաց՝ առ 'ի սովերել աղմկի բազմամբոխ ժողովրդեան, խիճ 'ի բերանի ունել՝ առ ուղղելոյ զթլուատ լեզուին թերութիւն, սուսեր 'ի վերոյ ուսոցն 'ի կախ ունել՝ առ 'ի բաց բառնալոյ զսովորութիւնն ընդոստ ընդոստ խաղալոյ թիկանցն յարտասանելն, այս ամենայն քաջալերեն զհամբաւս հռետորականին յաջողելոյ 'ի վարժս

օրինակաւ այնորիկ, որ անյարմարագոյն
դռով արուեստին՝ կրթութեամբ և ջանիւ
վեհագոյն ՚ի ճարտարախօսս դտաւ :

Ղեմսութենի ոսոխ նախանձընդդէմ
եկաց Ասքինէս, ճարտարախօս քաջ, այլ
ոչ եթէ հաւասար նմին : Յետ սոցա ոչ
ոք ընդ ամս յիսուն անուանի եկաց մինչև
ց՝ Ղեմետր փաղերացի, այլ և սորա ոճ
պերճ և բազմազարդ՝ թափուր էր ՚ի զօ-
րութենէ :

Իսկ յետ Ղեմետրի և ոչ յիշատակաց
ոք արժանի եկաց, մինչև հռոմայեցւոց
նուաճեալ զԱլլադա, ընդ զեղարուեստս
ամենայն փոխեցին և զճարտարախօսութիւն
առ իւրեանս :

Ի նոցանէ ճարտարախօսք երևելիք կա-
ցին Արասոս և Անտոնիոս, և զհետ նոցա
Աիկերոն, և նախանձորդ նորա Արտեն-
սիոս : Բայց վեհագոյն յամենեսին ՚ի
նոսա էր Աիկերոն, կացեալ իբր 50 ամօք
նախ քան զթուականութիւն Փրկչին, և
այնպէս զերազանցեալ յարուեստին՝ մինչև
ի զուգակշիռ կալ ընդ Ղեմսութենեայ :

Յետ Աիկերոնի՝ ի բառնալ ազատութեան
բարձաւ և պերճախօսութիւն ՚ի հռոմայե-
ցւոց, քանզի պակասեցին պէտք ատենա-
խօսութեանց, և ոչ ևս էր յորդոր զար-
գացման ճարտարախօսաց : Աւ ՚ի սպառ

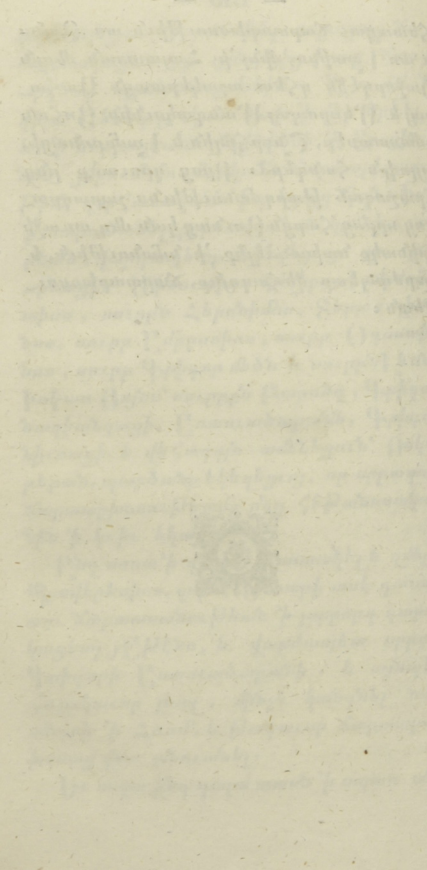
կործանեցաւ 'ի յաճախել դպրոցաց ճա-
մարտակացն , որ զանդոյից իրաց ճառս
արկեալ՝ պաճուճաբանէին : Այս ոճ 'ի
դիրս Սենեկայ սկսաւ նախ 'ի վեր երևել ,
և 'ի ներբողեանն Պլինիոսի 'ի Տրայիա-
նոս . յորում հռոմէականն ճարտարխօսու-
թիւն զօրհասականն իւր եցոյց ճիգն : Իսկ
'ի տարածանել քրիստոսական կրօնից , յա-
րեան վարդապետք եկեղեցւոյ առ լա-
տինացիս՝ Մինուտիոս Փելիքս , Վալտան-
տիոս , սուրբն Հերոնիմոս , Տերտուղիա-
նոս , սուրբ Ամբրոսիոս , սուրբ Օգոստի-
նոս , սուրբ Գրիգոր մեծն և սուրբն Վլան :
Իսկ առ Յոյնս՝ սուրբքն Բարսեղ , Գրիգոր
նազիանզացի , Աստուածաբանն , Գրիգոր
նիւսացի , և վեհադոյն ամենեցուն՝ Ոսկե-
բերան , պարծանք եկեղեցւոյ , որ սրբազան
ճարտարխօսութեամբ ընդ հեթանոսակա-
նին 'ի կոխ եկաց :

Բնդ սոսա՝ի դէպ է յիշատակել և զմերս
Պրովերբսիոս , զորմէ Աւնարի ասէ դասա-
տու ճարտասանութեան 'ի չորրորդ դարու
կացեալ յԱթէնս , և վարժապետ սրբոյն
Գրիգորի Աստուածաբանի . և այնպէս
հռչակաւոր լեալ , մինչև կանգնել նմա
անդրի 'ի Հռոմ , և թագաւոր ճարտարա-
խօսաց զնա անուանել :

Աւ ապա ընդ դարս տասն 'ի ուղտու ան-

հետացաւ ճարտարխօսութիւն առ Յոյն
 և առ Վատինս, մինչ'ի Հայաստան մերքն
 յաջորդէին զհետ աշակերտացն Սահա-
 կայ և Մեսրոպայ Մանգակունին, Յոհան
 իմաստասէր, Շնորհալին և Վամբրոնացի,
 այլովքն հանդերձ։ Որոց զրուածք ընդ
 հրաշազան թարգմանութիւնս շարադրա-
 ծոց սրբոց հարցն Յունաց կան մեզ առաջի
 օրինակք նախանձելիք 'ի նմանութիւն, և
 վարժակետք վեհագոյնք ճարտարխօսու-
 թեան ։

Յ ԱՆ Կ

Աղերսանք	65
Այլաբանութիւն	55
Անդամք սրարբերութեան	109
Անէծք	66
Աննմանութիւն	23
Անուանաստեղծութիւն	57
Անցումն	94
Առաջարկութիւն	13
Աստիճանք	101
Ատենական հանդէս	11
Արտասանութիւն	110
Արտաքին տեղեք	30
Արտուղութիւն	95
Աւելագրութիւն	44
Բաղմայեղանակ ձև	90
Բաժանորդութիւն	91
Բաժանումն սեռի	14
Բաղդատութիւն	25
Բաղխոհական հանդէս	11
Բացադանչութիւն	61
Բացադարձութիւն	75
Գործք և պատճառք	22
Դերանունութիւն	58
Դիմաունութիւն	76
Դարովանք	54

Երգիծանութիւն	53
Երկսայրաբանութիւն	148
Զանցառութիւն	72
Զեղչումն	45
Ընդլայնումն բառիւք	98
— իմաստիւք	101
Թարգմանութիւն	133
Թուումն մասանց	17
Թղթագրութիւն	134
Լծորդք	20
Լռութիւն	71
Խեղամտութիւն	51
Կախումն	86
Կայրդական հանդէս	10
Կիրք	31
Հակադրութիւն	26
Հակադրութեան ձև	83
Հաղորդակցութիւն	70
Համաբարդութիւն	146
Հարցումն	68
Հաւաքաբանութիւն	136
Հեգնութիւն	52
Հնարք	139
Ձեք բառից	44
— իմաստից	47
Ճարտասանութեան սահման	7
— սկիզբն և զարգացումն	134
Ճարտասանութիւն աղբի աղբի	10
Մակադանչութիւն	62
Մակածութիւն	142
Յառաջաբանութիւն	12
Յարակից հանդամանք	29
Յարացոյց	144
Յիշողութեան կրթութիւն	134

Յուզնահոլովք	46
Յորդոր	31
Յուզումն կրկն	31
Նախապաշարումն	89
Նախընթաց և հետևորդ	29
Ներքին տեղիք	16
Նկարագրութիւն	78
Նմանաձայնութիւն	46
Նմանութիւն	23
Շարժուածոց կանոնք	112
Շնորհումն	73
Շրջաբանութիւն	58
Ոճ քարեխառն	121
— ըսկոնական	129
— ուսումնական	126
— պատմական	127
— պարզ	119
— վսեմ	115
Ոճոյ ընտրութիւն	125
— կրթութիւն	131
Ուղղութիւն	93
Չափազանցութիւն	60
Պատճառք և գործք	22
Պատմագրութիւն	152
Պատմութիւն	15
Պարբերութիւն	108
Պարզութիւն 'ի խօսս	7
Սահման	16
— ստորագրական	17
Սեռ և տեսակ	20
Ստուգաբանութիւն	19
Վերջաբանութիւն	36
Վստահութիւն	74
Տարակուսութիւն	63

Տէղիք արտաքինք	30
— ներքինք	16
Տեսակ և սեռ	20
Տրոհութիւն	110
Յուշումն	16
Փակագիծ	97
Փաստ	16
Փոխաբերութիւն	47
Փոխանունութիւն	50
Փոխառութիւն	55
Քարոզ	150

